

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER DALI

TEZİN ADI
ÜÇ TARZ-I SİYASETTE KADINA BAKIŞ

TEZİN TÜRÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Burcu KIŞLAK YENİARAS

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Suna BAŞAK

Ankara-2010

ONAY

Burcu Kışlak Yeniaras tarafından hazırlanan "Üç Tarz-ı Siyasette Kadına Bakış" başlıklı bu çalışma 09.04.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN (Başkan)

Doç. Dr. Suna BAŞAK

Yrd. Doç. Dr. Belma TOKUROĞLU

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜÇ TARZ-I SİYASET

A- ÜÇ TARZ-I SİYASET VE YUSUF AKÇURA	6
1- Osmanlıcılık	7
2- İslamcılık	9
3- Türkçülük.....	10
B-ÜÇ TARZ-I SİYASET ÜZERİNE DÜŞÜNCELER	11
1-Ali Kemal- Cevabımız.....	11
2-Ferit Tek – Bir Mektup	12
3-Üç Tarz- Siyaset'e Bir Bakış.....	13
C- OSMANLI'NIN SON DÖNEMİNDE ETKİLİ OLAN SİYASİ AKIMLAR.	16
1-Osmanlı'dan Günümüze İslamcılık.....	16
2-Osmanlı Milletini Hedefleyen Osmanlıcılık	20
3-Bir Alternatif Çözüm "Türkçülük".....	23
4-Garbcılık (Batıcılık).....	26

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN HAREKETLERİ

A-TÜRKİYE ÖZELİNDE BİRİNCİ VE İKİNCİ DALGA KADIN HAREKETİ	30
1-Kadın Hareketlerine Katılan Kadınların Profili.	31
2-Kadın Hareketlerinin Amaçları ve Eylemleri	34
3-Kadın Hareketlerinin Ortaya Çıkardığı Sonuçlar.....	36
B-OSMANLI'DAN BUGÜNE TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETİ.....	38

1-Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadın Hareketi	38
2- Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki Gelişmeler	42
3- 1960 - 1980 Arasında Kadın Faaliyeti	46
4-1980 Sonrasında Kadın Hareketlerinin Ortaya Çıkması	48
5- 1980 Sonrasında İslamcı ve Kemalist Kadın Faaliyeti.....	50
6-1990'lı Yıllardaki Farklılıklar	53
7-1990'lardan Günümüze Kadın Hareketi	54
8-Bir Örnek: Kadın Adayları Destekleme Derneği(KA-DER)	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİYETÇİ, BATICI VE İSLAMCI SÖYLEMDE KADININ YERİ

A. KADININ SİYASAL HAYATTAKİ ETKİNLİĞİ VEYA ETKİNSİZLİĞİ.	59
1-Kadınların Siyasete Katılamamalarının Sosyal ve Kültürel Sebepleri	60
2-Siyasal Partilerde Kadınların Temsiliyetini Engelleyen Faktörler..	64
B.ÜÇ SİYASET TARZI VE TEMSİLCİLERİNDE KADIN	67
1- Milliyetçi Söylem ve Kadına Bakışı.....	70
2- Batıcı Söylem ve Kadına Bakışı	75
3- İslamcı Söylem ve Kadına Bakışı	80
4- Siyasi Partilerin Kadın Hareketine Yaklaşımı	84
5- Kadın ve Aileden Sorumlu Bakanlığın Kuruluş Amacı Çerçevesinde Değerlendirilmesi	87
SONUÇ	91
KAYNAKÇA	94
EK:	100
TÜRKÇE ÖZET.....	108
İNGİLİZCE ÖZET.....	109

KISALTMALAR

vd. : ve diğeri

akt : aktaran

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

KA-DER: Kadın Adayları Destekleme Derneği

GİRİŞ

Dünya nüfusunun ortalama olarak yarısını oluşturan kadın nüfusu, zaman zaman bu ortalamanın üzerine çıkmış olsa bile, toplumsal ve siyasal haklar bakımından sosyal statüsünde en çok değişikliğe maruz kalıp, geri planda kalan ve problemler yaşayan nüfus kesimini oluşturmuştur. Kadının toplumsal rolü sadece doğurganlık ve çocuk bakımı ile sınırlı kalmıştır.

Eski Türk toplumunun sosyal yapısında saygın bir yeri olan, kısmen de olsa hürriyetlerine ve haklarına sahip kadınlar, İslamiyet'in kabulünden sonra, Türklerin ümmet anlayışı etrafında toplanmaları ve şeriat hükümlerinin etkisi ile toplumsal anlamda statü kaybetmeye başlamıştır. ¹ Osmanlı'da toplumun, kişilerin ve devletin yüzyıllar boyunca dine dayalı hukuk ve gelenekleriyle yönetilmesi sebebiyle, toplumun kadın kesimine tutucu ve baskıcı bir yaklaşım hakim olmuştur. Ataerkil aile yapısında kadın, öncelikle baba, erkek kardeş, koca, erkek evlat daha sonra tüm akraba ve mahallenin gözetimi altında yaşamıştır.

Meşrutiyet Dönemine kadar bu durum böyle kabul görerek devam etmiştir. İslamcılık, Türkçülük, Batıcılık, Osmanlıcılık başta olmak üzere dönemin belli başlı fikir akımlarının programlarında mutlaka kadın meselesine yer verilmiştir. Çözüm önerileri ve programlar az ya da çok farklılık gösterse de ortada kadına dair bir problem ve "kadının durumunun iyileştirilmesi" gibi bir gereklilik olduğu Meşrutiyet aydını tarafından tartışmasız olarak kabul görmüştür. Bu iyileştirmenin eğitimle iç içe durduğunun fark edilmesi neticesinde kadının eğitime yönelmiş, kadın mecmualarının sayısı gibi eli kalem tutan kadın sayısı da artış göstermiştir.

Bu çalışmanın amacı; Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecinde devletin bekası için ortaya çıkan fikir akımlarının kadın meselesine toplumsal ve siyasal açılardan bakışını incelemek ve özellikle günümüz Türkiye'sine yansımalarını açıklayabilmektir.

¹ Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul, Der Yayınları, 2001, s 256

Tezin birinci bölümünde tezin çıkış noktasını da oluşturan Üç Tarz-ı Siyaset Makalesi'nin içeriği ve yayımlandığı dönemde yarattığı yankılar ile makalede adı geçen siyasi akımlar hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Akçura bu küçük ama önemli yazısında üç hareketi de ana hatlarıyla tanımlamakla kalmamış, imkânlarını, yaşama şanslarını, çıkmazlarını da tespitte çalışmıştır. Üç tarz-ı siyasetin tezahürleri olan İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük tercihleri arasına Batıcılığı sokmayışının nedeni Akçura'nın entelektüel çevre itibariyle zihnen Batıcıların arasında yer almasıdır. İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük tercihleri arasında bir tercih yapmaksızın makaleyi bir soru işareti ile noktalaması Batıcı çözüme açık bir gönderme taşımaktadır. Üstelik Akçura'nın zihnî halefi Ziya Gökalp Türkçülük ve Batı Medeniyeti'nin pekâlâ kabil-i telif hususlar olduğu temel kabulü ile bu soruya cevap vermiştir.² Bu üç akım da değişik yollar izleyerek Osmanlı'nın çöküşünü önleyecek çareler aramıştır. Yine her üç akım da Batı gerçeğini kabul etmiş, Batıdan ne kadar etkilenileceği konusunda birbirinden ayrılmıştır.

Akçura'nın makalesinin konusunu oluşturan üç tarz-ı siyasetin günümüz Türkiye'sinde de önemli bir tartışma konusu olduğu görülmektedir. İslam Devletleri ile ilişkilerimizi artırmak, Batıya uyum sağlamak veya Türk Cumhuriyetlerine yüzümüzü dönmek fikirleri arasında, politika yapılmaya çalışıldığı yani Akçura'nın üç tarz-ı siyasetinin Batılılaşmak, İslamlaşmak ve Türkleşmek olarak halen Türk toplumunun gündemini oluşturan meseleler olarak ortada durduğu aşikârdır.³ Akçura'nın zihnini de meşgul eden bu üç şikkın, günümüz siyasal hayatında kadının sahip olduğu – ya da olamadığı – yer açısından değerlendirmesinin yapılması birinci bölümün içeriğini oluşturmaktadır.

² Suna Başak, **Kültür Olgusu Analizleri ve Üç Tarz-ı Siyaset** , Ankara, Odak Yayınevi, 2004, s.7

³ Suna Başak, a.g.e. , s. 9

İkinci bölüm diğer bir inceleme konumuz olan kadın sorununun dünyada ve Türkiye’de hangi dönemlerden geçtiği, nasıl aşamalar kaydettiği üzerinde durulmuştur. Bunun için kaynak taraması yapılmış, daha önce yazılmış kitap ve makalelerden yararlanılmıştır.

Cumhuriyetin ilânı sonrası gerçekleştirilen köklü değişiklikler arasında, önemli bir gelişme olarak Türk kadınına tanınan seçme ve seçilme hakkı yer almaktadır. Son yıllarda kadının toplumdaki yerine ilişkin dikkate değer çalışmalar yapılmakla beraber, özellikle kadınlara tanınan siyasal haklar ve bu hakların istenilen şekilde kullanılıp kullanılmadığı konusu, üzerinde durulmaya değer bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira söz konusu hakların üzerinden yetmiş yıla yakın bir süre geçmesine rağmen, kadının siyasetteki yeri ile siyasal katılımdaki rolü ve etkinliği hala tartışılmaya devam etmektedir.

Türk kadınının Cumhuriyet öncesindeki durumunun ve kazandığı hakların kısaca gözden geçirilmesinde yarar vardır. Zira Cumhuriyetle birlikte Türk kadınına tanınan siyasal hakların alt yapısını oluşturan gelişmeler Osmanlı’nın son dönemlerinde başlayan “ batılılaşıma” hareketlerine kadar uzanır. Özellikle, Tanzimat Dönemi (1839-1876) kadınların hakları konusunda ilk adımların atıldığı bir dönemdir.

Bu dönemde ilk kez devlet eliyle kızların eğitimine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Basındaki gelişmeler çerçevesinde fikir hayatında kadının durumu tartışılmaya başlanmış ve ilk kez kadınlar lehine yayın yapan dergiler çıkarılmıştır.

Tanzimat’la kadınlara tanınan bu fırsatlar Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)’ne gelindiğinde daha da genişlemiştir. Bunda dönemin getirdiği söz, yazı ve basın hürriyetinin tesiri çok olmuştur. Basındaki gelişmelerin artmasıyla fikir hayatında da yer alan kadınlar, çeşitli yayın faaliyetlerine girişmişlerdir. Balkan Savaşları (1912-1913) ve özellikle I. Dünya Savaşı (1914-1918)’nin getirdiği sıkıntı ve zorunluluklar - erkeklerin savaşa katılması vb... - sebeplerle başta devlet daireleri olmak üzere çalışma

hayatının değişik kademelerinde etkin görevler almaya başlamışlardır.

Cumhuriyete kadar Türk kadınının siyasal alanda pek bir hak talebine girmediği, ancak kendilerini yetiştirebilecekleri alanlarda yer alarak mücadelelerini sürdürdükleri görölmektedir. Kadınların eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesine paralel olarak gerek fikri ve sosyal alanlarda, gerekse çalışma hayatına atılmasıyla ekonomik alanda kendi haklarını savunabilecek konuma ve bilince ulaşmak için gösterdikleri çabalar sonucunda, siyasal alanda da yer alma istekleri belirlemeye başlamıştır. Kadınların bu talepleri iktidardaki güçlerin benimsedikleri fikirlere göre karşılanmıştır. Ancak Türk kadını erkekler karşısındaki edilgen durumunu tam olarak değiştirememiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise İslamcı, Batıcı ve Milliyetçi söylemde kadının yerine değinilmeye çalışılmış, bu akımların son dönem temsilcilerinin basın açıklamalarından, verdikleri demeçlerden ve seçim propagandalarında kullandıkları argümanlardan yararlanılmıştır.

Cumhuriyet döneminde, kadınlarla ilgili reformların, kadınların dışında, “Türkiye’yi çağdaş medeniyet seviyesine taşıyan aydın, devrimci, erkek seçkinler” tarafından gerçekleştirildiği, değişik şekillerde gündeme getirilmiştir. Cumhuriyetin kadını, öncelikle namuslu, faziletli, evine ve çocuklarına hizmet eden, cinsiyetinin bastırmak koşuluyla kamusal hayata katılabilen, erkeklerle yarış halinde olmadan geri hizmetlerde destek görevinin üstlenmeyi kabullenen, eğitim ile aldığı aydınlanmayı özellikle ev içinde çocuklarına aktarmayı vazife bilen, ülke dışından bakıldığında Türk modernleşmesini temsil edecek giyim ve davranış kalıpları içerisinde olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin temsilcisi olabilen kadındır. Cumhuriyet öncesi kadından iyi bir anne, iyi bir eş ve iyi bir Müslüman olması istenirken, Cumhuriyet iyi bir anne, iyi bir eş ve iyi bir vatandaş olmasını talep etmiştir. Bu bağlamda kadınla ilgili reformların temelinde, kadının özgürleşmesi, kendi kararları çerçevesinde erkek ile aynı koşullarda kamusal hayatta yer alabilen

bir insan olabilmesi değil, reformların anlamını ve amacını çocuklara aktarabilen, iyi bir anne ve kocasının en iyi şekilde çalışabilmesinin hazırlayıcısı, iyi bir eş olabilmesi amacı vardır.⁴

Bu üç akımın günümüzdeki üç önemli temsilcisi de söylemlerinde farklılıklar olsa dahi aynı temel zihniyet üzerine inşa edilmiş uygulamalara gitmektedir. Karar alma mekanizmalarında, milletvekili adaylıklarında, önemli bakanlıklarda kadının izine pek rastlanmamaktadır. Ancak tüm partilerin arka planlarında büyük bir kadın grubu vardır. Kadın kolları özellikle İslamcı akımın temsilcilerinde büyük siyasi başarıların temelini hazırlamaktadır. Ancak kendilerine erkek egemen zihniyet tarafından uygun görülen görevlerin ötesine geçememekte, -toplumun ve çalışma hayatının genelinde ve var olan - “cam tavan” da sıkışıp kalmaktadırlar.

⁴ Belma Tokuroğlu, **Özgürleşemeyen Kadın : Tek Parti Dönemi Toplumsal Cinsiyet Anlayışı**, Ankara, Odak Yayınevi, , 2004, s. 6-7

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜÇ TARZ-I SİYASET

A- ÜÇ TARZ-I SİYASET VE YUSUF AKÇURA

Osmanlı Devletinin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çöküş alametlerini göstermeye başlaması üzerine dönemin aydın kesimince devleti bu çöküşten kurtaracak güçlü kılacak ve mevcut sınırların muhafazası için çeşitli arayışlara başlanmıştır. Bunlardan biri, belki de en önemlisi, Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaseti"ni yani Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük terkididir. Bu terkip dönemin olumsuz şartlarının (başta askerlik olmak üzere birçok alanda zayıflaması) mutlak bir sonucu olarak doğmuş ve Yusuf Akçura tarafından kaleme alınarak kamuoyuna kendi bakış açısına göre sunulmuştur.

Türk düşünce tarihinde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Devlet-i Aliye-i Osmaniye vuku bulan toplumsal, siyasal, ekonomik gibi nedenlere istinaden çeşitli dalgalanma ve değişmeler görülmeye başlanmıştır. Devletin bu zayıflama, dağılma ve yıkılma tehdidi ile batıya muhtaç duruma düşmesi karşısında Türk aydını düşünmeye ve bu karmaşadan kurtulmak için çıkış yolu aramaya başlamıştır.

Bu arayışların sonucunda birçok değişik fikirler ortaya atılmış ve bu fikirlere bağlı arayışların biraz önce belirtildiği gibi önce yıkılışı durdurmak sonrada devleti yeniden güçlü kılmak ve hâkim duruma getirmek endişesi yatmaktadır.

Bu düşünce akımları son dönem Türk edebiyatını, Türk dilini ve siyaset tarihini etkileyerek toplumu çeşitli yönlerden (sosyal, kültürel, ideolojik olarak) etkisi altına alarak günümüze kadar süren ve hala da devam eden derin etkiler bırakmıştır.⁵

Yusuf Akçura'nın Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor durumdan çıkabilmesi için izlemesi gereken siyasal yolun ne olduğunu göstermek düşüncesi ile yayımladığı Üç Tarz-ı Siyaset adlı makale tez karakteri taşıyan kapsamlı bir makaledir. Rusya'da yazılmış, Mısır'da Abdülhamit istibdadına karşı savaşan Türk gazetesinde yayımlanmıştır. Mısır ve İstanbul'da olmak üzere iki kez basılmıştır. Üç Tarz-ı Siyaset'te Akçura'nın üzerinde durmuş olduğu ana konulara sırasıyla şöyledir:

1-Bir Osmanlı ulusu meydana getirmek

2-İslamcılığa dayalı bir devlet yapısı kurmak

3-İrka dayalı bir Türk siyasal ulusçuluğu meydana getirmek.

Akçura bu üç fikir akımına Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük adını verdiği gibi, bazen de Üç meslek-i siyasî de demektedir. Bunlardan her birinin nitelik, gelişme ve yararları üzerinde durur, ayrıca hangisinin izlenmekte olduğunu veya izlenebileceğini inceler. Akçura, sözü edilen üç siyasal mesleği batı çıkışlı sayar, her birinde egemen fikirler şöyledir;⁶

1-Osmanlıcılık

Yusuf Akçura'da "Üç tarz-ı Siyaset" adlı makalesine başlarken hem Türk hem Müslüman ve hem de Osmanlı olduğunu söyledikten sonra

⁵, Bahaeddin Yediyıldız , **Üç Tarz-ı Siyaset Üzerine Panel**, (Derleyen: Dr. Recep Duymaz, İstanbul Boğaziçi Yay, 1995, s. 87).

⁶ Yusuf Akçura, **Üç Tarz-ı Siyaset**, 2.bs.İstanbul, Lotus Yay.2005,s 15

Osmanlıya hizmet etmekle her üç camiaya da hizmet edilmiş olunacağını söylemektedir.⁷

Akçurya'ya göre İmparatorluk çağının yerini milletler çağına bıraktığı bu dönemde Osmanlı Devleti'nin yaşayabilmek için farklı dini ve etnik cemaatlerden meydana gelen halklarını bir millet haline getirmekten başka çaresi yoktur. "Hikmet-i hükümet bir millet icad etmek zorundadır. (...) Neticede Hikmet-i hükümet gereği icad edilen millet, vatan ve ortak siyasi hâkimiyet, hanedan fikrine dayalı Osmanlı milletidir."⁸

İşte siyasal açıdan 'Osmanlıcılık' böyle doğmuş ve belli bir süre devam ettirilmiştir. Zaten Tanzimat'ın da resmi politikasının amacı da bundan farklı değildir. Milletler çağında imparatorlukta devletin belirlenmiş resmi politikasının 'Osmanlı milleti' yönünde olması doğaldır ve olması gereken de budur. Çünkü imparatorluğu oluşturan yapı içerisinde gayrimüslim tebaa da bulunmaktadır. Böylece bu kesimin imparatorluk dışında kalmaması için 'Osmanlı milleti' oluşturmak gerekmektedir.⁹

Bu fikre göre cins, din, mezhep ayrımı gözetmeksizin Osmanlı halkları, haklar ve ödevler bakımından eşit duruma getirilecektir. Böylece ortak bir vatan kavramı etrafında Amerikan ulusu gibi bir Osmanlı ulusu oluşturulacaktır. Oluşturulacak yeni Osmanlı ulusu ile Osmanlı İmparatorluğu parçalanmaktan kurtarılacaktır. Ne var ki sınırların korunması devlet için yeterli bir amaç sayılmayacaktır.

Yazara göre Osmanlılık fikir ve eylemi Fransa'nın liberal milliyet anlayışına göre II. Mahmut devrinde başlamıştır. Abdülmecit devrinde geliştirilmiş, Ali ve Fuat Paşalar zamanında en yüksek düzeye ulaşmıştır. Fransa'nın 1870-1871'de Prusya'ya yenilmesi üzerine batıda ırka dayalı

⁷ Nevzat Kösoğlu, "Üç Tarz-ı Siyasete Dair Sözler", **Türkiye Günlüğü**, Sayı:31, Kasım-Aralık 1994, s. 35.

⁸ Nevzat Kösoğlu, a.g.m s. 35.

⁹ Mümtaz'er Türköne, "Milli Devlet-Laiklik-Demokrasi", **Türkiye Günlüğü**, Sayı:29, Temmuz-Ağustos 1994, s. 40.

milliyet anlayışının gelişmeye başlaması üzerine önemini kaybetmeye başlamıştır.

Akçura, Osmanlı milletini oluşturmanın İmparatorluk için yararlı olacağı görüşündedir ancak, böyle bir projede devlet erki ve iktidar dağılımında Türkler'in dezavantajlı, Arapların ise avantajlı konuma geçeceğini öngörmüştür. Ayrıca Osmanlı topluluklarının da birbiriyle kaynaşmak istemeyeceği görüşündedir. Bu bütünleşmenin Rusya ve Avrupa gibi iki önemli güç tarafından direniş ve engellemeyle karşılanabileceğini de belirtmektedir. Kendisinin de belirttiği üzere "Binaenaleyh, zannımca, artık Osmanlı milleti meydana getirmekle uğraşmak beyhude bir yorgunluktur".¹⁰

2- İslamcılık

Bulunan çözüm yolu tüm dünyadaki Müslümanlardan din esasında temellenmiş bir İslam birliği meydana getirilerek, güçlü bir Müslüman birliği kurup, devletin bekasını sağlamaktır. Yusuf Akçura'ya göre bu fikir de Osmanlılık gibi Avrupa çıkışıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nda, Osmanlılık fikrinin zayıflaması üzerine, Abdülaziz devrinde başlamıştır. Abdülhamit Panislamizm'i fikir olmaktan eylem durumuna getirmiştir. Saray çevresinde benimsetilmeye çalışılmış, eğitim ve dış siyasette yer bulmuştur.

Akçura'ya göre Osmanlı kültürü, bu türden birliğe kolaylık sağlayan kimi özelliklere sahipse de (halifelik kurumu gibi); böyle bir siyasal proje içinde, Tanzimatın farklı cemaatler, milletler arasındaki eşitlik gibi hedefleri ortadan kalkacaktır. Bu, bir çatışma ortamı doğuracaktır. Türkler arasında bile kimi dinsel ve mezhepsel kavgalara neden olacaktır. Üstelik Müslüman tebaya sahip büyük devletler bu tasarımı engellemek için çalışacaklardır.

Bu görüşe göre Tanzimat'ın Osmanlı toplulukları arasında yapmayı amaç tuttuğu siyasal ve hukuksal eşitlik artık söz konusu olmayacaktır. Bu yüzden Osmanlı uyrukları arasında düşmanlıklar bile başlayacak hatta

¹⁰ Yusuf Akçura, a.g.e. s 17

Türkler arasında dinsel ve mezhepsel geçimsizlikler çoğalabilecektir. Müslüman tebaaya sahip büyük devletler de bu tasarının gerçekleşmesine engel olacaktır. Tanzimat ve Islahat politikaları ile gayrimüslimlerin ayrıcalıklı insanlar haline gelmelerine, Müslümanların da tepkileri de göz ardı edilmektedir.¹¹

Bu olumsuz etkenlere karşın, İslamcılığı kolaylaştırıcı etkenleri de şöyle işaret etmektedir: “Osmanlı memleketlerinde din esasına dayanan güçlü bir Müslüman birliği kurulacaktır.” Bu, dünyadaki Müslümanların halife etrafında toplanması için sağlam bir zemin hazırlayacaktır. Akçura, Müslümanlıkta din ile devletin bir bütün olarak kabul edilmiş olmasını, Kur’anın ana kanun niteliği taşımasını, Arapçanın din dili hatta bir dereceye kadar ilim dili yerini tutmasını, halifenin imam kabul edilmiş olmasını İslamcılığı kolaylaştırıcı etkenler olarak görmektedir. Akçura, İslamcılık siyaseti üzerine sıraladığı olumlu etkenler ağır basmakla beraber bu projenin çok uzun vadeli ve zor bir proje olduğu kanaatine varmıştır. Kendi deyişiyle “Müslüman milletler Osmanlı Devleti’nin İslam birliğinin tatbiki kalkışmasında, belki de muvaffakiyetle karşı koyarlar”.¹²

3- Türkçülük

Yusuf Akçura’nın tezinin son bölümü olan Türkçülük’e “Tevhid-i Etrak, “Türklük” veya “Türk milliyet-i siyasiyesi” dediği de olmaktadır. Buna göre, ilk önce Osmanlı İmparatorluğu’nda Türklerin ve Türk olmadıkları halde Türkleşmiş olanların bilinçlendirilmesi sağlanacak, sonrasında Asya kıtasıyla Doğu Avrupa’da yayılmış Türklerin birleşmesi ile büyük bir siyasal birlik meydana getirilecektir. Türk birliği fikrinin tarihte bir örneği daha bulunmamaktadır. Ne Osmanlılar devrinde, ne de daha önce izine rastlanmamaktadır. İstanbul’da son yıllarda Türk milliyeti yanlısı kurulan bir

¹¹ Cezmi Eraslan, “Yusuf Akçura’nın İslamcılığı Üzerine”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı:31, Kasım-Aralık 1994, s. 40

¹² Yusuf Akçura, a.g.e. s. 58

merkez var ise de bunun çalışmaları siyasal olmaktan çok bilimseldir. Osmanlı Devleti dışında çeşitli memleketlerdeki Türkler arasında da bu siyasal Türkçülük ya yoktur, ya da Rusya Türkleri arasında olduğu gibi belirsizdir. Türk birliğinde en önemli rolü Osmanlı Devleti oynayacaktır. Bu rol Japonya'nın sarılar âleminde oynamakta olduğu rolün, beyazlar arasında benzeri olacaktır.¹³ Bu sayede Osmanlı Devletinin de bekası sağlanacaktır.

Şüphesiz ki bu fikrin de sağlayacağı yararlar ve neden olacağı zararlar olacaktır. Osmanlı halkı içerisinde Türk olup da Müslüman olmayan ve Türkleşmesi mümkün olmayan topluluklar Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmak isteyeceklerdir. Ayrıca Rusya muhtemel bir Türk birliğinin karşısındaki en büyük tehdittir. Bütün bu engellere ve çoğunluğu geçmişini unutmuş Türklerin büyük bir kısmının Müslüman oluşu Türk milliyetinin teşekkülünde önemli bir etken olacaktır.¹⁴

Akçura'ya göre bu projenin gerçekleşme olasılığı-her ne kadar bunda harici güçlerin ve yabancı devletlerin engelleyici gücü daha az olsa dapanislamizm kadar zor ve uzun vadelidir. Yine kendi cümleleriyle "Ne olursa olsun ırka müstenit siyasi bir millet türetmek fikri henüz pek turfandadır, pek az yaygındır."¹⁵

B-ÜÇ TARZI SİYASET ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

1- Ali Kemal- Cevabımız

Ali Kemal aynı yıl Türk gazetesinde yayımlanan makalesinde Akçura'yı ağır bir dille eleştirmiştir. Yazısında "Üç Tarz-ı Siyaset"i ham hayal, akıl dışı ve edebiyat idmanı olarak nitelendirmiştir. "Bizim için Türk'ü bir İslam'dan, İslamı bir Türk'ten, Türk ve İslamı Osmanlılıktan ayırmak olağan

¹³ Yusuf Akçura, a.g.e. s. 18

¹⁴ Yusuf Akçura, a.g.e. s. 19

¹⁵ Yusuf Akçura, a.g.e. s. 44

değildir” dedikten sonra, uzak ve yakın tarihimizde bu üç meslekten herhangi biri için çalışılmış olmadığında direnmektedir. II. Mahmut’tan Mithat Paşa’ya kadar Tanzimat devrinde kimsenin Bulgar’ı Rum’u, Sırb’ı, Ermeni’yi... Osmanlılık fikrine getirmeyi düşünmemiş olduğunu da belirtmektedir. Ali Kemal, III. Napolyon’a bağlanmak istenen, Osmanlı milleti yaratmak fikrinin, tarihsel kanıtlara oturtulmak istenmiş olmasını, yüce tarih bilimine saygısızlık olarak noktalamakla bu konuya son vermektedir.¹⁶

Yazar, İslam birliğini ise bir hayalden ibaret görmektedir. İslam tebaasına sahip Fransa, İngiltere ve Rusya gibi devletlere meydan okumak gücünde olamayacağımız için bu fikrin uygulamasının imkânsız olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bu konuda fikri altyapının olmayışı da Asya, Afrika ve Avrupa’nın Müslümanlarını birleştirerek bir İslam Devleti meydana getirmeyi olanaksız hale getirmektedir.

Türk birliğini eleştiride de aynı mantık üzerinden hareket etmektedir. Dağınık olan Türkleri birleştirmek dünyadaki tüm dengeleri bozmak anlamına geldiğinden ve ülkede Türkçülük akımı bulunmadığından bu fikre göre hareket etmek mümkün gözükmemektedir.

Ali Kemal kurtuluş yolu olarak şunu önermektedir:”Bir toplumun gücü, o toplumu meydana getiren bireylerin kişi olarak salahına bağlıdır. Ne vakit Türkler memleket içinde ve dışında kişi olarak yükselirlerse, para, düşünce ve bilim yönünden güç kazanırlar ve servet sahibi olurlarsa, bu Türk devleti de o feyzlerin ürünüdür.”¹⁷

2- Ferit Tek – Bir Mektup

Ferit Tek yazısının ilk bölümünde Ali Kemal’e cevap vermekte, ikinci bölümünde ise Akçura’yı eleştirmektedir.

¹⁶ Yusuf Akçura, a.g.e. s.66

¹⁷ Yusuf Akçura, a.g.e. s 70

Tek'e göre Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı alarak halife unvanı alması, Abdülhamit' in Hicaz'ın korunmasının Anadolu'nun korunmasından daha önemli olduğunu düşünmesi, İslamcılık fikri ve siyasetinin Osmanlı'ya çok uzak olmadığının göstergesidir.

Akçura'ya yaptığı eleştirilerden ilki Osmanlı milleti yaratmanın imkânsız olmadığıdır. Tanzimatla beraber Osmanlı tabiiyetinin yaratılması, Hıristiyanlara çeşitli memurluklar verilmesi, Türkçenin resmi dil olması, Osmanlı topluluklarının millet haline getirilmeye çalışıldığını kanıtlamaktadır. Ferit Tek ikinci eleştirisinde İslam birliği ve Türk birliğini oluşturmanın zorluk bakımından aynı olmadığını söylemektedir. İslam birliğini yaratmanın ne bugün ne de yarın mümkün olmadığını düşünmektedir. Türk birliği'nin ise ancak daha ileriki dönemlerde düşünülebileceği kanısındadır. Osmanlı milliyeti siyasetini ise uzun vadede başarılı görmemekle beraber, mevcut durum için en uygun ve yararlı siyaset olduğu görüşündedir.¹⁸ Tek'e göre hilafetin Osmanlı yönetimine sağladığı avantajlardan menfaatler doğrultusunda yararlanmak faydalıdır. Bunun yanında Türk siyasetinin henüz mevcut olmadığını, ileride Osmanlı'da İslam birliği siyaseti yok olduğunda devletin bekası için gerekli olacağını düşünmektedir.

3- Üç Tarz- Siyaset'e Bir Bakış

Akçura'nın içerisinde bulunduğu şartlar göz önüne alındığında makale, Şeriatın kalıplarında sıkışmış bir politikanın sürdürüldüğü Osmanlı Devleti'nde siyasal bilimler adına ortaya çıkarılmış önemli bir eserdir. Daha önce sadrazamlarca belirlenen, tartışma ve eleştiri kabul etmeyen politikaların sürdürüldüğü bir devlette genel siyaseti eleştiren bir makale yaratmak çok da mümkün gözükmemektedir. Hatta batı etkisiyle, Tanzimat döneminde yapılan ve kimi aydınların yapılmasını önerdikleri reform hareketlerinde, Şeriat'a daima uygun yer verildiği için siyasal düşünce özgürlük sınırları içinde tam

¹⁸ Yusuf Akçura, a.g.e. s.78

olarak hareket edememiştir. ¹⁹ Bu açıdan bakılırsa Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset'i laik düşüncenin önemli bir yapıtı olarak gözükmektedir. Ayrıca eser, imparatorluğun sonuna kadar bir tartışma konusunu oluşturmuş, batılı siyaset bilimcilere de etki etmiştir.

Akçura Osmanlı milleti oluşturmanın yararlı olduğunu düşünmekle beraber, gerçekleşmesini imkânsız görmektedir. Çünkü batıda yükselen milliyetçilik akımının varlığı bir tarafta dururken, birçok milletten oluşan Osmanlı Devleti'nde Osmanlı milleti oluşturmak akıl dışı olacaktır.

Böyle bir oluşturma, Fransız milliyet anlayışı ile de çelişmekte idi. Bu anlayış milleti bir ruh, moral bir ilke kabul etmekte idi. Daha açık bir deyimle, düşüncede, tasarıda, çıkarda, geçmişe ait hatıralarda, gelecek üzerine düşünce ve hayallerde ortak olan bir toplumu millet saymakta idi. Osmanlı halklarında ise böyle ruhsal bir ortaklığın kurulması için gerekli ortam yoktu. Tersine, geçmişte unutulması pek de kolay olmayan, çatışmalar, dinsel ve sosyal ayrımlar olmuştu. ²⁰ Osmanlı halklarının tarihi sadece fiziksel bir tarihti. İmparatorluğu meydan getiren halkları, yüzyıllardır birlikte yaşamak dışında bağlayacak ortak bir ruh yoktu. Halklardan hiçbiri de Osmanlı milleti içinde eriyip yok olmayı istemiyordu. Birbiriyle kaynaşmayı, ortak bir yönetim oluşturmayı ve birlikte yaşamayı istemeyen bir topluluktan da bir millet oluşturmak şüphesiz mümkün olmayacaktı. ²¹

Akçura, Müslüman dünyasının bu parçalanmış döneminde İslamcılık fikrinin batı çıkışlı olduğunu, Abdülaziz devrinde başladığını, bu devrin sonlarına doğru "Panislamizm" adını aldığını II Abdülhamit zamanında Birinci Meşrutiyet döneminin başarısızlığa uğraması üzerine, geniş bir eylem alanı bulduğunu hatırlatmaktadır.

¹⁹ Yusuf Akçura, a.g.e. s.25

²⁰ Yusuf Akçura, a.g.e. s 25

²¹ Bahaettin Yediyıldız ,a.g.e s. 87

İslamcılık, Osmanlı Türkleri tarafından ilkin Osmanlı memleketlerinde geliştirilecek sonra da Asya ve Afrika'daki Müslüman memleketlerinde eylemlendirilecektir. Yazar, Arapça'nın din dili, Kur'an'ın ana kanun oluşunu bundan başka bir Müslüman'ın Türk ve İranlıym demeden önce "elhamdülillah Müslümanım" demesini Müslüman birliğini kolaylaştıracak etkenler arasında görmektedir. Bunun yanında bu birliğe karşı çıkabilecek Müslüman tebaasına sahip devletlere ve Türklerin imparatorluğun çoğunluğunu teşkil edecek olan Müslüman Arapların içinde erime tehlikesine de dikkat çekmiştir.

Akçura'nın makalede "Tevhid-i Etrak, Türkleri birleştirmek veya "Azim bir millet-i siyasiye olarak geçen Türkcülük üzerinde durmasına neden olan üç etken vardır: Birinci neden, büyük milliyetler arasında Türklerin varlıklarını korumuş olmalarıdır. İkinci neden, bu büyük milliyetler XIX. Yüzyılın ürünüdür ve milli birliklere hayat vermiştir(Alman Milli Birliği, İtalyan Milli Birliği). Üçüncü neden Osmanlılık veya Müslümanlığın güçlü bir siyasal birlik durumuna getirilemeyeceğinin anlaşılmış olmasıdır.²²

Akçura Türklük bilincinin iki alanda ve dört aşamada sürdürülecek mücadele ile mümkün olacağını ileri sürmektedir. İlk alan Osmanlı Devleti'dir. Buradaki Türkler arasındaki ırksal bağlar, din duyguları gibi kuvvetlendirilecektir. Sonra Türk olmamakla beraber, bir dereceye kadar Türkleşmiş Osmanlı topluluklarının Türkleştirilmesine geçilecektir. En sonunda Türklükten etkilenmemiş, ulusak bilinçten yoksun topluluklar Türkleştirilecektir. Osmanlı alanındaki Türkleşmeyi, İkinci alandaki bilinçlendirme izleyecektir. Fakat bu hem siyasal hem de kültürel yönden olacaktır. Yani Asya'nın büyük bir bölümünde ve Avrupa'nın doğusunda yayılmış Türkler, birleştirilecek ve bilinçlendirilecektir.²³

²² Yusuf Akçura, a.g.e. s 30

²³ Yusuf Akçura, a.g.e. s 31

Anlaşıldığı üzere Türkçülük çok yeni olduğu için bunun alt yapısının oluşturulması ve yaygınlaştırılması zaman isteyecektir. Osmanlı Devleti de bu çalışmalarda en önemli görevi üstlenecektir.

Makalenin bütünü incelendiğinde Akçura'nın tarafsızlığını koruduğunu, herhangi bir fikrin diğerine üstün olduğunu söylemediğini görüyoruz. Yaygın kanaatin aksine Yusuf Akçura üç siyasi görüşü tartışıp, Türkçülüğü seçmez. Yazarın daha sonraki yapıtlarında Türkçülük üzerinden gitmesi bu düşüncenin oluşmasına neden olsa da, Akçura hepsine eşit mesafede durmuştur.

C- OSMANLI'NIN SON DÖNEMİNDE ETKİLİ OLAN SİYASİ AKIMLAR

1-Osmanlı'dan Bu Güne İslamcılık

İslamcılık, gerçekte İttihad-ı İslâm (İslâm Birliği) adı altında 1870'ten beri Osmanlı yönetiminin temel politikasını oluşturuyordu. Bununla birlikte İslâmcı aydın ve düşünürler bu politikayı izleyen II. Abdülhamid'e muhalif cephede yer alıyor ve düşüncelerini açıklama imkânından da yoksun bulunuyorlardı. Bu nedenle bir akım olarak İslâmcılık, ancak II. Meşrutiyet'ten sonra "Sırat-ı Müstakim" (sonradan Sebilü'r-Reşad) dergisinin yayınlanmaya başlamasından sonra ortaya çıkabilmiştir. Daha sonra Beyan-ı Hak ve Volkan gibi dergiler de İslâmcılık düşüncesinin savunulduğu yayın organları oldu.²⁴

İslâmcılık, belli bir çevrede, tek bir kişinin yönlendirdiği bir akım değildir. Bu nedenle kendi içinde bütünlük taşıyan, sistematik bir düşünce hareketi olmaktan uzaktır. Akım içinde yer alan müslüman aydın ve

²⁴ Emin Ekin, İkinci Meşrutiyet Dönemi Düşünce Akımları, (Erişim) <http://www.tarihciniyeri.net/1960.0.html>

düşünürler İslâm'ın savunulması ve topluma yeniden hâkim kılınması gibi temel konularda görüş birliği içinde bulunmakla birlikte; farklı çevrelerin, şartların ve etkenlerin beslediği eğilim ve yaklaşımları da temsil ederler. Bu nedenle İslâmcılık akımı belli bir düşüncenin savunulduğu ve gerçekleştirilmeye çalışıldığı tek renkli ve sesli bir hareketten çok, ortak endişeler taşıyan aydın ve düşünürlerin kendi özel düşünce ve yaklaşımlarıyla birlikte katılarak zenginleştirdikleri çok renkli ve sesli bir hareket niteliğine sahiptir.

İslâmcılık akımı, Müslüman aydın ve düşünürlerin Batı karşısında yenik düşen İslâm dünyasını içinde bulunduğu gericilikten kurtarma yönündeki arayışlarının ortaya çıkardığı bir akım olarak tanımlanabilir. Fakat bunun yanı sıra Batı'nın oryantalizm ve misyonerlik faaliyetleri aracılığı ile İslâm'a yönelttikleri dinî ve fikrî saldırıların doğurduğu tepki de önemli bir etken olmuştur. Bu iki temel neden İslâmcılık düşüncesini benimseyen aydın ve düşünürlerin eserlerinde varlığını güçlü biçimde hissettirir. Hemen tüm İslâmcı yazarların başlıca uğraşı, Batı'nın açtığı soruları cevaplamak ve ortaya attığı kuşkuları gidermeye çalışmak olmuştur. "İslâm dünyası niçin geri kalmıştır?", "Müslümanlar nasıl kalkınabilir? ", " Müslümanların birliği nasıl sağlanabilir", "Batının kalkınmasına neden olan özgürlük, eşitlik, medeniyet, bilim, düşünce, kadın hakları gibi değerlere İslâm sahip midir? değilse bunları yeniden mi kazanacaktır?", "İslâm ilerlemeye engel midir?", "Din-devlet ilişkileri nasıl düzenlenmelidir?", "Bilim ve akılla İslâm arasında bir çatışma var mıdır?", "İslâm'ın korunması gereken, değişmeyecek yönleri nelerdir?", "Batıdan neler alınmalıdır?" vb. İslâmcı yazarları uğraştıran başlıca soru ve sorunlardır.²⁵

²⁵ Bahaettin, Yediyıldız, a.g.e, s. 80.

Akımı doğuran nedenler ve uğraştıkları başlıca sorunların belirledikleri çerçevede içinde İslâmcı aydın ve düşünürlerin ortak özellikleri de belirginlik kazanır. Buna göre İslâmcıların hemen tümü belli ölçüler içinde Batılılaşmadan yanadır. Batının manevî ve kültürel değerleri bir yana bırakılmalıdır ama bilim ve teknolojisi mutlaka alınmalıdır. İslâm dünyasının kalkınması ve ilerlemesi için bilimsel ve teknolojik transfer zorunludur. Fakat salt maddî gelişme ve ilerleme birey ve toplum mutluluğunu sağlamaya yetmez. Bu nedenle İslâm bütün boyutlarıyla ve Hz. Muhammed dönemindeki saflığıyla hayata hâkim kılınmalıdır. Bunun için de İslâm'ın temel kaynaklarına dönülmeli, yüzyıllar boyunca dine soktukları bid'at ve hurafeler ayıklanmalı, kapatılan içtihad kapısı açılarak özgür düşünce canlandırılmalıdır.²⁶

İhtilalci bir yaklaşımı savunanları da bulunmakla birlikte İslâmcıların büyük çoğunluğu, amaçlarına ulaşmak için kültürel faaliyetlerle toplumun dönüştürülmesi yolunu benimsemiştir. Böyle bir dönüşümün gerçekleşmesi kimi zorunlu şartların hazırlanmasına bağlıdır. Buna göre Müslümanların öncelikle selefi bir tevhid anlayışını benimseyerek, batıl inanç ve hurafeleri ayıklayarak ve gelenek bağlarından kurtularak inançlarını saflaştırmaları gerekir. İkinci olarak; eğitim-öğretim sistemi değiştirilmeli, bilgisizlik ve taklitçilikle mücadele edilmeli, hiçbir pratik yararı olmayan devri geçmiş dersler yerine aktüel ihtiyaçlara cevap veren bilimler okutulmalı, felsefe ve pozitif bilimlere önem verilmelidir. Üçüncü olarak; saf bir tevhid anlayışına ulaşmayı engelleyen, batıl inanç ve hurafelerin başlıca kaynağı olan, Müslümanları hayata aktif biçimde katılmaktan alıkoyan tasavvuf anlayışı ve tarikatlar ıslah edilmeli ya da bütünüyle ortadan kaldırılmalıdır. Dördüncü olarak; İslâm dünyasındaki yerleşik ahlâk anlayışı değiştirilmelidir. Müslümanlar Allah'a güvenmeyi (tevekkül) tedbirsizlik; alçakgönüllülüğü (tevazu) pısrıklık, takvayı çekingenlik, korkaklık; kanaati, girişimsizlik biçiminde anlar duruma gelmişlerdir. Bu durum İslâm ahlâkına aykırıdır ve mutlaka değiştirilmelidir. Son olarak cihat; İslâm'ın ilk dönemlerinde olduğu

²⁶ Hasan Hüsrev Hatemi , *Yozlaşmadan Uzlaşmak* , İstanbul , Dergah Yay. 1988, s. 26.

gibi kapsamlı biçimde anlaşılmalı ve böyle bir cihad hareketi başlatılmalı, siyasal faaliyetlerden uzak kalınmamalıdır.

İslâmcıların siyâsî düşüncelerinin odak noktasını İslâm birliği (İttihat-ı İslâm) tezi oluşturur. Onlara göre Müslümanlar hem düşünce, hem de siyaset ve devlet bağlamında bir birlik oluşturmalı; bu birliği bozucu, engelleyici bütün etkenleri ortadan kaldırmaya çalışmalıdırlar. İslâmcıların üzerinde önemle durdukları konulardan birisi de milliyetçilik sorunu olmuştur. İslâmcılar başlangıçta pek üzerinde durulmayan bu konuya giderek ağırlıklı bir yer verdiler. İslâm birliği düşüncesine ters düşen milliyetçilik anlayışını şiddetle eleştirerek çürütmeye çalıştılar. Devlet, hilafet kurumu, anayasa, milli hâkimiyet gibi meseleler de İslâmcıların tartıştıkları baslıca konular arasındadır. İslâmcı aydınların genel kanısına göre Kur'an ve Sünnet, belli bir devlet, hükümet ve yönetim biçimi öngörmemiş; ancak belli ilkeler koymakla yetinmiştir. Bu ilkelere uygun biçimde örgütlenen her yönetim biçimi İslâmî'dir. Bu alanda üzerinde en çok duruları ilke ise şûrâdır. Buna göre İslâm devleti yöneticileri yönetim işinde doğrudan ya da dolaylı biçimde halka danışmak, meşveret etmek zorundadırlar. Bu yaklaşımları İslâmcıları Kanun-ı Esasî'yi (Anayasa), kanunlaştırma hareketlerini ve Meclis-i Mebusan'ın samimiyetle desteklemeye götürdü.²⁷

İslâmcı akım içinde yer alan Müslüman aydın ve düşünürler, eğilim ve yaklaşımları bakımından oldukça farklı çizgileri sürdürürler. Bu eğilim ve yaklaşımları, kimi araştırmacıları İslâmcıları bir tasnife tabi tutarak gruplara ayırmaya götürmüştür. Bunlardan en yaygın olanına göre İslâmcılar: 1. Gelenekçi muhafazakârlar (Ahmet Naim gibi) 2. Modernistler, medrese ile mektebi, Doğu ile Batıyı birleştirmek isteyenler (İzmirli İsmail Hakkı ve Şemseddin Günaltay gibi); 3. Bu ikisi arasında bir yol tutanlar (Şeyhülislâm Musa Kazım gibi); 4. Modernist İslâmcılara karşı olanlar (Mustafa Sabri gibi) olmak üzere başlıca dört gruba ayrılırlar. Ne var ki, İslâmcı aydınları bu tür

²⁷ Abdülkerim Zeydan, **İslam Hukukunda Ferd ve Devlet(İslam Anayasa Hukuku)**, International Islamic Federation, .1977, s 23

tasniflerle tam olarak tanımlamak mümkün değildir. Çünkü birçok konuda birleşmiş görümler bile aynı gruptaki aydınları birbirinden çok farklı görüşler savunduğuna tanık olunmaktadır.²⁸

Birinci dünya savaşından sonra Osmanlı Devletinin parçalanması nedeniyle İslâm birliği düşüncesi bütün maddî dayanaklarını yitirdi. İslâmcı aydınlar İstanbul hükümetine rağmen Kurtuluş savaşına hiç tereddüt etmeden katıldılar. Cumhuriyet döneminde kimi İslâmcıların yurt dışına çıkmasına ya da bir tür inzivaya çekilmesine karşılık, kimileri Cumhuriyet rejimi ile uzlaşma yoluna giderek önemli görevlere geldiler. Bu dönemde İslâmcılık düşüncesi yaşama imkânı bulamadı. Çok partili hayata geçildikten sonra İslâmcı düşünce yeniden canlanmaya başladı. Necip Fazıl Kısakürek ve Nurettin Topçu gibi bazı düşünür ve sanatçılar; Nurculuk ve Süleymanlılık gibi akımlar ve tarikat faaliyetleri çerçevesinde gelişmeye başlayan İslâmcılık düşüncesi, yasal engellemeler ve baskılar nedeniyle etkin bir güce kavuşamadı. İslâmcılık günümüzde, özellikle İran İslâm Devrimi ve Afganistan cihadının etkisiyle tüm dünyada yeni bir canlılık kazanmış durumdadır.

2-Osmanlı Milletini Hedefleyen Osmanlılık

Osmanlılık, Osmanlı İmparatorluğu içindeki tüm etnik grupların üzerinde bir "Osmanlılık" duygusunu ve bu duyguya paralel olarak bir "Osmanlı Milletini" ortaya çıkararak Osmanlı Devleti'nin menfaatleri doğrultusunda gayret sarf etmelerini sağlamaya yönelik bir düşünce akımıdır. Bu düşüncenin savunulmaya başlandığı Tanzimat döneminde, İmparatorluk içindeki değişik etnik grupların Batı devletlerinin desteğini alarak bağımsızlığa yöneldikleri göz önüne alınırsa; Osmanlılık fikrini ileri süren devlet

²⁸ Ahmet Özalp, Erişim ,[http:// http://www.sevde.de/islam_Ans/ii/islamcilik.htm](http://www.sevde.de/islam_Ans/ii/islamcilik.htm)

adamlarının bu yolla iç çekişmeleri yavaşlatmak ve dış baskıları da hafifletmeye çalıştıkları görülecektir.²⁹

Bir Osmanlı milleti oluşturma politikası Sultan II. Mahmut'un "Ben tebaamın Müslüman olanını camide, Hıristiyan olanını kilisede, Yahudi olanını havrada fark ederim. Aralarında başka bir fark yoktur. Cümlesi hakkındaki muhabbet ve adaletim kavidir ve hepsi gerçek evladımdır." diyordu. 1839'da ilan edilen "Gülhane Hattı Hümayunu"nda bu fikir prensip olarak da tespit edilmiş oldu. Dolayısıyla Osmanlılık fikrinin esas gelişimi dönemi de Tanzimat'tan sonradır. Ancak, Osmanlı devlet adamlarının bu tezlerini sistematik olarak savundukları söylenemez. Bununla birlikte; Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler, pek çok konuda birbirlerinden farklı düşüncelerine karşın; "Osmanlılık" fikrinin ana programı şu şekilde özetlenebilir: Bütün Osmanlılar hukuken eşittir. Hukuk ve hürriyetleri teminat altına alınır. Toplum zulümden kurtulup, ezel" ve beşer" olan adaletle mazhar edilir. Bütün Osmanlı vatandaşları vatan sevgisi ile birleştirilir. Bu maksadın sağlanması için meşruti idareye getirilecektir. Bu maksatların elde edilmesi için şiddet yoluna başvurulmaz, fitne çıkarılmaz ve ikna yoluyla çalışılır.³⁰

Dikkat çekici olan, İslamcılarının ve Batıcıların da Osmanlılığı savunuyor olmasıdır. Örneğin; Osmanlılığın gerekli bir politika olduğunu savunan İslamcı Süleyman Nazif "Cengiz Hastalığı" adlı makalesinde "Bizim damarlarımızda bugün hususi bir kan vardır ki o da Osmanlı kanıdır" derken; Batıcı Celal Nuri, Osmanlılığı eleştirenleri kınarken "...Bunun gibi Osmanlılık, yani anasının müsavvati siyaseti de bırakılamaz. Böyle bir sakim (yanlış) politika milletleri herc-ü merc (altüst) edeceği gibi Avrupa'yı

²⁹ Yağmur Atsız, "Üç Tarz-ı Siyaset ve Bir Arz-ı Kiyaset", **Türkiye Günlüğü**, sayı:31, Kasım-Aralık 1994, s. 86.

³⁰ Erişim ,http://farabi.selcuk.edu.tr/suzep/tarih/ders_notlari/guz_yariyili/bolum_5/bolum05.html

hususuyla bazı akvam-ı Osmaniye'ye hamilik eden düvel-i muazzamaydı aleyhimize sevk eder..."der.³¹

Yusuf Akçura ise; Üç Tarz-ı Siyaset makalesinde Osmanlılık fikrini gerçekçi bulmadığını "...muhtelif cins ve dine mensup olup şimdiye kadar birbirleriyle kavga ve savaştan hali kalmayan unsurların şimdiden sonra kaynaşmalarının mümkün olmadığı..." yolundaki sözleri ile ifade etti. Atatürk de Osmanlılık fikrinin uygulanamayacağını şu sözleri ile ortaya koymuştur: "...Osmanlı İmparatorluğu içindeki muhtelif kavimler hep milli akidelere sarılarak, milliyet mefkûresinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlardan yabancı bir millet olduğumuzu sopa ile içlerinden kovulunca anladık... Anladık ki kabahatimiz kendimizi unutmaklığımızmış. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak kendi benliğimize ve milletimize bu hürmeti gösterelim. Bilelim ki milli benliğini bulamayan milletler başka milletlerin şikarısıdır. (ganimetidir)"³².

Osmanlılık fikrinin en önemli hedefleri Mithat Paşa ve arkadaşlarının da gayretleriyle 1876'da Kanun-ı Esasî'nin ilanı ile gerçekleşti. Fakat Osmanlılığın zaferi olarak görülen bu hareket uzun sürmedi. II. Abdülhamid'in, Osmanlılık fikrinin zararlı olduğu kanaatine varması; Meşrutiyet idaresine ara vermesi ve yeniden bütün yetkileri kendisinde toplayarak İslamcılık fikrini ön plana çıkarması ve özellikle toplumun temel nüvesini oluşturan Türklerin Osmanlılık fikrine sıcak bakmaması bu fikrin öneminin kaybolmasına sebep olmuştur.

³¹ Cengiz Sunay, "Bir Kollektif Okuma Denemesi: Hilmi Ziya Ülken ve Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi", **Yerel Siyaset Dergisi**, Temmuz 2008, s. 263

³² Nevzat Kösoğlu, a.g.m s. 36.

3-Bir Alternatif Çözüm: Türkçülük

Türkçülük diğer akımlara oranla daha geç ortaya çıkmasına karşılık Milli Mücadele'nin başarıya ulaştırılması ve Cumhuriyetin örgütlenmesinde rol oynayan en önemli akımdır.

Yusuf Akçura, Türkçülük akımının başlangıcını, Mustafa Celaleddin Paşa'nın 1869'da Sultan Abdülaziz'e sunduğu bir kitaba kadar geri götürmektedir. Fakat ilk defa sosyolojik bir metotla, eksik, çekingen ve dağınık fikirlerin toplanması ve bir sistem haline getirilmesi II. Meşrutiyet döneminde sağlanmıştır. Kasım 1908'de Rusya'dan kaçarak İstanbul'a gelen bazı Türkçülerin kurdukları "Türk Derneği" bu akımın beşiği olmuştur. Türk Derneği'nin kendi kendisini kapatmasından sonra Türkçüler bu kez Ağustos 1911'de kurulan "Türk Yurdu Cemiyet"inde toplanmaya başladılar. Fakat Türkçülüğün asıl örgütlenmesi bu derneğin de kendisini feshederek Asker" Tıbbiyelerin öncülüğünde 3 Temmuz 1911'de kurulan "Türk Ocağı" derneğinde gerçekleşti. Derneğin resmi kurucuları şair Mehmet Emin (Yurdakul), Ağaoğlu Ahmet ve Dr. Fuat Sabit (veznedar) Beylerdir. Balkan Harbi'nden sonra seçilen yönetim kurulunda Hamdullah Suphi Tanrıöver (Reis), Yusuf Akçura (İkinci Reis), Halis Turgut, Hüseyin Ragıp, Dr. Akil Muhtar (Özden) ve Dr. Hüseyin Ertuğrul Beylerden oluşmaktadır.³³

Özellikle Balkan Savaşı'ndan sonra Osmanlılık akımının başarısız olmasıyla ortaya çıkan ideal boşluğunu dolduran Türkçülük akımının amacını genel hatları ile şu şekilde özetlemek mümkündür: Osmanlı bayrağı altında bilinçsiz bir şekilde yaşayan Türkleri milli bir duygu ile bilinçlendirmek, milliyetini idrak ettirmek, Türk milletini İslam beynelmilliyetine kuvvetli bir unsur olarak yeniden sokmak, aynı zamanda sarsılmış olan Osmanlı Saltanatı'nın dayanaklarını yeniden kuvvetlendirmek ve modernleşmektir. Körü körüne bir Batı taklitçiliği içine girmenin, özellikle Tanzimat kafasının Türk toplumunu özünden uzaklaştırma hususunda büyük zararları olmuştur.

³³ Erişim, <http://www.turkocagi.org.tr/kisatarihce.php>

Bu yüzden, Batılılaşmanın ilk şartı olarak millet haline gelmek ilkesi görülmüştür. Bu aşamadan sonra, Türk milletini Batı medeniyeti camiası içinde durmadan ilerleyen, hiçbir milletten geri kalmayan bir seviyeye yükseltmektir. Bu noktada Batı medeniyetine dahil olmak, milletlerarası hayat içinde yaşamaktır. Milli hüviyetinden ve şahsiyetinden taviz vermek değildir.³⁴

Siyasal amaçlara ulaşabilmek için, millî bir iktisadi politikanın izlenmesi ve özellikle kapitülasyonlardan kurtulmak gerekmektedir. Bu yüzden Ziya Gökalp, Tekin Alp gibi yazarlar "Türk Yurdu", "İktisadiyat Mecmuası" gibi dergilerde "Millet Nedir? Milli İktisat Neden İbarettir"; "İktisad-ı Millî"; "Milli İktisada Doğru" vb. yazılar yazarak kamuoyunu aydınlatmaya çalıştılar.

Siyasal bağımsızlığın sağlanması için, önce kültürel bağımsızlığın sağlanması gerektiğini ifade ettiler. Dilde sadeleşmeye, tarih bilincini aşılamaaya çalıştılar. Bu hususta Mehmet Emin Bey'in "Cenge Giderken" adındaki şiiri;

"Ne mutlu bana ki Türk yaratıldım

Gönlümün en yüksek gururudur bu

Ne esir edildim, ne de satıldım

Türk benliği, Türk şuurudur bu"³⁵

Hem kolay anlaşılır bir dilde oluşu, hem de Türklüğü övüşü itibarı ile dikkat çekicidir.

Belirtilen kaygılarla oluşturulan perspektifler, henüz Türkçülük modeline ulus-devleti karşılayacak bir anlam kazandırmamıştı. Çünkü Türkçülükle kurtarılmak istenen kozmopolit millet sistemine dayalı

³⁴ François Georgen, Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, (Çev. Alev Er, Yurt Yay. , Ankara, 1986, Dergiye nakil eden: Eyüp Zengin, **Türkiye Günlüğü**, Ocak-Şubat 1995, s. 144.

³⁵ Erişim, http://www.turkdilveedebiyati.com/bati_tesirinde_turk_edebiyati_milli_edebiyat-t2871.0.html

İmparatorluk idi. Şayet bu başarılmazsa Türkçülük, Türklerin İmparatorluk ideolojisinden kaynaklanan ülke ihtiyacını karşılayacak Türk irredentasını tek bir egemenlik altında bir araya getirebilecek bir model olarak da görülmekteydi. “Pantürkizm” olarak da ifade edilen bu idealin sınırları, biraz daha genişletilerek “Turan” denilen imgesel bir bölgedeki Türklerin birleştirilerek etnik nitelikli bir dayanışma ruhu değil, aynı zamanda yeni bir jeopolitik konum da kazandırmaktaydı. Bu jeopolitik konum oldukça cüretkâr bir bakış açısıyla tanımlanmıştır. Çünkü bu, beyaz Avrupa ile sarı Asya arasında bir tampon bir “üçüncü dünya” rolü üstlenen ve Osmanlı İmparatorluğu’nun yönettiği Türklüğü ifade ediyordu. Belirtilen bu nitelikleriyle Türkçülük, Pan-ulusçu bir karakter kazanarak yeni bir uyarılmanın ideolojisi haline gelmiştir.³⁶ Ziya Gökalp “Turan” adındaki şiirinde Türkçülük akımının bu amacını şöyle açıklamaktadır:

Vatan ne Türkiye'dir. Türklere, ne Türkistan

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir; Turan.³⁷

Sonuç olarak Türkçüler için Osmanlı ancak siyasî bir organizasyondur. Sosyal bir gerçeğin adı değildir. Öyleyse bu organizasyonu sağlam bir sisteme oturtmak gerekmektedir. Balkan Savaşları, gayrimüslimlerin ayrılmasını sağlamıştır. Ortadoğu'da Araplar kendi organizasyonları ile meşguldür. Bu durumda Türkçüler için devlet ancak Türk milletini bilinçlendirip güçlendirmekle kurtarılabilir. Bu ideallerini de Milli Mücadele ile gerçekleştireceklerdir.

³⁶, Mehmet Karakaş, Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Milliyetçilik I, s.63

³⁷ Erişim, http://www.antoloji.com/siir/siir/siir_SQL.asp?siir_id=48794

4- Garbcılık (Batıcılık)

Tanzimat'tan sonra devleti kurtarmak ve modernleştirmek yolunda ortaya çıkan fikir akımlarından biri de Garpcılıktır. Batıcılık daha önce saydığımız üç akımın da çıkış kaynağıdır. Üç fikir akımı da batıcı düşüncenin yansımalarıdır. Fikrin kökenini ıslahat faaliyetlerinin başlangıcı ile bütünleştirmek mümkündür. Bu yüzden, I. Meşrutiyet'e gelinceye kadar Batılılaşma hareketinin önderleri, ya padişahların bizzat kendileri ya da onların desteklediği devlet adamlarıdır. Durum böyle olunca, hareketin kapsamı Gülhane Hatt-ı Hümayunu gibi hükümdarla tebaa arasındaki ilişkilerin yeni hukuk esaslarına göre ayarlanmasından ibaret kalmıştır. Bunun en önemli sebebi de Osmanlılar ve Avrupalıların karşılıklı siyasî ve sosyal ilişkilerinde, inanç ve kültür farklılığının mevcudiyeti ve Osmanlı Müslüman toplumunun kendisini kültürel bakımdan Avrupalılardan üstün saymasıdır.

I. Meşrutiyet, Batılılaşma hareketlerinde bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Bu akımın etrafında toplananlar, fikirlerini çoğunlukla "İçtihad" dergisinde ortaya atmışlardır. Ancak, Garpcıların da kendi aralarında tam bir fikir birliği içinde oldukları söylenememektedir. Gerilemenin bir dizi gerekçeleri arasında "aydınları" baş sorumlu tutmaları ve "kendisine nur verilmeyenden nur istemeye hakkımız yoktur" ifadeleri dikkat çekicidir.³⁸ Bununla birlikte iyimser olduklarını söylemek mümkündür. Uçurumun kenarına gelmiş tek İslam Devleti'nin her şeye rağmen kalkınabileceğine inanmışlardır.

³⁸ Erişim, <http://www.ansiklopedim.com/detay/311/Turk-Akimlari.htm>

Batıcılara göre Osmanlı Devleti'nin en büyük problemi Batılı olmamaktan kaynaklanmaktadır. Dolayısı ile tek kurtuluş yolu vardır o da bu yüzyılın fikir ve ihtiyaçlarına uygun medenî bir devlet ve millet halini almaktır. Yani ilmî manasıyla "Garplılaşmaktır" "Nur ondadır." Ona gitmek mecburidir. "Çünkü ikinci bir medeniyet yoktur." Batıcılar bu noktada ikiye ayrıldılar. Batı'nın bir bütün olduğunu gülü ve dikenini ile benimsenmesini savunan Abdullah Cevdet ve arkadaşları birinci grubu oluşturur. Bu noktada Abdullah Cevdet Batıyla çatışmayı "Bal kabağının Krupp güllesiyle çarpışması" olarak değerlendirir ve tatlı fakat boş bir hayal olduğunu ifade eder.³⁹

İkinci grubu oluşturan Celal Nuri ve arkadaşları ise Batının yalnız teknolojisinin alınması gerektiğini, Osmanlı Devleti hakkında düşmanca duygular besleyen Batıya kültürel açıdan karşı çıkılmasının kaçınılmaz olduğunu savunur. Batıcıların belli başlı tezlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Batılaşmak, yani Batı devletlerine benzer bir hale gelmek kaçınılmazdır.
- İmparatorluğun gelişmesine ve ilerlemesine din, tek başına bir engel değildir.
- Fakat İslamiyet'in yanlış yorumlanması ve bir dizi batıl itikatların gelişmesi kalkınmaya engel olmaktadır.
- Özel teşebbüsün desteklenmesi gerekmektedir.
- Batıcılar "İttihad-ı Anasır" yani Osmanlı birliğine taraftardır. Bu anlamda Tanzimat ve Tanzimatçılığı savunmaktadırlar.

Bu görüşlerin yanı sıra Batıcılar o dönem için radikal diyebileceğimiz fikirleri de savunmaktadırlar. Bunların arasında padişahın tek eşi olması, fes'in atılarak şapkanın benimsenmesi, kadınların diledikleri tarzda giyinmelerine ve dolaşmalarına izin verilmesi, mevcut alfabenin atılarak Latin harflerinin kabul edilmesi, okuyuculuk, üfürücülük, falcılık vb. davranışların

³⁹ Abdullah Cevdet, **İçtihad'ın İçtihad'ı** (Abdullah Cevdet'ten Seçme Yazılar), Hazırlayan: Mustafa Gündüz, Ankara ,Lotus Yayınevi ,2008, s 201

yasaklanması, medreselerin kapatılarak batı kolejleri tipinde okulların açılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi fikirleri bunların arasında saymak mümkündür.

Batıcılık düşüncesini savunanlar siyasî partilerden doğrudan destek görmemişlerdir. Ancak, fikirlerinin önemli bir kısmı Cumhuriyet'in ilanından sonra uygulama alanı bulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyetin ilanından itibaren başlayan özgürlükçü hava içinde çeşitli siyasal düşünce ve eylemlerin yanında "Sosyalizm" düşüncesi de gündeme geldi. Ancak son derece zayıf bir akım olarak kalmıştır. Parti, 1908 yılı sonundaki grev hareketleri ve 1909 yılında parlamento da uzun tartışmalara sebep olan "işçi sendikaları" tartışmalarından sonra Eylül 1910'da "Osmanlı Sosyalist Fır-kası" adı ile kurulmuştur. Parti, beyannamesinde "Sosyalizm"ın Osmanlı İmparatorluğu'nda uygulamasını istemiştir. Gerek beyanname ve gerekse parti programındaki fikirler sosyalizmin klasik açıklamalarından öteye gitmemiştir.

Osmanlı Sosyalistleri fikirlerini partinin kuruluşundan önce şubat 1910'da Hüseyin Hilmi (Sosyalist Hilmi) tarafından çıkarılmaya başlanan "İştirak" dergisinde açıklamışlardır. Ayrıca çok şikâyetçi oldukları "basın hürriyetinin" uygulanmaması yüzünden kısa ömürlü olan günlük gazeteleri de vardır.

Parti, işçi meselelerinin tartışılması üzerinde kurulmasına rağmen; partinin parlamento içinde işçi sorunları, ya da sosyalist düşüncelerin tartışılması gibi konularda hiçbir katkısı olmamıştır. Bunun belki de en önemli sebebi, partinin milletvekilinin bulunmaması ve parlamentodan da partiye hiçbir katılımın olmamasıdır.

Osmanlı sosyalistleri istikrarlı ve devamlı olmayan fikirleri içinde Batılaşma meselesini sosyalizmin gerçekleşmesine bağlamıştır. Bu bakımdan, iki devrelik bir program teklif ettikleri görülmektedir. Birinci devre siyasidir. Diğer devrenin ise sosyalist olması gereklidir. Siyasi devre 10 Temmuz 1908'de Meşrutiyetle gerçekleşmiştir. Bu devrede kısa açıklamalar yapan sosyalistler ihtillci ve savaşçı düşüncelerini ortaya koymaktan çekinmemiştir. "10 Temmuz hürriyeti geri harben feth olunmadı, alındı." Osmanlı sosyalistlerine göre "Hürriyet ancak harp ve darp ile" büyük fedakrlıklarla, "parça parça feth olunur". Bu bakımdan 10 Temmuz sosyalist bir hareket değildir. O halde yeni bir devrime gerek vardır. Ancak, devrimden sonra nasıl bir uygulamaya geçileceği ya da toplum refahının arttırılacağı konusunda her hangi bir çözüm yolu önermemiştir. Çünkü yeterli bilgi birikimi, kadrosu ve alt yapısı bulunmamaktadır.⁴⁰

⁴⁰ İlhami Yangın, **Osmanlı'da Sosyalizm**, İstanbul, Bilge Oğuz Yay, 2009,s. 76

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN HAREKETLERİ

A- TÜRKİYE ÖZELİNDE BİRİNCİ VE İKİNCİ DALGA KADIN HAREKETİ

Türkiye'deki kadın hareketi 19. Yüzyıl ortalarında filizlenmeye başlamıştır. Türk kadın hareketinin feminizmin iki dalgasından nasıl etkilendiğini, yaşanan kopuşları ve sürekliliği inceleyeceğiz.

Türkiye'de kadın hareketi, olayların, eylemlerin, taleplerin yoğunluğu bakımından 1910-1920 arasındaki birinci dönemle; 1980'lerden günümüze ikinci dönem olarak iki ayrı döneme ayrılmaktadır. Bu dönemlere feminist kadın hareketinin birinci ve ikinci dalgaları demek mümkündür.

Bu dönemleştirme ile Batılı feminist hareketin kaba dönemleştirmesi arasında paralellikler vardır. Batı'da I. Dünya Savaşı öncesi birinci dalga feminist hareketten söz edilir. İki dünya savaşı arası dönemde, faşizmin, otoriter rejimlerin kurulduğu toplumlarda feminist hareketin bastırılması, söndürülmesi söz konusudur. Demokratik toplumlarda ise hareketin geri çekildiği görülür. Bunda doğrudan baskı olmaksızın, kadın hareketinin taleplerini gerçekleştirdiği (oy hakkı) amaçlarına ulaştığı "sanısıyla" ⁴¹geri çekilmesi etkili olmuştur. Türkiye'de feminist hareketin Batı ile paralelliği 5-10 yıllık gecikmeyle de olsa söz konusudur. Ancak Türkiye'de kadınlar, bir yandan -Alman faşizmi kadar olmasa da-tek partili otoriter rejimin baskısı altında kalmış; diğer yandan da batılı kadınlar gibi siyasal haklar elde

⁴¹ Nermin Abadan Unat, "Söylemden Protesto'ya Türkiye'de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü", 75. **Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998 s. 323

etmekle amaçlarına ulaştıklarını sanmışlardır. Şimdi bu iki dalganın kadınlarını karşılaştırmalı olarak ele alalım:

1- Kadın Hareketlerine Katılan Kadınların Profili

Her iki dalgada feminist kadınlar, daha çok iyi eğitilmiş, kentli, orta sınıf kadınlarıydı. İlk dalgada yer alan kadınlar Osmanlı reformcu paşalarının kızları olarak ciddi eğitim alan, yabancı dil bilen, batılı çevreleri tanıyan üst sınıftan kadınlardı. Bunlara en iyi iki örnek Halide Edip Adivar ve Nezihe Muhiddin'dir. İkisi de iyi eğitim görmüş, vizyonu geniş ailelerde yetişmişlerdir. Türkiye'de kadın hareketinin başlangıcının önemli aktörlerinden olan bu iki kadının yaşam öykülerinden bahsetmek Türk Kadın Hareketini yakından tanıma noktasında önem arz etmektedir.

İkinci meşrutiyet döneminde kadınların eğitimi alanında reformlar yapılmış ve başta çok eşlilik ve görücü usulü evlenme olmak üzere Osmanlı aile sistemi sorgulanmıştır. Bu dönemin entelektüel, sosyal ve politik açıdan canlı atmosferi, yalnızca kadınları milliyetçi örgütlenmelerin faaliyetlerine yöneltmemiş, aynı zamanda milliyetçilerin Osmanlı- Türk toplumunda değişim gündeminin merkezine kadın sorununu yerleştirmiştir. Halide Edib, geleneksel Müslüman bir evde özel hocalardan ders almasının yanı sıra, İstanbul'da bir Amerikan misyoner okulunda eğitim görmüştür. Halide Edib'in babası İttihat ve Terakki Cemiyetine mensuptu, kocası da bir entelektüeldi. Dolayısıyla dönemin önde gelen erkek reformcu ve aydınlarıyla entelektüel ve sosyal ilişkiler kurma fırsatı elde etmiştir. Dağılan bir imparatorluğun ve Türk milletinin doğuş sürecinin dinamikleri, Halide Edib'i aynı anda hem bir milliyetçi hem de bir feminist olmaya yöneltmiştir. Batılılaşmanın Osmanlı aydınları için çok uzun bir zamandır kültürel bir hedef olduğu bir dönemde, eğitim reformlarının açtığı alan, ayrıca bir ideoloji olarak milliyetçiliğin ve kadınları batılılaşmanın simgesel bir göstergesi olarak aralarına almak

isteyen milliyetçilerin iddiaları, Halide Edib'e çeşitli avantajlar sağlamıştır. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşında kadın emeğine duyulan talep bir yana, az sayıdaki iyi eğitim görmüş Türk kadınının batı dünyasının gözünde Türk milletinin yeni imgesini temsil etmek üzere ortaya çıkması için ortam ideolojik olarak da hazırlanmıştır. Halide Edib Kemalist Türkiye'nin hem örnek hem de tartışmalı kadınıydı. Atatürk'le ideolojik anlaşmazlıkları yüzünden kocası Adnan Adıvar ile birlikte yurtdışına gitmiş, İngilizce olarak yazdığı bazı yazılarda da Kemalist Türkiye'de uygulamaya konulan reformların bazılarını ve rejimin despotik karakterini eleştirmiştir. Halide Edib Türk kamuoyunda ve basın yayın dünyasında iki türlü imaja sahiptir. Birincisi örnek Türk kadını, Türk kadınlarının kurtuluşunda öncü bir kadındır. İkincisi ise demonik bir karakter ve Atatürk devrimine ihanet eden, iktidar hırsı olan bir kadındır.⁴²

Nezihe Muhiddin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ulus devlete, Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş ile birlikte popülaritesini yitiren batı ve dünya basınının izlediği kadınlar kuşağının son temsilcisidir. Babası açık fikirli bir insan olduğu için kızının öğrenimine çok önem vermiş, Muhittin'i sistematik bir tarzda evde okutmuş ve idadî tahsilini evde tamamlatmıştır. Yüksek öğrenim görmediği halde dönemin pek çok yayınında yazıları yayınlanmıştır. Daha bir çok yazar gibi Yusuf Akçura da "derin vukuf ve malumatlarına (kavrayış ve bilgisine) şedid (güçlü) ve sağlam fikir muhakemelerine hayran kalarak" Nezihe Muhiddin'in yazılarından övgüyle bahsetmiştir.⁴³ Nezihe Muhiddin ve Kadınlar Halk Fırkası'nın kurucuları yeni Cumhuriyetçi siyasal düzende, yasal ve toplumsal alanlarda kadın haklarının kazanılacağını öngörmüşlerdir. Eşitlikçi feminizmi benimsemiş bu kadın hareketinin öncülerinin etkin bir toplumsal ve siyasi programla kadınların siyasi ve içtimai haklarını savunarak Kadınlar Halk Fırkası'nı kurmak istemesi 1922-23'ün en önemli gelişmelerinden biri olmuştur. Hükümetin Kadınlar Halk Fırkası'nın tüzüğüne

⁴² Ayşe Durakbaşa, **Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm**, 3.bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s. 152

⁴³ Yaprak Zihnioğlu, **Kadınsız İnkılap**, İstanbul, Metis Yayınları, 2003, s. 89

göre çok daha pasif bir tüzükle 1924 yılında Kadınlar Birliğinin kurulmasına öncülük etmiştir. Bu birliğin çatısı altında Muhiddin, Türk kadınlarının erkeklerle eşit haklara sahip olabilmesi için çok yoğun çalışmalar sürdürmüş, aktif rol oynamıştır. Cumhuriyetçileri, kadınları bilinçsiz ‘çocuk olarak’ olarak görmemesi için uyarırken, Kemalistlerin ‘çocuk kadın’ ı topluma dayatmasına tanık olmuştur. Kadınlığın ezilmişlikten kurtulması için yaşamı boyunca mücadele eden Nezihe Muhiddin, saldırılarla kendisinin kişisel olarak değersizleştirilmesine engel olamadı. Bir kadın hakları savunucusunun, toplumda etkin olmuş karizmatik bir kadının, tam da siyasal kırılma noktasında kadınları örgütleyerek, hükümetten kadınlara siyasal ve toplumsal haklar talep etmesi, onun kişisel tarihindeki en büyük düş kırıklığını ve engelleme bunalımını yaşamamasıyla sonuçlanmıştır.⁴⁴

Türk kadın hareketinde en büyük eksikliklerden biri de güçlü bir liderin ortaya çıkmayıdır. Her iki dönemde de hareket, içinde güçlü kişilikler barındırmasına rağmen bir lider çıkaramamıştır. Bunda, hareketin örgütlenme ve çalışma tarzı olan küçük grup yapılanmasının payı olmuştur.⁴⁵ Diğer taraftan liderliğin engellenmesinde hareket dışından hakim güçlerin etkisi de yok sayılmamalıdır. Örneğin Halide Edip sürgüne gönderilmiş, Nezihe Muhiddin fazla radikal bulunduğu için Ankara'nın telkin ve manipülasyonlarıyla Türk Kadınlar Birliği başkanlığından düşürülmüş, Sabiha Sertel mahkeme baskısıyla susturulmuş, İlerici Kadınlar Derneği lider kadrosu 1980 darbesinden sonra yurt dışına çıkmak zorunda kalmıştır. Yeni dalgada baskı aynı şiddette değildir. Yakın dönemdeki baskı daha çok “sosyal kontrol” mekanizmalarıyla etkili olmuş, kınama alaya alma, küçümseme, hakaret gibi kişiliğe yönelik baskılar hem hareketin yayılmasını zorlaştırmış, hem de feministleri zaman zaman “otosansür”e yöneltmiştir.

⁴⁴ Yaprak Zihnioğlu, a.g.e. s 106, 112, 120, 226, 264.

⁴⁵ Zuhâl Kılıç, “Cumhuriyet Türkiye’nde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998 s. 347

Buna karşılık, özellikle küçük grup kendi içinde dayanışma, karşılıklı dostluk ve sevgi bağlarıyla kişiliği koruyucu bir rol oynamıştır.⁴⁶

İkinci dalgadaki kadınlar önceleri meslek sahibi kadınlardan oluşurken, ileriki zamanlarında öğrencilere ve daha az eğitilmiş çevrelere de sirayet etmiştir. Batılı hareketle karşılaştırıldığında, batıda işçi kadınların, siyahların etkin olduğu görülürken; bizde daha seçkin bir duruş vardır. Bu belki de Türk kadın hareketinin en büyük zaafıdır.

2- Kadın Hareketlerinin Amaçları ve Eylemleri

İlk dalga feministleri, daha fazla eğitim, çalışma hayatına girme, sosyal hayata katılma, örneğin bir yazar olarak kabul görme, fakat her şeyden önemlisi, kadının aile içindeki konumunun yükselmesi taleplerini dile getirmekteydiler. Medeni haklar öncelikle kazanılmalıydı; siyasi haklar ardından gelecekti.

Yeni dalga, felsefesini ve programını 1988 tarihli “Feminist Manifesto” da ortaya koymuştur. Buna göre kadınların bedeni, emeği, ve kimliğine el konulmuştur; dolayısıyla kadınların kurtuluşu için, erkek egemenliğini sürdüren bütün kurumlara; devlet, aile, eğitim sistemi, kitle haberleşme araçları, kapitalist ekonomi vb. savaş açılmalıdır. Bu tahlil, otonom bir örgütlenme gerektirmektedir.⁴⁷ İlk dalga feminizmi için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Kaldı ki, dönemin özgür koşulları – savaşlar, imparatorluğun çökmesi, milliyetçilik hareketi, İslamîyetçin ideolojik gücü – kadın hareketinin istese de böyle bir otonomi aramasına izin vermezdi.⁴⁸ Kadınların gözünde kadınların kurtuluşu, ülkenin, ulusun kurtuluşu ile birlikte

⁴⁶ Zühal Kılıç ,a.g.m. s. 340

⁴⁷Şirin Tekeli, “Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, , İstanbul , Tarih Vakfı Yayınları, 1998 s. 339

⁴⁸ Ayşe Güneş Ayata , “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı” **Kadın Bakış Açısından 1980 ler Türkiye’sinde Kadın**, (der.) Şirin Tekeli, İstanbul , İletişim Yayınları, 1990 s. 258

olacaktı. Dolayısıyla o dönemin feminizmi; milliyetçilik, pantürkçülük, liberalizm ya da İslam gibi ideolojilerle iç içe gelişmiştir. İlk dalga feminist kadınları feminizm için gözlerini çevirdikleri batıyı milliyetçilik adına eleştirmişler ve ona karşı bir “Müslüman kadın “ kimliği çıkarmışlardır. Fatma Aliye Hanım ve Halide Edip’in batıya karşı çıkışının özü budur. Bu yazarlar, romanlarında, kendi ayakları üzerinde durabilen, güçlü kadın karakterler yaratırken, bir yandan da batı feminizmini, “mazlum-Müslüman” halkları ezen Batı dünyasının ürünü olarak eleştirmişlerdir.

Yeni dalga feminizminde bu ikili ya da bölünmüş kimlik gerilemiştir. Kadın kimliği bütün kimliklerin önüne çıkmıştır. Yeni dalga feministleri milliyetçi olmadıkları gibi Kemalizmin otoriterliğine de eleştirel yaklaşmışlardır. Diğer taraftan kendilerini Müslüman olarak da tanımlamamışlardır. Din önünde nötr ya da ateisttirler; kökten dinci kadınlar karşısında, genellikle, Kemalist kadınların yok saymacı tutumunu benimsememektedirler. Ama Türkiye’nin laiklikten kopması ve İslami bir devlete dönüşmesi konusunda onlar da kaygılıdır. Hem İslamiyet hem de Kürt sorununun karşısında demokratikleşmeyi savunmaktadırlar. Son olarak devlet iktidarı konusunda genellikle eleştirel ve kuşkulu bir tutum benimserler.⁴⁹

İlk dalga hareket kısmen taleplerinin büyük ölçüde devlet tarafından karşılanabileceğini, kısmen de çöken İmparatorluğun yerini alan ulus devleti benimsediği için devlet konusunda eleştirel değil destekleyiciydi. Yeni dalga hareket ise, kadın haklarının araç olarak kullanılması ve feminist taleplerin devlet ya da partilerce özümsemesi endişesini taşımaktadır. Batı feminist hareketleriyle karşılaştırılırsa, Türkiye’de her iki dönemin de, batıyı yakından izlemesine karşın batıdan farklılaştığı görülmektedir. Tekeli’nin deyiimiyle Türkiye’de feminizmlerin “üçüncü dünyacı “ bir çizgide geliştiği söylenebilir.⁵⁰

⁴⁹ Şirin Tekeli, “Türkiye’de Kadının Siyasal Hayatta Yeri” , Türk Toplumunda Kadın, Ankara, **Türk Sosyal Bilimler Derneği**, 1982, s.381

⁵⁰ Şirin Tekeli, a.g.m. s. 343

Her iki dönemde de bir araya gelme ve çalışma yöntemi esas olarak küçük gruptur. Gruplar; yayınlar, sorunlar, eylemler, projeler ve bilinç yükseltme çevresinde oluşmuştur. Küçük grup, formel örgütlere göre daha esnek giriş çıkışları daha kolay, eylem daha hızlı çıkabilen bir örgütlenme biçimidir. Bütün bu özelliklerin avantajları kadar, süreklilik kazanamama, başta finansman olmak üzere dar bir çevreden kaynak derleme gibi dezavantajlarını da taşır. Kitleleşme başka siyasi hareketlerdeki gibi bir amaç olmasa da bir sorundur. Merkezi bir yapılanmadan yoksunluk, desantralizasyon,, kimine göre dezavantajsa da esneklik, yaratıcılık ve fikirlerin yayılması yönlerinden avantajlar da taşır. İlk dalga hareketi ağır koşullara rağmen Kadınlar Dünyası gibi bir dergiyi yıllarca çıkarmayı sürdürebilmiştir. Buna karşılık yeni dalgada projeler genellikle kısa ömürlü olmuştur. Eylemler genellikle belirli bir sorunun üzerine gitmek amacıyla kampanyalar şeklinde sürdürülmüştür. Sorunları kamuoyunun gündemine getirmede başarılı olan bu eylemler, sorunun çözümü için yeterli değildir. Bunda 1970'li yıllarda kadınların demokratik kitle örgütü denilen örgütlerde edindikleri olumsuz deneyler ve 1980 sonrası dönemin antidemokratik ortamında dernek kurmanın zor ve istenmeyen bir durum olması etkili olmuştur. Yeni hareketin en büyük zaafı dernekleşmek ve örgütlenmeden kaçınmasıdır. Bu noktada örgütlenme şarttır ve bu bakımdan ilk dalga kadın hareketinin daha başarılı olduğu görülmektedir.

3- Kadın Hareketlerinin Ortaya Çıkardığı Sonuçlar

Osmanlı kadın hareketi 1910 ile 1920'lerin sonu arasında, savaşların da yaşandığı yirmi yıl boyunca faal olmuş ve modernleşme sürecini etkilemeye çalışmıştır. Dönemin şartları göz önüne alındığında oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Kadınlar için yeni yaşam modelleri oluşturanlar, üniversite kapısını zorlayanlar, çeşitli iş ve meslekleri kadınlara açanlar ve son olarak evlilik kurumunu kadınlara daha eşit bir statü tanıyacak şekilde değişmesi gerektiğini savunanlar onlardı. Türkiye'de kadın haklarının tepeden inme

olarak verildiği yaygın bir kanı olsa da, 1926'da kabul edilen Medeni Kanun'un ve yurttaşlık haklarının arkasında birinci dalga kadın hareketinin mücadelesi yer almaktadır.

1980 sonrası yeni dalga kadın hareketi, yine siyasi olarak olumsuz koşullarda varlığını giderek görünür kılmakla birlikte, belki de hedefleri ilk dalga harekete göre çok daha kapsamlı olduğu için aynı derecede başarılı olamamıştır. İddia edildiğinin aksine Avrupalı kadınlarla eşit haklara sahip olmadıkları kamuoyu önünde sergilendi. Çeşitli kadın kuruluşları oluşturuldu. Ancak gereken zihniyet değişikliği gerçekleştirilmedi. Kadınların oyunu garanti gören politikacılar gerekli reformları yapmaya ikna edilemedi. Hatta Bakanlar Kurulu'nda kadından sorumlu bakanın dahi erkek olmasına göz yumuldu.

Tekeli'ye göre Türkiye'deki temel çıkmazlar şunlardır:

- 1- Teori, dolayısıyla tahlil yetersizliği
- 2- Bilinç yükseltme grubu modelinin yaygınlaştırılmaması, yüz yüze konuşma biçiminin başkalarınca kullanılmasına rağmen hareketin kendisi tarafından kullanılmaması
- 3- Seçkincilik ve seçkin korunaklı bir ortamdan çıkılamaması
- 4- Örgütlenme, para ve benzeri kaynaklara ulaşılamaması⁵¹

Ülkenin toplumsal ve siyasi özellikleri de bu zaafı düşünülürken göz önünde bulundurulmalıdır: Türkiye, nüfusu hızlı artan, göç eden, ama şehirleşmeyen bir köylü toplumdur. Demokratik gelenekleri zayıftır. Az gelişmiş ekonomisi neredeyse kronik kriz durumundadır. Sınıf, gelir, bölge farkları çok derin; kitlelerin günlük yaşam dertleri çok yoğundur. Bu kadar ciddi sorunların yanında "kadının ezilmişliği" diğer sorunların yanında hep ikinci planda kalmaya mahkûm olmuştur.

⁵¹Şirin Tekeli, a.g.m, s.345

Temel ideolojiler olan İslam, Kemalizm ve 1980'li yıllar boyunca sosyalizm, feminizmi büyük bir tehlike olarak görmüş ve karşı çıkmışlardır. Ataerkil düzenin cinsiyetçi işbölümü uyarınca kadını özel alanla ilişkilendirildiği için kamusal yaşama kadını içermeyen ve hatta kadına karşı değerler atfedilmiştir. Kadınların siyasal temsilciliğine yüklenen simgesel anlam cumhuriyetin ilk yıllarından beri sürekliliğini ve önemini korumaktadır. Kadınlar ya doğru olduğuna inandıkları ya da ilişkisel olanaksızlıkların bağımsızlıklarına izin vermediği erkek değerlerini benimsemişler, onlarla özdeşleşmişler veya onlara itaat etmişlerdir.

B. OSMANLI'DAN BUGÜNE TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETİ

1- Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadın Hareketi

Tanzimat'la birlikte başlayan çağdaşlaşma hareketi çerçevesinde Türk kadını, gerek düşünce alanında gerekse doğrudan siyasi ve toplumsal haklar yönünde ciddi adımlar atabilmiştir. Bu gelişmeler ancak, söz konusu dönemlerin düşünce yapılarının ve ideolojik kalıplarının kendine özgü karakterleri içerisinde anlam kazanabilmektedir. Tarihsel bakış açısı içinde her dönemin genel karakteristiklerini belirleyen koşullar değiştiğine göre, kadının sosyal statüsü de değişen bu koşullara göre yeni özellikler kazanmıştır.

Tanzimat'tan sonra düşünce dünyasında ve siyasal yaşamda kimi geriye dönüşler olmakla birlikte, imparatorluk sosyal yaşantısında, dünyada gelişen yeni siyasal akımların da etkisiyle, özellikle II. Meşrutiyet Dönemi'nde radikal kırılmalar görülmüştür. Osmanlı siyasal yapısı, farklılaşma merkezileşme, laikleşme, özgürleşme sürecine girmiştir. Eğitim, hukuk, ekonomi, toplumsal yaşam her yönüyle değişmeye başlamıştır.⁵² Kadın

⁵² Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, 2.bs., İstanbul, Metis Yayınları, 1996, s.22

sorunları açısından, ilk ciddi gelişmeler bu dönemde yaşanmıştır. Kadının toplum içindeki etkinliği arttıkça, kadınla ilgili olarak toplumda oluşturulan rol de önem kazanmaya başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde siyasal roller tepeden inme ve devlet merkezli bir zorlama olarak görülse de, kadının radikal nitelikli hak kazanımlarına bu dönem bir zemin hazırlamıştır. Söz konusu dönemde yaşanan deneyimler ve bu deneyimlerle ortaya konabilen birikim, Cumhuriyet Türkiyesi'ne aktarılan önemli bir mirastır.⁵³

Batılılaşma ve modernleşme isteklerinin ilk ifade edilmeye başlandığı sırada kadın- erkek ilişkileri de bu tartışma kapsamına girmiştir. İşin ilginç tarafı, bu tartışmanın önce erkekler tarafından başlatılmış olmasıdır. Erkek seçkinlerden oluşan o dönemin reform yanlıları İslamın modernizmle uyuşabilirliğini belirleyebilmek için kadın sorununa öncelik tanıdılar. Bu erkek reformcular gerçekte kendileri için bir şeyler istemekteydiler. Türk romanı üzerinde çözümlenelerde bulunan J. Parla Tanzimat sonrası yazınında erkeklerin görücü usulü evlilik istemedikleri, aşk özlemi çektiklerini, eğitilmiş eşlere sahip olmayı, iki cinsin rezalet ya da dedikodu korkusu olmadan bir arada bulunabilecekleri bir sosyal yaşamı arzuladıklarını saptamıştır.⁵⁴

Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e kadar Osmanlı toplumunun düşünce dünyasına, iki ayrı cephe hakimdi. Bir uçta batıdan esinlenen yeniliği arayanların, diğer uçta ise doğunun geleneksel değerlerine bağlı kalmak isteyenlerin istekleri toplanmıştı. Bu tartışmada kadının toplumsal konumu her iki taraf için odak noktası olmuştu. Batılılaşma yanlılarından Şemsettin Sami "Kadınların eğitilmesiyle bütün insanlık eğitilmiş olur," fikrini savunmuştur. Bu yazara göre çok karılılık, örtünme, kadınların kamusal alana çıkmaması ve tek taraflı boşanmaya ilişkin kuralların İslam dini ile alakası yoktur.⁵⁵ Bu dönemde radikal batıcı düşünce akımında medeniyet kavramı

⁵³ Leyla Kırkpınar, "Türkiye'nin Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın", **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998 s. 14

⁵⁴ Jale Parla, **Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990 s.11-12

⁵⁵ Nermin Abadan-Unat, "Söylemden Protestoya: Türkiye'de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü", **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998 s. 324

dinden ve gelenekten bağımsız olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu akımı savunanlara göre uygarlık, çağdaş ve hümanist evrensel değerlerin ürünüdür. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından Abdullah Cevdet Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden “dinsel kuralları ve dejenere gelenekleri” sorumlu tutmaktadır.⁵⁶ Salahaddin Asım ise “şehvet, üreme ve hizmetten başka işe yaramayan kadınların” dişilikten “kurtulması” ve “insanlık” mertebesine eriştirilmesi gerektiğini savunmuştur.⁵⁷ Tevfik Fikret kadın haklarını insan hakları çerçevesinde tanımlamıştır.⁵⁸ İki kültür anlayışı arasındaki engin uçurumu ayrıntılı biçimde incelemiş olan Nilüfer Göle'ye göre Batılılaşmanın da, İslamcı görüşün de mihenk taşı kadındır.⁵⁹

19. yüzyıl sonunda o zamana kadar erkekler tarafından sürdürülen bu tartışmalara, bu tarihten itibaren üst sınıfa mensup kadın yazarlar da katılmıştır. Bunlardan en önemlisi Ahmet Cevdet'in kızı Fatma Aliye'dir. Fatma Aliye çeşitli yazılarında kadının toplum ve aile içindeki konumunu geliştirmek için aydınlanmacı, modernist İslamcı ilkeleri öne çıkarmak için uğraşmıştır.⁶⁰ II. Meşrutiyetin ardından kadın derneklerinin sayısında artış görülmüş, II. Abdülhamit döneminde ise kadınların okuryazarlık oranının artması ile birlikte feminist hareketler de kıpırdanmaya başlamıştır. 1895-1908 yılları arasında 10 kadın dergisi çıkmış, “*Hanımlara Mahsus Gazete*” 13 yıl boyunca yayımlanmıştır. Hanımlara Mahsus Gazete'de kadınların sorunları aile, toplum ve iş yaşamları, eğitim, sağlık, moda, giyim konuları ağırlıktadır. Yurtiçi ve yurtdışından verilen örneklerle kadınların her işi başarabileceğine olan inanç yerleştirilmeye, pekiştirilmeye çalışılmıştır. Terzilik, halıcılık, kuaförlük kadınlara meslek olarak önerilmiştir. Fransa'da kadınların avukatlık yapma hakkını elde ettikleri belirtilmiş, dünya kadınlarının hakları ve Batı'daki kadın hareketi hakkında bilgi verilmiştir. Dergi sadece yurtiçinde değil, yurtdışında da ilgi görmüş, örneğin Fransa'dan Madam

⁵⁶ İsmail, Kara, **Türkiyede İslamcılık Düşüncesi**, İstanbul , Risale Yayınları, 1999, ss 76

⁵⁷ Salahaddin Asım, **Osmanlı'da Kadının Durumu**, Yeni Basım, İstanbul, Arba Yayınları, 1989, s 36

⁵⁸ Salahaddin Asım, a.g.e, s,57

⁵⁹ Nilüfer Göle, **Modern Mahrem**, 8.bs., İstanbul , Metis Yayınları, 2004, s 17-47

⁶⁰ Serpil Çakır, a.g.e. s 73

Durani Montila, Paris muhabiri olarak görev verilmesi için *Hanımlara Mahsus Gazete*'ye mektupla başvurmuştur. *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin çıktığı yıl olan 18952te haftada bir çıkan Malumat Mecmuası'nın eki olarak *Hanımlara Mahsus Malumat* adlı 27 sayılık başka bir dergi de yayınlanmıştır. Bu dergide kadın yazar ve şairlerin yanı sıra Ahmet Rasim, Nafiz Sururi, Mehmet Cemal gibi erkekler de kadına ilişkin yazılar yazmışlardır.⁶¹ 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'in "kadın söylemi" olumlu ürünler vermiş sayılmaktadır. Bu dönemde kadın dergilerinin sayısında da bir patlama yaşanmıştır. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e dek çoğu kısa ömürlü olsa da pek çok Kadın Dergisi yayın hayatına girmiştir. *Demet, Mehasin, Kadın, Muvasser Kadın, Kadınlar Dünyası, Kadınlık, Kadınlık Hayatı, Seyyale, Hanımlar Alemi, türk Kadını, kadınlar Saltanatı, İnci, Ev Hocas* v.s. dönemin kadın dergileridir. *Demet*, kadınların siyasal konularla ilk tanıştığı dergi olmuştur. Dergide yer alan siyasi makaleler okurlar tarafından ilgi görmüştür. Kadının eğitimine sağlanan yeni olanaklar, kadının sınırlı da olsa çalışma hayatına katılması, modayı izlemesi, gerçi sadece İstanbul, İzmir gibi büyük kentlere özgü kalmakla beraber, önemli yeniliklere yol açmıştır.⁶²

Kadın dergileri, kadınların kendilerini birey olarak ifade etmelerini sağlarken, kurulan dernekler bu bireysel talepleri örgütlü birliklere dönüştürmüştür. Böylelikle çeşitli sorunlara önerilen çözümler de uygulama alanına geçirilmeye çalışılmıştır. Kadın dernekleri amaçlarını benimsetmek, kitlelere yaymak için yayın ve konferans gibi araçlara başvurmuşlardır. Bu dönemde ülke savunmasına yönelik derneklerden yardım derneklerine; feminist derneklerden siyasal partilerin kadın derneklerine kadar birçok dernek kurulmuştur.

Bu arada batıcı ve İslamcı akımlara ek olarak Batı medeniyeti ile ulusal gelenekler arasında bağ kurmaya çalışan Türkçülük giderek güçlenmiştir. Bu düşünce akımının en önemli temsilcisi Ziya Gökalp ulusal

⁶¹ Serpil Çakır, a.g.e. s 31

⁶² Afet İnan., **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, 4. Bsk. İstanbul, MEB Yayınları, 1982 s 55

kültür kavramını ortaya atmıştır. Gökalp'e göre bu kültürü oluşturabilmek için İslam öncesi geçmişe dönmek gerekmektedir. Gökalp, bu yoldan Osmanlı'dan farklı bir kadın konumu ortaya çıkarmıştır. Bu konuda, eski Türklerin "en esaslı şiarı feminizmdir" diyecek kadar ileri gitmiştir. Gökalp kadın erkek eşitliğinin kökeninde Şamanizm'i bulmaktadır. Gökalp'in düşünceleri en uç ifadesini şu öngöründe bulur: "Gelecekte tarafsız tarih, demokrasi ve feminizmin Türklere doğduğunu itirafa mecbur kalacaktır."⁶³

2- Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki Gelişmeler

1923'ün hemen sonrasında, başlangıçta önemli bir tarihsel derinliğe, birikime ve altyapıya dayanmasa da, genelde zorlayıcı bir nitelik taşıyan kültürel devrim yeni bir kadın tipi ortaya çıkarmıştır. Bu kadın tipi, yeni sistemin ve ideolojinin kalıplarını ve simgelerini taşımaktadır. Model, yalnızca zihinsel alanda uygulanmamış, açıkça biçimi de etkilemiştir. Üstelik teker teker bireylerin biçimsel görüntüsünü değil, kolektif bir düzeyde, bütün toplumu kapsayıcı bir nitelik de taşımıştır. Nitekim yeni kadına, Batılı aile içinde kadının üstlendiği role benzer bir rol verilerek kişiliği geliştirilmeye ve toplum içinde söz sahibi kılınmaya çalışılırken, biçimsel yönden de eski geleneksel Türk toplum yaşamına pek uymayan bir kadın görüntüsü verilmeye çalışılmıştır. Bu yeni kadın tipi, evin içinde kocasının en büyük yardımcısıdır ve hatta hayatta evin maddi yükünü paylaşmaktadır.⁶⁴

Ne var ki toplumsal gerçekler, teorilerle her zaman uyuşmamaktadır. Devrimi gerçekleştiren kuramcılar ve uygulayıcılar, toplumun belli kesimlerini kendi toplumsal çerçevelerini böyle bir değişime zorlasalar da değişmeyi bir anda Türkiye'nin geneline aynı boyutlarda yaygınlaştırmak mümkün olmamış, toplumsal değişme, yöreden yöreye,

⁶³ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları** (Garba Doğru), Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1976,s.48

⁶⁴ Leyla Kırkpınar ,a.g.m. s. 16

kesimden kesime farklılıklar göstermiştir. Hatta coğrafi koşullar nedeniyle, iletişimin kopuk olduğu, ulaşımın imkânsız olduğu yörelerde hiçbir değişme görülmemiştir. Kısacası, düşünsel kültürel sıçrayış, bütün kesimleri kapsayacak boyutta ve ölçüde gerçekleştirilmediğinden, toplumsal farklılıklar bu dönemde iyice artmıştır. Türkiye’de örneğin İsviçre’deki bir aile modelini ideal olarak gören ve yerini bunun içinde belirleyen kadın tipi ortaya çıktığı gibi, Güneydoğu, Doğu ya da Kuzey Anadolu’da iki-üç yüzyıl öncesinin koşullarını yaşayan aile tipi de sürüp gitmiştir. Üstelik ikinci tip aile ve kadın toplumda birincisine göre daha yaygın ve baskındır.

Bu dönemde devletin tutumu, kadınları himaye etme ve onlardan yararlanma şeklinde olmuştur. Cumhuriyeti kuran devlet eliti, devletin temel amacı olarak “muasır medeniyetlerle bütünleşme” idealini ortaya koyduğu için bu idealde kadınların desteğinden yararlanmak istiyordu. Devlet eliti, Osmanlı’nın sön döneminde tartışma konusu olan çok eşliliğe son vermek, boşanmada söz sahibi olmak, mirasa ortak olmak, mahkemede şahitlik yapmak gibi konularda 1926 yılında kabul ettiği Medeni Kanun’la çözüm getirerek bir yandan kadınların sosyal yaşamda yer aldığı modern bir toplum yaratmaya, bir yandan da kadınların desteğini almaya çalışmıştır.⁶⁵

Konunun bu toplumsal boyutunun yanında küçük bir azınlığın faaliyeti olarak gelişen bir kadın örgütlenmesi de başlamıştır. Henüz Cumhuriyet’in ilk yıllarında bir kadın partisi kurmaya kalkan ancak izin verilmediği için başarısız olan kadınlar, 1924 yılında Türk Kadınlar Birliği’ni kurmuştur. Birliğin amacı kadınların düşünsel ve toplumsal alanlarda düzeylerini yükselterek, toplumsal ve siyasal haklarını kullanacak sorumluluk bilincine ulaştırmak ve yoksul ailelere, kadın ve çocuklara yardım etmektir.

Kadınlar Birliği, 1927 siyasal haklar talebini yükseltene dek, ne kadın haklarının genişletilmesi, ne de TBMM’de kadınlar aleyhine çıkarılmak istenen yasaların eleştirilmesinde yeterince etkinlik gösterebilmiştir. II.

⁶⁵ Ömer Çaha, “Kadının Tarihi” Erişim; www.fatih.edu.tr/~omercaha/Makaleler/.../KadınınTarihi.doc.

Meşrutiyet'in en esaslı feministlerinden oluşan idari kadrosu, yeni iktidarla iyi geçinmek amacıyla pasif kalmayı seçmiştir. Örgüt 1935 yılında, kadınlara siyasal hakların verilmesinden sonra hedeflerini gerçekleştirdikleri gerekçesiyle kendi kendini feshetmiştir.

Birliğin kuruluşunu Mustafa Kemal'in teşvik ettiği söylenmektedir. Kız kardeşi Makbule Hanım da kurucularından biridir. Daha sonra da diğer kadın derneklerinde görüleceği gibi, tavandan ikna yöntemiyle talepleri gerçekleştirmek belki daha gerçekçi görülmüştü. Diğer taraftan, genç Cumhuriyet'in iç ve dış düşmanlarla mücadele ettiği bir dönemde, devlete yeni sorunlar çıkarmamak kaygısı da belki kadınların seslerini yükseltmemelerinde bir faktör olmuştur. Siyasal haklar isteminde ısrarcı olduklarında, aba altından sopa gösterilmiştir. Dernek merkezleri aranmış, belgelerine el konulmuş, yönetim bir şekilde el değiştirmiştir. Ama bir yandan da 1927 seçimlerinde Türk Kadınlar Birliği'nin aday göstermekten vazgeçmesini, "Bizim henüz vaktimiz gelmemiştir. Hükümetimiz şimdiye kadar kadınlığımızın layık olduğu her türlü hakkı vermiştir, hatta fazlasıyla" diye açıklayan dernek yöneticilerinden Nakiye Elgün 1935'te ilk kadın milletvekillerinden biri yapılmıştır.⁶⁶

Bu noktada 1935 yılı Türk kadın tarihi açısından bir dönüm noktasıdır demek mümkündür. Bu tarihten itibaren devlet baskısı karşısında dağılmak zorunda kalan feminist kadınların yerini her şeyiyle kendisini devlete adanmış kadınlara almıştır. Öte yandan Medeni Kanun ile verilen seçme seçilme hakkı kullanılarak kadınlar üzerinden büyük propaganda yapılmıştır. Ancak bilinenin aksine Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının verildiği tarihlerde Avrupa'daki bir iki ülkenin dışında tüm ülkelerde bu hak kadınlara verilmişti. Devlet elitinin yaygın propagandası sonucunda okumuş eğitimli kadın kitlelerinde Cumhuriyet devrimlerine karşı büyük bir destek gelmiştir. Devlet eliti özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınlara "muallime hanımlar" şeklinde özel bir misyon yükleyerek onları devrimlerin eğitici kadrosu olarak

⁶⁶ Zuhâl ,Kılıç,a.g.m. s 349

yetiştirmiştir. II. Abdulhamid'in iktidarı döneminde yaptığı gibi Cumhuriyeti kuran yönetici kadro da Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınların ğretmen olarak yetişmesine özel bir önem vermiştir. Cumhuriyet devrimleriyle birlikte ilk defa erkeklerle birlikte aynı sınıflarda karma eğitim alma imkanına kavuşan ilk kuşak kadınlar Nilüfer Göle'nin tabiriyle “dişiliklerinden soyutlanmış” erkeksi kadınlar olarak yetiştirilmişlerdir. Bu kadınlar büyük bir heyecan ve coşkuyla devrimlere sahip çıkarak kent varoşlarındaki kadınları da bu yönde eğitme yoluna koyulmuşlardır. Bu kadınlar 1950'lerde kent varoşlarındaki yoksul kadınlara ücretsiz pards ve eşarp dağıtarak bu kadınları kara çarşaftan kurtarmaya çalışmaktaydılar. Kısaca, 1970'li yıllara kadar kadınlar “kadınlıklarını” bir kenara bırakarak, kısa sa, dar pantolon, alçak ökçeli iskarpinleri ve makyajsız simalarıyla “erkeksi” bir görüntü kazanmışlardır.⁶⁷

Türk Kadınlar Birliği 1949'da yeniden açıldığından artık amaçlarını farklı tanımlamaktaydı. “Türk inkılbının kadınlara sağladığı hakları korumak, Türk kadınlarının kültür alanında yükselmelerini temin etmek, kadının Türk demokrasisinde hak, vazife ve mesuliyet anlayışının inkişafına hizmet etmek, vatana kültürlü, haklarını müdrik, zamanında ve yerinde kullanmasını bilen, erkeği ve çocuğuna şuurlu bilgi ve hizmet ederek sadakatle ve feragatli her derde yetişen Türk analarının yetişmesini ve çoğalmasını sağlamak” önde gelen amaçlar olarak belirlenmiştir.⁶⁸ Böylece kadının özverili anne, eş ve sorumlu vatandaş olarak rolü pekiştirilmiştir. Siyasetle olan bağ tamamıyla koparılmıştır. şöyle ki herhangi bir siyasi partiye ye olan kadın Türk kadınlar Birliği'ne ye olamamıştır.

1950'lerde kurulan Türk Anneler Derneği, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Ev Ekonomisi Kulübü gibi diğer kadın örgütleri de Türk kadınlar Birliği ile aynı hedefleri paylaşıyordu. Kadın haklarını geliştirmek için uğraşmak yerine, kadınların eksiklerini gidermeye, onları iyi birer ev

⁶⁷ Nilüfer Göle, a.g.e s. 108

⁶⁸ Zuhul Kılıç, a.g.m. s. 350

hanımı haline getirmeye çalışmışlardır. Çoğu iyi eğitilmiş ve iyi ailelerden gelen kadınlar Türkiye’de kadınlar için her şeyin yapılmış olduğuna inanıyor, aksini iddia etmenin Cumhuriyet’i karalamak olduğunu düşünüyorlardı. Daha sonra kurulan tüm dernekler de kadınlara okuma yazma öğretme, el işi kursları gibi ev içi rolleri destekleyici faaliyetlerde bulunmuşlar, kadını siyasete kazandıracak bir tavır takınmamışlardır.

3- 1960-1980 Arasında Kadın Faaliyeti

1961 Anayasasıyla genişletilen hak ve özgürlükler, toplumun bazı kesimlerinde büyük bir hareketliliğe neden olmuştur. İşçiler ve gençler yeni örgütlenme özgürlüklerinden yararlanıp, haklarını genişletmeye çalışmışlar, sosyalist fikirler tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde kadınlar hemen hemen hiç varlık gösterememiştir. Bu durumun oluşmasının nedenlerinden biri uluslar arası kadın hareketinin de durağan hale gelmesidir.

Amacı çalışan kadınların bağımsızlık, özgürlük ve haklarını Atatürk ilkeleri ışığında savunmak, bu konudaki gericilikle savaşmak, kadınların haklarını korumadaki bilincini yükseltmek olan “İleri Kadınlar Derneği” dönemin tek kayda değer örgütüdür. Dernek diğer örgütlerden farklı olarak, kadın haklarının genişletilmesinden yanadır. Kadın haklarına insan hakları olarak bakmaktadır. Sol Kemalist bir yaklaşımı benimsemiştir. Dernek 1961 yasasından ilham alınarak kurulmuş, fazla ilgi görmediği için de 1970 yılında kapanmıştır.

1969 yılında ilk defa politik hedefler ortaya koyan bir kadın derneği olan “Devrimci Kadınlar Derneği” kurulmuştur. Dernek amacını, Türk kadınlarını emperyalizme, işbirlikçilerine, feodal mütegalibeye karşı verilmekte olan milli demokratik devrim ile dünyada barışı egemen kılma savaşı için bir araya toplamak ve bu amaçla öncü durumuna geçmelerini

sağlamak olarak belirlemiştir.⁶⁹ 68 kuşağının mücadelesinde yönetim kadrosunda kadınların olmayışını en önemli eksiklik olarak görmüştür.

Devrimci Kadınlar Derneği batıda, birçoğu sol gruplardan aynı nedenlerle ayrılarak oluşturulan ilk İkinci Dalga örgütlerinin Türkiye'deki tek örneğidir. Ancak onlar da erkeklerle kısa sürede barışmışlardır. Derneğin faaliyetleri tam olarak bilinmemektedir. 1971 darbesiyle de dernek kapatılmıştır.

1970'lerde Marksist kadınlar bir dizi örgüt kurmuştur. Bunlardan ilki 1975'te kurulan İlerici Kadınlar Derneği'dir. Onu Demokratik Kadınlar Birliği, Emekçi Kadınlar Birliği, Devrimci Kadın Dernekleri(Ankara ve İstanbul) gibi örgütler izlemiştir. İlerici Kadınlar Derneği, Türkiye Komünist Partisi'nin üyeleri tarafından, partinin desteği ile kurulmuş, bu nedenle de partinin kadın kolları gibi görülmüştür. Feminist grupların aksine hiyerarşik bir yapıya sahip olmuş, son karar yönetim tarafından verilmiş, üyeler de uymak zorunda kalmıştır. İki üç yıl gibi kısa bir sürede üye sayısı on beş bini bulmuş, dernek Türkiye çapında yayılmıştır. Derneğin bütün kademelerinde kadınlar görev almıştır. Behice Boran önderliğindeki bu grup, Cumhuriyet tarihinde, Osmanlı'nın son dönem feminist kadınlarından sonra, ilk defa kadınları sokak ve eylemle tanıştırmıştır. 12 Eylül darbesiyle bu derneğin de faaliyetine son verilmiştir.

Politik kadın örgütlenmeleri içinde siyasi partilerin, özellikle Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet Partisi'nin kadın kollarını da saymak gereklidir. Partilere kadın üye kazandırmak ve partinin politikalarını kadınlar arasında yaymak amacıyla kurulan kadın kolları 12 Eylül rejimi tarafından yasaklanmış, ama daha sonra kadın komisyonları adıyla yeniden canlandırılmıştır. Uzun yıllar faaliyette bulunmalarına karşın, partilerin yönetiminde ve parlamentoda kadın oranının düşük olması sonucu bugün parti üyesi kadınlar, bu kolların yararını tartışmaktadırlar.

⁶⁹ Yıldız Ecevit, "Türkiye'de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi", 75. **Yıldı Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998 s. 369

4- 1980 Sonrasında Kadın Hareketlerinin Ortaya Çıkması

Bu dönemde kadınlar kimlik arayışı içerisinde girmişlerdir. 12 Eylül'ün ardından siyasal yaşamın sağ ve sol gruplarının yok olması bu yeni arayışa elverişli bir ortam doğurmuştur. Bu ortamda daha önceleri sol gruplar içerisinde yer alan entelektüel kadınlar, yine kadınları ilgilendiren bir hareket başlatmışlardır. Eşitlikçi, sosyalist ve radikal feminist gruplar farklı söylemlere sahip olmalarına rağmen, ortak hareket ederek, kampanyalar ve gösteriler düzenlemişlerdir. Üç feminist akımın söylemleri ve talepleri genel olarak kadınları evin dışına çıkarma, kamusal hayatta erkekle tam anlamıyla eşit statüye kavuşma, geleneksel kültürü sorgulama, kadın aleyhine mevcut olan hukuksal normları tespit edip bunların üzerine gitme şeklinde özetlenebilir.

80'li yıllarda ilk kez kendilerine feminist diyen örgütlenmeler görülmüştür. 1982 yılında Fransız feministi Giselle Halimi 'nin katıldığı dört günlük bir sempozyumda kadın sorunları tartışılmıştır. 1986'da Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesi için yedi bin imza toplanmıştır. 1989'da "mor iğne" adıyla cinsel tacize karşı kampanya, daha sonra bekâret kontrolüne, tecavüze karşı kampanyalar düzenlenmiştir. 1993 yılında Medeni Kanun'da değişiklik yapılması için yüz bin imza toplanmıştır.

Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği'nin (1987-1990) amacı kadınların toplumda ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın her alanında eşit insanlar olarak yer almalarına engel olan ve binlerce yıllık bir geçmişten beslenen ataerkil kurumların, geleneklerin, değer yargılarının dönüştürülmesi ve yasaların değiştirilmesi için mücadele etmiştir.⁷⁰ Aynı yıl Ankara'da kurulan Kadın Dayanışma Derneği de benzer amaçlar gütmüştür. 1989 yılında kurulan Kadın Kültür Evi'nin amacı kadınların evden çıkmalarını sağlamak,

⁷⁰ Yıldız Ecevit, a.g.m s. 358

yaşantılarına sahip çıkmalarını gerçekleştirmek, kadınlara ücretsiz hukuk danışmalığı yapmaktı. Bu dernek de 1990 yılında kapanmıştır.

Feminist grupların amacı 1988 yılında yayımladıkları Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi'nde en somut ifadesini bulmaktadır: "Biz kadınlar cins olarak eziliyor ve sömürülüyoruz. Biz feminist kadınlar, kaderimizi bilinçlendirme hakkımızı kullanarak, bedenimize, emeğimize, kimliğimize, tarihimize, geleceğimize sahip çıkmak istiyoruz.. Bütün kadınları ezilmişliğimizi fark etmeye, ezilmişliğimize karşı tavır almaya, dayanışmaya, örgütlenip çıkarlarımız için mücadele etmeye çağırıyoruz." ⁷¹

1980'li yılların sonunda kadın hareketi içinde farklılaşmalar çıkmıştır. Dernekleşme konusunda görüş birliği yoktu, çünkü bazı feministler bunun kaçınılmaz olarak hiyerarşiye yol açacağı düşüncesindeydiler. 1988 yılında düzenlenen ve bütün kadın gruplarını bir araya getirmeyi hedefleyen Birinci Kadın Kurultayı ise uzlaşmazlıkla sonuçlandı.

1980'lerde oluşturulan diğer kadın örgütlenmelerine de kısaca göz atmak yerinde olacaktır:

- Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı; Semra Özal tarafından 1986'da kurulmuştur. Amacı her kesimde çalışan kadınların dayanışmalarını desteklemek, güçlendirmektir. Zengin kadınlar örgütü olarak bilinen vakıf uzun ömürlü olamamıştır.
- Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı; 1986'da kurulmuştur. Amacı atıl kadın emeğini ev işleri dışına çıkararak gelir getirici yaratıcılığa dönüştürmek, bu şekilde kadınların sosyoekonomik konumunu iyileştirmektir.
- Kadınlar Dayanışma Derneği; yine 1986'da kurulmuştur. Amacı kadınları maddi ve manevi yönden güçlendirmektir. Her yıl sekiz öğrenciye burs vermekte, 8 Mart Dünya Kadınlar Gününü kutlamaktadır.

⁷¹ Zühal Kılıç, a.g.m. s 355

- Demokrasi Mücadelesinde Kadın Derneği; 1982de kurulmuştur. Emekçi kadınlar arasında örgütlülük gücüyle erkeklerle omuz omuza mücadele etmenin koşullarını yaratmak ve kadınların ülke sorunlarından bağımsız olarak görmedikleri sosyoekonomik sorunlarını çözmek hedefini güdüyordu. Hayat pahalılığına, gecekondu yıkımına karşı eylemler, Filistin halkıyla dayanışma etkinlikleri düzenlenmiş, 1992 yılında kapatılmıştır.
- Demokratik Kadın Derneği; 1988'de kuruldu. Kadını cins olarak ezilmişliğe mahkûm eden ekonomik, toplumsal kurumların değiştirilmesi, kadınlar üzerinde yüzyıllardır süren her türlü baskının kaldırılması, gelenek ve değer yargılarının dönüştürülmesi amacı benimsenmiştir.

1980 döneminde etkin olan kadın grupları dikkat çeken eylemlere adım atmış olsalar dahi, sınırlı sayıda kadın grubuna ulaşabilmişlerdir. Geniş kadın kitleleri yerine dar üniversite çevreleri, siyaset ve sanat dünyasından kişilere hitab etmişlerdir. Bunun temel sebebi Türk kadınlarının sorunlarına kayıtsız kalınması daha çok cinsel özgürlükle ilgili söylemler geliştirilmesidir.

5- 1980 sonrasında İslamcı ve Kemalist Kadın Faaliyeti

1980'e gelindiğinde Türkiye'de kadınların siyasetle ilişkisi "kadınlar seçer, erkeler seçilir" prensibi çerçevesinde işliyordu. 1980 sonrasında Türkiye'de kadının siyasal yaşama entegrasyonunda önemli değişiklikler olmaya başladı. Bunlardan birincisi 12 Eylül rejimi ile bağlantılıdır. 12 Eylül rejimi klasik bir Kemalist perspektif ile 1946 sonrasındaki en yüksek kadın oranına sahip Danışma Meclis'i atamış ve kadının simgesel özelliği olduğu savını tekrar ortaya koymuştur. Öte yandan, 12 Eylül rejiminin kadın kollarını kapatmasının, kadınların siyaset yapmasını engellemekten çok, kadınları erkekçe siyaset yapmaya teşvik anlamı taşıdığı söylenebilir. Diğer bir unsur ise değişen kadın imajlarına ilişkindir. 1980'lere kadar eğitim görmüş (bazıları meslek sahibi) orta sınıf kadınlar arasında bile büyük ölçüde kabul edilen

“fedakar anne, iyi eş” imajı, medyada yaygın olarak tartışılmaya başlandı. Gerek Kadınca, Elele, Vizon gibi orta sınıf kadınlarca yaygın olarak okunan kadın dergilerinde, gerekse kadınlara yönelik radyo ve televizyon programlarında modern kadına evin ve çocuk yetiştirmenin dışında bazı hedeflerde gösterilmeye başlandı.⁷²

1980 sonrasında dikkat çekici bir olgusu, gelişen İslamcı hareket içinde kadınların rolüydü. Refah Partisi'nin özellikle İstanbul'da güçlenmesinde ve belediye seçimlerini kazanmasında partili kadınlar belirleyici olmuştur. Yine bu yıllarda Kadın ve Aile, Mektup ve Bizim Aile gibi İslamcı kadın dergileri yayımlanmıştır. Üniversitelerde türban mücadelesi politik İslam'ın devletle en göze çarpan çatışma alanı olmuştur, olmaya da devam etmektedir. Feminist kadınların bir kısmının 1980'li yıllar boyunca Türkiye'de kız öğrencilerin üniversitelerde yaşadığı “türban yasağına” karşı kayıtsız kalmayı yeğledikleri gözlenmiştir. Hatta bazı feministler türbanlı hemcinslerinin yanında yer almaktansa baskıcı ve yasağcı devletin yanında yer alacaklarını açıklamaktan da çekinmemişlerdir.

Öte yandan Refah Partisi'nin partili kadınlara yönetimde söz hakkı tanımaması, bu kadınların bazılarında hayal kırıklığı yaratmıştır. Partiye ve partideki erkek egemenliğine bir takım tepkiler oluşmuştur. Bu Türkiye'de de bir İslam feminizminden söz edilip edilemeyeceği tartışmasını gündeme getirmiştir.

Eş zamanlı olarak, İslamcı kesimin karşısında bu tehdide karşı oluşturulan kadın örgütlenmeleri gündeme gelmeye başlamıştır. Bunların en büyüğü olan Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği 1989 yılında kurulmuştur. Çok yaygın bir örgütlenme ağı oluşturulmuştur. Derneğin amacı Atatürk ilke ve inkılapları ile gerçekleşen kadın haklarının korunması, gelişmesi, yaygınlaştırılması, bu bağlamda kadınların siyasal, ekonomik, toplumsal, yasal ve kültürel tüm özgürlüklerden yararlanmalarının sağlanması olarak ifade edilmektedir. Dernek “Kardelen” kampanyalar ile doğu ve güneydoğuda

⁷² Ayşe Saktanber, “Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest Müsait Kadın veya iyi Eş Fedakâr Anne”, **Kadın bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadın**, (der) , Şirin Tekeli, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990, s. 40

yaşayan kız çocuklarının eğitimi için çalışmalar gerçekleştirmiştir. Halen faaliyetine devam eden dernek, 2008 yılından itibaren Ergenekon tartışmalarının da odak noktası haline gelmiştir. İslamcı ve Kemalist hareket, son olarak bu soruşturmalara karşı karşıya getirilmiştir.

İslamcı görüşte kadınlara örtünmek koşuluyla direnişlere katılma, kamusal alana çıkma, Kur'an okuma toplantıları düzenleme, dergi çıkarma faaliyetlerini sürdürme gibi yeni yaşam alternatifleri vaat edilmektedir. Bu vaatleri kabul ettirebilmek için de Kemalist modernleşme projesindeki tüm değerler yadsınarak, yoğun eleştiriler yöneltilmektedir. Asrı Saadet dönemindeki İslami yaşamın ulaşılabilecek en mükemmel toplumsal düzen olduğunu süren Hüseyin Hatemi, insan hakları açısından kadın erkek eşitliğinin "Kur'an-ı Kerim'de temel ilke olduğunu yazmaktadır. Hatemi erkeğin ev reisi olması, kadının örtünmesi, kocasının karısını dövme yetkisi, çokkarılılık, erkeğin kadını boşama hakkı gibi kuralların yanlış yorumlandığını ve kökleşmiş önyargılara yol açtığını ifade etmektedir.⁷³

İslamcı kadınlarla Kemalist kadınlar arasındaki söylemsel mücadele iki gündem maddesi üzerinden cerayan etmektedir. Bunlardan biri örtü/türban, diğer, iffet meselesidir. İslamcı kadınlara göre örtü karanlığın değil, aydınlığı ve özgürlüğü anlatan bir işarettir. Türbanın aşağı sınıftan ya da kırsal kökenli, evine hapsedilmiş gölge kadını değil, özgüvenli, eğitilmiş, kentleşmiş, kamusal hayata katılan, gerektiğinde eyleme geçen yeni Müslüman kadını simgelediğini ileri sürmektedirler. Bu açıdan bakılınca İslamcı kadınların mücadelesinin adeta bir sınıf mücadelesi karakteri taşıdığı görülmektedir.⁷⁴ Her ne kadar örtünme ve iffetli olma iç içe geçmiş iki kavramsa da, İslamcı kadın yazarlar türbanla ilgili tartışmada Kemalist kadınlarla karşı karşıya gelmekte, iffet meselesinde ise feminist kadınları muhatap tutmaktadır.⁷⁵

⁷³ Hüseyin Hatemi, **Kadının Çıkış Yolu- İlahi Hikmette Kadın**, İstanbul , İşaret Yayınları, 1989, s 13,14

⁷⁴ Nermin Abadan Unat, a.g.m. s 335

⁷⁵ Sevda Alankuş Kural, "Türkiye'de Alternatif Kamular Cemaatler ve İslamcı Kadın Kimliği?" **Toplum ve Bilim**, sayı 72, Bahar 1987, s.20-21

6- 1990'lı Yıllardaki Farklılıklar

1990'ların başına gelindiğinde saydığımız örgütlerin birçoğu kapanmış, örgütleşmeyen gruplar dağılmıştır.

Kadınlara yönelik şiddete karşı çıkışların bir ürünü Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı olmuştur. 1990'da kurulan vakfın amacı, aile içi veya dışı şiddete maruz kalmış kadınların sığınabilecekleri evler açmak, işletmek, onlara meslek kazandırmada yardımcı olmaktır. Hukuki ve psikolojik danışmanlık hizmeti de verilmektedir.

Şiddete maruz kalan kadınlara yardım amacıyla kurulan bir diğer örgüt de 1993'te Ankara'da kurulan Kadın Dayanışma Vakfı'dır.

Kadının İnsan Hakları Eylem ve Araştırma Merkezi 1993'te kurulmuştur. Amacı kadınları güçlendirmek, ayrımcılığı sona erdirmektir. Özellikle taban örgütlerine destek olma çalışmaları yürütülmektedir. İslam Yasaları Altında Yaşayan Kadınlar gibi uluslararası kadın kuruluşlarıyla işbirliği yapmaktadır.

Bunlardan başka; kadınların geçmişini, iyi tanımak ve kadın araştırmacılarına yardımcı olmak amacıyla Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi 1990 yılında; amacı kadınları güçlendirip, ayrımcılığa son vermek olan Kadının İnsan Hakları Eylem –Araştırma Merkezi 1993 yılında kurulmuştur.

1990 yılından itibaren birçok üniversitede kadın araştırma merkezleri ve kadın araştırmaları konusunda yüksek lisans programı ve araştırma projeleri yürütmekte, yayınlar yapmaktadırlar.

1990'lı yıllarda ortaya çıkan ve siyasette kadının konumuna doğrudan etki eden bir başka olgudan da bahsedilmesi gerekmektedir. Bu, ilk defa bir kadının büyük bir siyasi partinin başına geçerek başbakan olmasıdır. Tansu Çiller'in başbakanlığının bir rol modeli olarak birçok kadını siyasete ve güç kullanımına özendirdiğine şüphe yoktur. Kendisinden sonra birçok kadın, açık

olarak siyasete talip olmaya başlamıştır. Kadınların onunla özdeşleşeceği korkusu ise diğer partilerin kadına yönelik program ve politika geliştirmesini, kendileri için kadın imajı aramasına neden olmuştur. Böylelikle kadınlar 1990 sonrasında partiler açısından oyları için yarışılan, bu amaçla da kendilerine hitap edilmesi gereken bir grup haline gelmişlerdir.⁷⁶

7- 1990'lardan Günümüze Kadın

1990'lardan sonra da kadın örgütleri giderek çeşitlenmiş, hem sayıca çoğalmış hem Türkiye'nin dört bir yanına yayılmıştır. Cumhuriyet devrimleriyle yasalarda büyük oranda eşitlik sağlanmışsa da, kanunlarda eşitsizlik içeren maddeler mevcuttur. Örneğin Türk Medeni Kanunu'nda 1926'dan 2002 'ye kadar "Ailenin reisi kocadır" diye bir madde yer almakta, evli kadının ev dışında dışarıda çalışması için kocasının izni, evli kadının kocasının soyadını alması gibi maddeler de bunu takip etmektedir. Bu maddenin iptali haliyle diğer eşitsiz maddelerin de iptalini beraberinde getirmiştir.

Kanunda en önemli değişikliklerden biri de kadın örgütlerinin de çok mücadele verdikleri, evlilikte mal rejimi konusundadır. Evlilik birliği bozulduğu zaman boşanma durumunda evlilik süresince edinilmiş malların nasıl paylaşılacağına ilişkin olarak 2002'ye kadar herkesin adına kayıtlı olanı alması öngörülürken, bu madde değişikliğiyle evlilikte edinilmiş olan malların boşanma durumunda eşit paylaşılması kararlaştırılmıştır. Türk Ceza Kanunu reformuyla 2005'te üç yıllık çok yoğun kampanya sonucunda otuzun üstünde maddeyi aynen kadın örgütlerinin istediği gibi değiştirilmiş ve onaylanmıştır. 2002 yılında reform süreci başlarken 27 örgüt bir araya gelerek Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu'nu oluşturmuş ve üç yıl boyunca

⁷⁶ Ayşe, Güneş Ayata, "Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye'de Kadın ve Siyaset", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 241

aralıksız kampanya çalışması yürütmüştür. Feminist hukukçulardan oluşan grup kanunu gözden geçirmiş, kadının insan haklarına aykırı takribi 35 madde belirlemiştir. Bir kadına beş kişi tecavüz edip bir tanesi evlenmeyi kabul ederse o beş kişiden hiçbirinin ceza almaması, aynı şekilde namus cinayetinin indirimine tabi tutulması, bekaret testleri konusunda hakim, polis gibi kişilere tam yetki verilmesi gibi uygulamaların kökeninde kadın bedenine karşı işlenen suçların bireye karşı işlenen suçlar altında değil, toplumun namus, ahlak ve edebine karşı işlenen suçlar altında düzenlenmesi yatmaktadır. Bu kampanya sürecinde en büyük başarı, kadın bedenine karşı işlenen bütün suçların bireysel haklar çerçevesinde, kadının haklarını birey olarak ihlal eden bir perspektiften ele alınmasının sağlanmasıdır.⁷⁷

8- Bir Örnek: Kadın Adayları Destekleme Derneği(KA-DER)

Dünyada bir çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kadınların başta politika olmak üzere, tüm toplumsal süreçlerde ve karar alma mekanizmalarında yeterli temsil edilememesi ve yine bu süreçlere katılmaması/katılamaması sorunu vardır. Siyasal yaşam dahil, toplumun bütün alanlarına kadın ve erkeğin dengeli katılımı, kadın erkek arasında etkin bir fırsat eşitliğinin aile ve çalışma yaşamını da kapsayacak şekilde hayata geçirilmesi, demokratik toplumun vazgeçilmez koşuludur. Kadınların yeterli temsil edilmesiyle kadın bakış açısının karar organlarına yansması, toplumsal, kültürel ve ekonomik şartların hızla iyileştirilmesine önemli katkı sağlayacaktır. Siyasetin gündeminde eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, çevre, yoksulluk gibi konular ağırlık kazanacaktır. Siyasal yolsuzluklar azalacaktır. Siyaset dili daha yansız ifade biçimi geliştirecektir. Tabi ki kadınlar politikaya salt kendi grubunun sorunlarının çözümünde görev almak için değil, toplumun bir ferdi olarak bütün sorunlarla ilgilenmek amacını taşıyarak girmelidir.

⁷⁷ İpek İlkarcan Ajas, “Türkiyenin Dönüşüm Sürecinde 1980’lerden Bu Yana Kadın Hareketi”, (Erişim) http://www.obarşiv.com/e_voyvoda_0607.html, 13.06.2009

Türkiye’de 1990’ların ikinci yarısına kadar olan hemen hemen bütün örgütlenmelerinin parlamento dışı alanı seçtikleri görülmektedir. Kimi ikna yönetimini tercih etmiş, kimi düzeni değiştirmeye çalışmıştı ama düzenin içinde düzeltmelerden yana olanlar bile yönetime katılma konusunda ciddi bir çaba içinde olmamışlardı. 1997’de kurulan Kadın Adayları Destekleme Derneği’nin bu boşluğu doldurmak istediği söylenebilir.

Derneğin amacı; belirli ilkelere uyan kadınların seçimle gelinen siyasal görevlerle kamu görevlerindeki sayısını artırmak, kadın seçmenlerin eşit temsil hakkından yararlanması ve demokrasinin güçlenmesi için çalışmak olarak saptanmıştır.⁷⁸

Derneğin ilkelerinden birincisi kadınlık durumunun bilincinde olmak, kadınlara özgü sorunlar konusunda duyarlı davranmak, kadın dayanışmasına önem vermektir. Ancak bununla yetinilmemiş, desteklenecek adayların aynı zamanda yenilikçi, toplumu ileriye götürecektir projeleri olan, her türlü fanatizme, yobazlığa, ırkçılığa, toplumsal kirliliğe, şiddete ve savaşa karşı çıkan, çevreyi koruma bilincine sahip kadınlar olması koşulu da getirilmiştir.⁷⁹

Kadın Adayları Destekleme Derneği kendisini feminist olarak tanımlamamaktadır. 1990’lar Türkiye’sindeki demokratikleşme çabalarının, öte yandan da son yılların kadın hareketinin bir ürünüdür. Aynı zamanda Kadın Adayları Destekleme Derneği, kadın dayanışmasına dayanan bir örgütlenmedir. Hangi partiden olursa olsun, bazı asgari ilkeleri savunan bütün kadınların ortak hareket edebilecekleri inancından yola çıkmaktadır.

Kadınların politik görevlerde yer alması kadın hareketi için çok önemlidir, ama bu işin sadece bir yanıdır. Bu girişim yaygın, parlamento dışı kadın örgütlenmeleriyle paralel yürümelidir. Bu hareketler kadınların yönetici konumlara gelmesini ve oralardaki çalışmalarını destekleyecek, ama aynı zamanda onları denetleyecektir. Hem talepleri yükseltecek, hem de tavanda

⁷⁸ Ayşe Güneş-Ayata, “Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998 s. 240

⁷⁹ Zuhâl Kılıç, a.g.m. s 360

yapılan dönüşümlerin tabana yeterince yansiyıp yansımadığının saptayacak olan bir örgütlenmedir.⁸⁰

2009 yılında yapılan yerel seçimlere bir göz atarsak durumun kadınlar açısından çok da iç acıcı olmadığını görürüz. Belediye başkanlıklarında yüzde 0.56, belediye meclislerinde yüzde 2.42, il genel meclislerinde ise yüzde 1.82 temsil oranına sahip olan kadınlar için yerel seçimler de umut vaat etmiyor. Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği'nin (KADER) verilerine göre, 19 siyasi partinin katıldığı seçimlerde, 44 kadın il belediye başkanlıklarına, 321 kadın da ilçe ve belde belediye başkanlıklarına aday gösterildi. DSP, 70 isimle en fazla kadın aday gösteren parti olurken bunlar arasında büyükşehir ve il adayı bulunmuyor. DSP'yi 46 kadın adayla CHP izliyor. CHP'nin 1 büyükşehir, 8 il adayı kadın. DTP'nin 41 kadın adayının 1'i büyükşehir, 6'sı il belediye başkanlıkları için; AK Parti'nin 18 kadın adayından biri il belediye başkanlığı için yarışıyor.

Saadet Partisi'nde 1'i il belediye başkanlığı olmak üzere 40 kadın aday bulunuyor. TKP 14'ü il olmak üzere 37, DP de 1'i büyükşehir, 3'ü il olmak üzere toplam 36 adayla en fazla kadın aday gösteren partiler arasında yer alıyor.

Demokrat Parti'nin 25 kadın adayının 4'ü büyükşehir belediye başkanlığı, 3'ü ise il belediye başkanlıkları için mücadele ediyor. AK Parti'nin 18 kadın adayından biri il belediye başkanlığı için yarışıyor. LDP, biri il belediye başkanlığı olmak üzere 19 kadın adayla seçimlere katılıyor. MHP'nin 34 kadın adayı, ilçe ve beldelerden aday gösterilirken 5 kadın adayla BBP, kadınlara en az yer veren parti olmuştur.

Yine 29 Mart Seçimlerinde Kadın Adayları Destekleme Derneği'nin de içinde olduğu bir afiş krizi yaşanmıştır. Deniz Baykal, Recep Tayyip Erdoğan ve Devlet Bahçeli'yi mor kravatlarıyla kol kola "Üçümüz de aynı fikirdeyiz.

⁸⁰ Meryem Koray, "Türkiye'de Kadın Hareketinin Soru ve Sorunları" 75. **Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998 s. 365

Yerel yönetimlerde yüzde 50 kadın aday” derken görme fırsatı KADER`in afişleriyle yakalanmıştır. MHP bu afişlerin kaldırılmasını talep etse de, KADER`in afişlerinin kaldırılmasını talep eden davası amacına ulaşmamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİYETÇİ, BATICI VE İSLAMCI SÖYLEMDE KADININ YERİ

B. KADININ SİYASAL HAYATTAKİ ETKİNLİĞİ VEYA ETKİNSİZLİĞİ

Dünyada birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kadınların başta politika olmak üzere, tüm toplumsal süreçlerde ve karar alma mekanizmalarında yeterli temsil edilememesi ve yine bu süreçlere katılmaması/katılamaması sorunu vardır.

Toplumun yarısından fazlasını teşkil eden kadınların parlamentoda toplum ve kendi yaşamları hakkında verilen kararlara katılmadığı bir demokrasi olamaz. Demokrasinin temel ilkesi; insanın kendi yaşamı hakkında karar verme hakkıdır. Toplumda farklı rolü olan, farklı yaşama koşullarına sahip ve bu nedenle farklı sorunlar yaşayan kadınların bu sorunların çözümü için gerekli siyasal araçlara sahip olmaması, yani siyasal karar alma süreçlerine yeterince katılmaması demokrasilerin meşruluk sorununun temelinde yatan önemli nedenlerden biridir.

Erkekler kadınların kendilerinden farklı olarak yaşadıkları sorunları onlar adına temsil edip çözüm üretilmezler. Siyasal yaşam dahil, toplumun bütün alanlarına kadın ve erkeğin dengeli katılımı, kadın erkek arasında etkin bir fırsat eşitliğinin aile ve çalışma yaşamını da kapsayacak şekilde hayata geçirilmesi, demokratik toplumun vazgeçilmez koşuludur. Kadınların erkeklerden farklı yaşam tecrübeleri ve farklı hassasiyetleri vardır. Kadınların sorumluluk duyguları çok gelişmiştir. Kadınların yeterli temsil edilmesiyle kadın bakış açısının karar organlarına yansımaları, toplumsal, kültürel ve

ekonomik şartların hızla iyileştirilmesine önemli katkı sağlayacaktır. Siyasetin gündeminde eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, çevre, yoksulluk gibi konular ağırlık kazanacaktır. Siyasal yolsuzluklar azalacaktır. Siyaset dili daha yansız ifade biçimi geliştirecektir. Tabi ki kadınlar da politikaya salt kendi grubunun sorunlarının çözümünde görev almak için değil, toplumun bir ferdi olarak bütün sorunlarla ilgilenmek amacını taşıyarak girmelidir.

1- Kadınların Siyasete Katılamamalarının Sosyal ve Kültürel Sebepleri

1935 seçimlerinden sonraki 75 yıllık süreçte Türk kadınının temsil edilme oranı günümüze yaklaştıkça azalmıştır. Kadınların siyasete daha etkin katılamamalarının sosyal ve kültürel sebepleri vardır. Bunlardan en önemlisi; kadının ev içindeki anne, eş ve evlat rolüdür. Tarihsel ve kültürel bir gerçeklik olarak kadın ve erkek farklı işler yaparlar, fizyolojik ve psikolojik yapı da bunu destekler. Bu bakış ve kabul çocukluktan başlayan bir süreçtir. Kız ve erkek çocukların ayrı ayrı ilgi alanlarına yönlendirilmelerine dayanmaktadır. Kadınların büyük çoğunluğu çocuklarının eşlerinin yaşlı ve hastaların ihtiyaçlarını karşılamak için çalışır ve anne/eş rolünün gereklerini yerine getirir. ⁸¹Bu şartlarda çalışan ve çalışmayan kadınların büyük çoğunluğu toplumsal yaşam deneyimlerini aile ve yakın çevresiyle sınırlar. Böylece kendi yaşamları ile ilgili sorunların siyaset dışı olduğu iddiasına karşı kadınlar savunmasız, deneyimsiz ve sessizdir. Özgüveni eksik yetiştirilen kadınlar, yeterli bilgi, deneyim ve beceriye sahip olmadıkları ve engelleri aşamayacakları düşüncesine kapılırlar.

Kadının çalışmaması, küçük çocuk sahibi olma, ev içi rollerle sınırlanma ve kamusal ilişkilerdeki kısıtlılığın kadınların siyasal katılımına ket

⁸¹ Heidi Wedel, **Siyaset ve Cinsiyet: İstanbul Gecekondularında Kadınların Siyasal Katılımı**, İstanbul, Metis Yayınları, 2001, s.137

vurduğu ortaya konmuştur. Kadınların çalışma hayatına katılması nicel eşitliğin ötesinde nitel bir dönüşümü sağlamaktan henüz uzaktır. Cinsiyetler arasında paylaşımcı bir işbölümü gerçekleşmediği sürece kamusal yaşama katılım kadın için “çifte sömürü” sorununu gündeme getirmektedir. Kadının özel yaşama ait geleneksel sorumluluğu sürdükçe tam anlamıyla özgürleşebilmesi olanaksızdır. Bölünmüş bir kimliğin her iki alanda da başarılı olması beklenmektedir; oysa kadınların çalışma yaşamına girmelerine karşın karar mekanizmalarında yer alamamalarının temel nedenlerinden biri özel alan ile kamusal alanda bölünmüş kimliklerinin neden olduğu performans düşüklüğü ve zaman kullanımı, daha açık deyişle zamansızlıktır. Eğitim ve buna bağlı çalışma hayatı kadınların yüklerini artırmaktadır. Kadınların yeni rollerine yönelmelerine karşın erkeklerin bu değişikliği bütünleyecek bir rol değişikliğini benimseyememeleri, bir diğer deyişle kamusal alanda yasalar çerçevesinde sağlandığı düşünülen cinsiyetler arası eşitliğin davranışlara tam olarak yansıtılmaması durumu karşımıza çıkmaktadır. Ev işlerinde makineleşmenin cinsiyetçi işbölümünü ortadan kaldıracığı düşünülmüşse de bu sadece kadınlara zaman ve emek açısından tasarruf sağlamış, zihinsel anlamda bir özgürleşme sağlayamamıştır.⁸²

Cinsel rollerin gerektiği gibi değişmediğini gösteren bir diğer veri de kadınların kamusal yaşama geleneksel ev içi rollerinin uzantısı anlamında katılmalarıdır. Örneğin kadınlar çalışma yaşamında hemşirelik , öğretmenlik vb. , sivil toplum çalışmalarında yardım dernekleri vb., siyasal partilerde kadın kolları vb., alanlarında yoğunlaşmakta, böylelikle kamusal yaşamda da geleneksel ataerkil rollerini yeniden üretmektedirler. Üstelik sayısal açıdan kadın egemenliğine giren bu alanların değer, saygınlık ve statü yitirdiği gözlenmektedir. Geleneksel roller açısından ele alındığında sıfatların da cinsiyetlere göre değerlendirilmesi sürmektedir. Örneğin her iki cinsiyetten birçok seçmen, kadınların saldırgan, hırslı, mücadeleci açık sözlü olmasını

⁸² Carole.Pateman, **The Sexual Contract, Politiy**,1988,s. 224 ‘ten aktaran Anne.Philips, Demokrasinin Cinsiyeti, İstanbul , Metis Yayınları, 1995,s.53

hoş görmemektedir; oysa bunlar kadın ya da erkek tüm siyasal temsilci adaylarının seçimleri kazanmasını sağlayabilecek niteliklerdir. Yine aynı biçimde, üst düzey siyasal temsilcilerde(başkan, başbakan) bulunması gerektiğine inanılan katılık, askeri yetenek gibi sıfatların cinsiyetlere atfedilen geleneksel/ataerkil kodlar nedeniyle kadına özgü olarak nitelenmemesi, kadının bu gibi görevlere adaylığının önündeki en önemli engellerden biridir.

Toplumsal –siyasal çevre ile birey arasında yaşam boyu süren dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda, bireyin siyasal sistemle ilgili görüş davranış, tutum ve değerlerinin gelişmesi⁸³ biçiminde tanımlanan siyasal toplumsallaşma süreci cinsiyetlerin siyasete bakış ve siyasete katılışlarında farklılaşmalara yol açmaktadır. Bu süreçle doğrudan bağlantılı olan ailenin yönelimi açısından ele alındığında, Türkiye’de kız çocuğunun siyasal kadrolarda yer almasına erkek çocuğa göre daha çok karşı çıkılmaktadır. (kız çocuk için bu oran %67,4 iken erkek çocuk için %42,6’dır)⁸⁴

İktidar kavramı davranışsal olarak irdelendiğinde ise, şu dört unsurdan oluşur: Zorlama, otorite, entrika, kandırma. Kadınların, etkiyi temel alan hiyerarşiye göre sıraladığımız bu unsurlardan en yabancı oldukları zorlamadır. Otorite kavramı ise, gerek siyasal gerek toplumsal kontekste daha çok erkeklere yakıştırılır. Meşruiyeti şaibeli entrika, kandırma kavramları ise, iktidarın en zayıf biçimleridir ve genellikle kadına atfedilir. Tabii bir grup olarak kadınlar, kişiler arası ilişkiler açısından bir takım hünerler geliştirmişlerdir; hem kişisel hem toplumsal ilişkilere duygusal bir nitelik katarlar. İşte bu yüzden kadınların bu gücü erkeklerce entrika olarak isimlendirilmiştir. Oysa bu entrika değil, idaredir. Egemen grup olarak erkekler toplumu kontrol eder; yasa, toplumsal siyaset ve askerlik gibi makro düzeydeki idarelere dayanırlar. Kadınlar ise, zekâ, sezgi, cazibe, cinsellik, düş kırıklığı gibi mikro düzeyde idareleri kullanırlar.⁸⁵

⁸³ Türker Alkan, Doğu Ergil, **Siyaset Psikolojisi**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1980,s.7

⁸⁴ Şirin Tekeli, **Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat**, İstanbul, Birikim Yayınları, 1982,s.296

⁸⁵ Ayşegül Yaraman, **Türk Kadınlarının Siyasal Temsili**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1999,s. 34

Çağdaş feminist kuramlara göre kadın iktidar kavramına 'bir şeye gücü olmak' (power to), erkekler ise 'bir şeyin üzerinde gücü olmak' (power over) anlamını yüklerler. 'bir şeyin üzerinde gücü olmak' bir egemenlik, başkalarını zorlama, kontrol sorunudur; 'bir şeye gücü olmak' ise, yetenek ve enerjinin nasıl yönlendirileceğini seçme sorunudur.

Türkiye'de yüksek eğitilmiş kariyer yapmış kadın sayısı bir hayli yüksek olmasına rağmen bu durum siyasete yansımamaktadır. Buradan entelektüel dünya görüşü olan donanımlı ve cesaretli, ülke sorunlarını dert edinen ve sorumluluk taşıyan, elini taşın altına koyacak kadar cesaretli kadınlarımızın sayısının az olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Bunun yanında erkekler toplumsal rol gereği para kazanmaya, güçlü olmaya ve rekabete yönelirler ve siyasete bunu taşırlar.

Yardım, fedakarlık, feragat sahibi olma, uyum, birbirini anlama gibi değerlerin yerine başarıma, boyun eğdirme, yönetme, güçlü olma siyasetin egemen değerleridir. Böyle bir değerler dünyasında yalnızca bu oyunu kurallarına göre oynamayı başaran az sayıda güçlü kadının başarı şansı vardır. Geri kalan kadın kitlesi için siyaset çok zor ve erkek işidir. Siyasetin bu katı değer yargılarının en azından yumuşayabilmesi için bile, kadınların siyasete katılımı şarttır.

Sosyokültürel açıdan siyasete atılacak kadınlar eşleri tarafından örtülü de olsa engellenir veya çok geç politika hayatına atılabilirler. Yine, politik mücadelenin güçlüğü, rekabet becerisi ve uzun çalışma saatleri gerektirmesinin yanı sıra, sık seyahatler ve lobicilik faaliyetlerine karşı kadınlarda çekimserlik oluşur.

2- Siyasal Partilerde Kadınların Temsiliyetini Engelleyen Faktörler

Seçim dönemine girildiğinde rast gele arayışla kadın aday belirlenir Sistemli bir çalışma yoktur. Partilerin "Aday adayı havuzu" oluşturma gibi bir politikaları yoktur. Bu durum, ortaya çıkan kadın adaylara olan güveni sarsar ve temsil yeteneklerini azaltır. Siyasal partilerin kadın aday gösterme politikaları, kadınların "sembolik" varlığını onaylamaya dayalıdır Bu durumda kadın adayların "vitrin" oluşturma dışında bir etkinlik kazanmaları zordur. Kadın adayların isimleri liste sonunda yer alır Gerek yerel, gerekse genel seçimlerde kadın adayların isimleri küçük partilerde ön sıralarda, parlamentoya girecek olan partilerde seçim listesinin sonuna gidildikçe artar .

Siyasal iktidarın örgütlenişi ise, siyasal partilerde gerçekleşmektedir. Siyasal partilerdeki, özellikle geleneksel rollerin uzantısı hizmetlerin verildiği kadın kolları hariç, kadın sayısı diğer kamusal alan faaliyetlerinden anlamlı bir biçimde düşüktür; zira diğer alanlarda yer alabilmek için bilimsel, sanatsal, eğitsel vb. yetenekler gerekirken ve bilimsel bilgi, sanatsal yaratı, parasal kazanç vb. amaçlanırken, siyasal partilerde iktidarı ele geçirmek için 'iktidar yeteneği' ne sahip olmak gerekmektedir; ataerkil toplumda 'iktidar' gibi 'iktidar yeteneği ' de erkek değerleriyle belirlenmiştir. Kadınların kamusal alanın diğer faaliyetlerinde yer alıp, bu faaliyetlerin karar organlarında anlamlı sayılara ulaşamamaları da aynı nedenden kaynaklanmaktadır.⁸⁶

Kota sistemini benimseyen siyasi partilerde bile bu sistem uygulanmamaktadır. Olumlu ayrımcılık ilkesi olarak ifade edilen kota kadınlara verilen bir imtiyaz ve erkeklere karşı bir ayrımcılık olarak da addedilmektedir. Kota fikrine erkekler kadar kadınlar tarafından da karşı çıkılmaktadır. Türkiye'de aday belirlemede en çok uygulanan "ön seçim" ve "merkez yoklaması" dır. Ön seçim siyasal parti içinde güçlü bir kadın teşkilatının olduğu durumda iyi bir yöntemdir. Aksi takdirde kadın adaylar her

⁸⁶ Ayşegül Yaraman, a.g.e. s:54

bir erkek adayı yerinden etme tehdidi taşıdığından kolay kolay teşkilatı ellerinde tutan gruplardan oy alamazlar. Merkez yoklaması, kadın adaylar için eğer kadınları partiye almaya niyetli bir yönetim varsa en kolay yoldur.⁸⁷

Henüz nitel anlamıyla karışık olmayan toplumlarda kadının siyasete girmesi eski modellere uyum sağlamasını gerektirmektedir. Böylesi değerler sistemi içerisinde ‘kadınların iktidara alt basamaklardan yükselerek değil, tepeden atanma yoluyla ulaştıkları’ gözlemlenmektedir. Bu uygulama daha çok kadınların simgesel anlamlarının öne çıkması ‘vitrin olarak kullanılmaları’ durumunda söz konusu olmaktadır. Kadınların cinsiyetlerinden kaynaklanan çıkarlarını gündeme getirmek amacına dayanan kendi iradeleri dışında, bir anlamda ataerkil çıkarlar gereği siyasal karar mekanizmalarında yer almalarının nedenleri şöyle açıklanabilir:

1. Ölüm, yasaklama gibi nedenlerle siyasal alandan uzak kalması durumunda ailenin erkeği yerine bir kadın üyesi görevi devralmaktadır. Örneğin Pakistan’da başbakanlık yapan Benazir Butto babası Zülfikar Ali Butto’nun. Hindistan’da başbakanlık yapan İndira Gandhi babası Nehru’nun yerine siyasal görevler üstlenmişlerdir.
2. Özellikle 1960’ların sonlarından itibaren, ikinci dalga feminist hareketin toplumsal etkilerine koşut olarak kadınların kadın çıkarlarını gözeten siyasal partileri yeğledikleri gözlemlenmiştir. Bu olayları hedefleyen, diğer bir deyişle toplumun %50’lik bir grubunu gözden çıkarmak istemeyen siyasal partilerin vaat ettiği kadınlara yönelik eylemlere kadınları peşinen inandırabilmesini sağlayacak bir yöntem olarak kadın aday gösterdikleri bilinmektedir.
3. Kadınların demokrasi /çağdaşlık /modernlik gibi değerleri simgeleme işlevi göz önünde bulundurulmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu izleyen yıllarda kadınların medeni ve siyasal haklarında

⁸⁷ Meryem Koray, “Kadın Siyaset Kota”, **Her yönüyle Türkiye’de Kadın Olgusu**, Yayına hazırlayan: Necla Arat, 2. Bsk. İstanbul., Say Yayınları, 1995, s.199-244.

gerçekleştirilen yasal değişiklikler sonucunda on sekiz milletvekili kadının parlamentoda yer alması bu konuya somut bir örnektir.

4. Özellikle siyasal bunalım dönemlerinde gündem değiştirmek amacıyla kadın siyasetçilere önemli görevler verilmektedir. Kasım 1996'da devlet-mafya-polis ilişkisinin sorgulanmasına yol açan Susurluk kazası ertesinde İçişleri Bakanlığı görevine ilk kez bir kadın bakanın (Meral Akşener) atanmasıyla ilginin bu yöne çekilmek istenmesi söz konusu duruma bir örnek oluşturmaktadır.
5. Başarısızlığı örtmek amacıyla değişme/yenilik göstergesi olarak kadın siyasetçilere yer verildiği görülmektedir.
6. Kitle tabanını değiştirmek/genişletmek amacıyla kadın siyasetçilerin kullandıklarına tanık olunmaktadır. Türkiye'de 1993 yılında Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanlığına seçilmesinin ertesinde Tansu Çiller'in parti başkanı seçilmesiyle, o zamana dek geleneksel kırsal oylara dayanan partinin, sayısı artan kentsel seçmeni cezp edebilmek için 'imaj' değiştirmesini böyle bir çerçevede içinde ilişkilendirmek olanaklıdır.⁸⁸

Kadın siyasetçilerin bazıları, aslında erkeklerin onlara attığı, partilerin onlardan beklediği rollere uygun olmaya çalışırlar. Diğerleri ise tersine erkekler gibi olmayı ve onlar gibi yapmayı denerler. Birinci durumda geleneksel kadın imgesiyle, ikinci durumda erkekle özdeşleşme söz konusudur. Böyle bir yeniden üretim olgusu içinde kamusal alana çıksa dahi kadın ev içi rollerinin uzantısıyla sınırlanmakta veya 'erkekleşmek' tedir.⁸⁹C. B. Akal ise bu iki 'seçeneğe' karşın var olan ataerkil düzenin yeniden üretimi durumu saptanmasını bir başka tanıyla zenginleştirmekte, iktidar sahibi kadınların ne tam kadın, ne de tam bir erkek olan çelişkili bir ara konumda

⁸⁸ Ayşegül Yaraman, **Resmi Tarihte Kadın Tarihine**, İstanbul, Bağlam Yayınları,2001,s 32

⁸⁹ Aliye Yılmaz, **Dişilikten Kişiliğe**, Ankara, Fark Yayınları, 2007,s 189(Rahşan) s 194(Çiller)

bulduklarını, bu tür siyasal travestizm ya da iktidarlı iktidarsızlık yaşadıklarını savlamaktadır.⁹⁰

Kadınlar bugüne kadar politik hayata ne sebeple atılmış olurlarsa olsunlar azimli olurlarsa başarılı oluyorlar, Başbakan, milletvekili, Belediye Başkanı oldukları zaman cinsiyetleri ile değil kötü - iyi politikaları ile anılıyorlar.

ABD, AB, Çok Uluslu Şirketler, NGO'lar, BM gibi devlet, kurum ve kuruluşlarının yaptırımları ve söylemleri ile kadınlarımızın siyasete teşvik edilmesi, kadın ile ilgili hazırlanan muhtelif raporlar ile Türkiye'nin geri kalmışlığının özdeşleştirilmesi Cumhuriyet Türkiye'si için hiç iç açıcı değildir. Unutulmamalıdır ki Türkiye Cumhuriyetinin nüfusunun %50,05'i kadındır. Bu kesimin becerisinden, yaratıcılığında ve sezgilerinden yararlanmadan daha mutlu ve gelişmiş bir ülke olmayacaktır.

B- ÜÇ SİYASET TARZI VE TEMSİLCİLERİNDE KADIN

Osmanlıda Tanzimat Fermanı ile kadınlara özel bir hak tanınmasa da II. Meşrutiyete kadar olan dönemde bazı hakların tanındığı ve kadının statüsünün tartışılmaya başlandığı görülür. (Arazi Kanunu, kölelik ve cariyeliğin kaldırılması, kadınlara yönelik mesleki alanlarda okulların açılması gibi). Osmanlı Devletinde on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplum ve ülkenin kurtuluşuna yönelik olarak ortaya çıkan ve döneme damgasını vuran Türkçülük, İslamcılık ve Batıcılık akımlarının odak noktalarından birisi de kadın meselesidir.

*Türkçülük

*Batıcılık

*İslamcılık

⁹⁰ Ayşegül Yaraman, **Türk Kadınlarının Siyasal Temsili**, s 30-31

Üç önemli düşünce akımı, İslamcı, Batıcı ve Türkçü görüşler imparatorluğu ihya etmek için ideolojik temelleri tanımlarken kadın hakları konusundaki tavırlarıyla da birbirinden ayrılırlar. Aslında bu dönemin tüm reformcu akımları ilerleme fikrinden yana, Batı modeli merkezlidirler. İslamcı hareketler için de, köktenci bir biçimde modernleşme ve ilerlemenin karşısında olduklarını söylemek zordur. Önemli olan soru batılılaşma hareketlerinin nereye kadar İslam kültürü ile bağdaşıp bağdaşmayacağıdır. Nitekim İsmail Kara, Meşrutiyet döneminin İslamcılık hareketini batılılaşmaya karşı bir çıkış olarak değil, batılılaşmanın İslami kimliğe büründürülmesi olarak görmeyi daha doğru olduğunu ileri sürmektedir.⁹¹ İslamcı, Batıcı, Türkçü akımların ortak noktaları, ilerlemeci ve batı merkezli reform hareketleri olmalarıdır; buna karşılık kimlik konusunda önemli ayrılıkları vardır. Kimliğin ve medeniyetin hangi değerlere istinaden-batılı evrensel, İslami, eski Türk-tanımlanacağı en önemli ayrılık konusudur. Kadın erkek ilişkileri, ev içi-ev dışı mekânların çizilme ve örgütlenme biçimleri de kültürel kimliğin temellerini teşkil etmektedir. Bu yüzden kadın sorunu dönemin ideolojik akımlarının modernizm sınırlarını belirlemeye devam etmiştir. Zira mahrem yaşam ve cinsiyet ilişkileri, dini yasa tarafından düzenlenmiş olmaları bakımından batı kültürel modeline direnç gösteren en yerleşik kültürel özelliktir. Batıcılar İslami gelenekleri medeniyetin önünde bir engel olarak görmekte ve kadının bu gelenek zincirinden kopmasını savunmaktaydılar; İslamcılar ise Batıcıları taklitçilikle suçlayarak Müslüman bir toplumun ahlaki varlığının korunmasına ve böylelikle şeriata bağlılığı savunmaktaydılar. Türkçüler ise ahlaki kimliği din ile sınırlamayı, gelecekteki ideal toplumu geçmişteki Türk yaşamında aramaktaydılar.⁹²

Türkçüler; kadının statüsü konusunda eski Türk geleneklerine bakmayı önerip, eğitim ve modernliğin altını çizerken, kadın haklarıyla ülke kalkınmasını aynı paralelde görüyorlardı. Türkçülüğün ileri gelen düşünürleri Ziya Gökalp, Halide Edip, Ahmet Ağaoğlu'ydü.

⁹¹ Sefa Kaplan, İsmail Kara İle Söyleşi, **Nokta**, 31 Aralık 1989. Aktaran , Nilüfer Göle, a.g.e.,s 55

⁹² Nilüfer Göle, a.g.e. s. 58

Batıcılar kendi içinde farklılaşıyordu. Bazıları kadının geri kalmışlık sebebi olarak İslâm'ı gösteriyor ve tamamen Avrupa kanun ve değerlerinin alınmasını, bazıları ise kadının durumunun sosyal şartlardan ileri geldiğini, Batının sadece teknik yönünün alınmasını öneriyorlardı.

İslamcılar; toplumun İslâmi kurallara geri dönmesi gerektiğini, aile hukukunun İslam'a göre yeniden düzenlenmesini ve kadınlara verilecek eğitimin onu kamusal alana sokmaya değil, daha sağlıklı ve dindar nesiller yetiştirmeye yönelik olmasını önermekteydi.

O yıllarda yurt dışında eğitim gören aydınlar tarafından "Feminizm", Osmanlı Toplumunu ile tanıştırılmıştı. 1908'de II. Meşrutiyetin ilanından sonra, 1909'da çıkartılan dernekler kanunu ile kadınlar kendi derneklerini kurma imkânına kavuşmuşlardır. 1909 - 1923 yılları arasında "yardım, eğitim, kültür, ülke sorunlarına çözüm, ülke savunması, sosyal amaçlı ve feminist amaçlı 40 dernek kurulmuştur.

O dönemde çok sayıda kadın gazetesi ve dergisi çıkmıştı ve birçok toplantıda kadının konumu ele alınmıştır. İttihat ve Terakki Hükümeti kadın derneklerini desteklemiştir.

1916'da "Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi",

1918'de Asri Kadın Cemiyeti,

1919'da Sivas'ta "Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti kurulmuştur.

Milli mücadele döneminde kadınlar tarafından kurulan cemiyetler kuruluş amaçları ve çalışmalarına göre dört ayrı grupta toplanabilir:

*Mandaterlik yanlısı kadın cemiyetleri,

*Ayrılmış faaliyetlerde bulunan azınlık cemiyetleri

*Milli mücadeleyi destekleyen cemiyetler,

*Yardım ve kültür cemiyetleri

Türk kadınları Kurtuluş Savaşında yaptıkları mitinglerde oldukça etkili olmuşlardır. Fatih Mitingi, Kadıköy ve Sultan Ahmet Mitingi büyük kalabalıklara sahne olmuş, Halide Edip ve Şukufe Nihal'in konuşmaları halkı harekete geçirmiştir. Anadolu'da birçok il ve ilçede yine kadınlar tarafından etkili mitingler düzenlenmiştir.

Türkiye'de özellikle 1930'larda bir kalkınma projesi olarak algılanan tedbirler, devletin kadın bedeni üzerinde sıkı bir denetim politikası yürütmesini meşrulaştırmıştır. "Çocuk yetiştirilmesinin artık tesadüfe bırakılmayacağı" düşüncesinin hâkim olduğu milliyetçi-kalkınmacı paradigmada kadın, "bir anne ya da bir anne adayı" olarak nüfus siyasetinin en önemli yapı taşı olmuştur. Kadının bedensel ve zihinsel gelişiminden evlenme tercihinine kadar kişisel olan her şey millileştirilmiştir.⁹³

1- Milliyetçi Söylem ve Kadına Bakışı

Cumhuriyetin ilanından sonra Cumhuriyet elitleri, kadın ile ilgili söylemlerinde başta Ziya Gökalp'in fikirleri olmak üzere Türkçülüğün ağır bastığı biraz da garpçılık fikirlerinden etkilenerek kadın kimliğini belirlemişlerdir. Ziya Gökalp'in Türk Feminizmi, İslam öncesi göçebe Türk kavimlerindeki kadın-erkek eşitliğinde temellendirilmiştir. Türk kadınlarının Türk milliyetçiliği çerçevesinde kazandıkları yeni kimlik, batılı anlamda feminizmi olumsuzlayan yerli bir kimlik olarak kurulmuştur. Aynı zamanda da İslam öncesi Türk kültürü ve cinsler eşitliği referans alınmıştır. Bu görüşe

⁹³ Deniz Kandiyoti, **Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar**, 2.bs., İstanbul, Metis Yayınları, 2007 s. 80

göre Türk kadınlarının çağdaş haklara kavuşma isteklerinde en büyük dayanak tarihi miras olan kadın değerleriydi.

Milliyetçiliği İslam ile Batı medeniyeti arasındaki karşıtlığı aşma zemini olarak kullanmaya çalışan Gökalp Türk toplumunun “el değmemiş özünde”, esasında medeniyetin bütün tohumlarının atılmış olduğunu ileri sürece kadar inançlıdır. Kendi deyişiyle Türkçülük akımıyla birlikte, feminizm ve halkçılık idealinin doğmasının nedeni yalnızca asrın bu iki ideale kıymet vermesi değil, aynı zamanda, eski Türk yaşamında demokrasi ile feminizmin var olmasıdır. Gökalp daha da ileri giderek “istikbalde bitaraf bir tarih, demokrasi ve feminizmin Türklerden doğduğunu itirafa mecbur kalacaktır”, diye yazarak, eski Türk geleneklerinin batı medeniyeti ile uyuşum içinde olduğunu söylemenin ötesinde, Türklerin medeniyetin kurucuları ilan etmiştir. Böylelikle Gökalp başka milletlerin asri medeniyete girmek için geçmişlerinden uzaklaşmak zorunda olmalarına karşın, Türk milletinin asri medeniyete girmeleri için geçmişlerine dönüp bakmalarının yeterli olduğu görüşünü işlemektedir.⁹⁴

Tanzimatla birlikte başlayan Cumhuriyetin ilanı ile hızlanan süreç, sosyal reformlarla birlikte büyük bir dönüşümü başlatmıştır. Atatürk; "Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bunun gereklerinden birisi de kadınlarımızın her bakımdan yükselmelerinin teminidir" diyerek Türk kadınlarına çeşitli imkânların kapısını açmıştır. Atatürk'e göre toplumun ilerlemesi, gelişmesi ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşabilmesi için Türk Kadınının sahip olması gereken haklar ve nitelikler şunlardır:

*Kadın hukuki, siyasal ve eğitim - öğretim alanlarında erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmalıdır.

*Kadın toplum hayatının her alanında aktif bir şekilde yer almalıdır.

*Kadının en önemli görevi analıktır.

⁹⁴ Ziya Gökalp, a.g.e. s. 163

*Kadının analık sorumluluğunu ve toplumdaki görevini en iyi şekilde yerine getirebilmesi için çağdaş bilgilerle donatılması gerekir.

Bu bakış açısına göre milliyetçi kadınlar milli sivil toplum kuruluşlarına sahip çıkmalıdırlar ve daha fazla yer almalı, faaliyetlere görev bilinciyle katılmalıdırlar. Kadınların aileden başlayarak toplumun bütün kurumlarında erkeklerle eşit hak ve fırsatlara sahip olmasının asli unsur olan "İnsan"ın daha güçlü, verimli, akılcı ve gelişmiş olmasını sağlayacağı açıktır.

Millet, kadını erkeği ile bir bütün olduğu gibi, milli davada bu bütünlük içerisinde savunulursa daha güçlü olacaktır.

Günümüz Türkiye'sinde milliyetçi akımın temsilcisi sayılabilecek Milliyetçi Hareket Partisi'nin Kadın Söylemine baktığımızda kadınlardan beklentilerinin ve tanıdıkları hakların geleneksel rollerin devamı niteliğinde olduğunu görüyoruz. Partiye göre kadınlar kendilerini her yönden geliştirip eğitmelidir. Kadınların siyasi hareket içinde ve ülke yönetiminde etkin olmalarının gerektiğine inanmaları gerekir. Kadınların mensubiyet ve sahiplenme duygularının daha güçlenmesi gerekmektedir. Bu konuda risk alıp, çaba göstermeli ve birbirlerini desteklemelidirler.

Siyasete atılmak isteyen kadınların aşması gereken engellerden biri aile içindeki rolleri ile siyasetin bağdaşmaz olduğu kanaatinden kurtulmalarıdır.

Milliyetçi Hareket Partisi; kadınlarımızı faaliyetlerine çekecek mekanizmaları güçlendirip bu potansiyeli arttırıp siyasete karşı olan korku ve isteksiz psikolojiyi aşmak zorundadır. Taban siyaseti açısından kadının erkekler kadar faal ve etkin olması mümkün olmasa da, ülke yönetiminde kadınların bulunması gerçeği göz önüne alındığında siyaset uzmanlarının ve siyasi liderliklerin bu probleme çözüm bulup, kadının siyasette etkin olmasını sağlayacak çareleri bulması gerekir. Model olabilecek kadın adayların

seçilme şanslarının artması daha nitelikli ve temsil gücüne sahip kadınların aday olmasına yol açacaktır.

Türk milliyetçileri sadece hamasi şekilde tarihi, dini, kültürel referansları tekrar ederek değil, süratle Türk kadınına her sahada hak ettiği yeri verecek bilinci devreye sokarak, hem kamusal alanda hem de sosyal yaşamda icraatlarına yansıtılmalıdır.⁹⁵

1995 seçimleri öncesi yazılı basında yayımlanan reklamlarda kadınlar önemli bir hedef kitle olarak yer bulmaktadır. MHP, yukarıdaki eleştirilere ters düşer bir biçimde, kadınlara yönelik reklamlarda en duyarlı parti izlenimi vermekte, hatta feminist kavramlar kullanmaktadır. “ Kadını dış dünyaya kapatanlara, tahsilini ve çalışmasını engelleyenlere karşıyız.(...) Çalışan annelere, iş sahibi olmak isteyen girişimci kadınlarımıza destek olacak, eşit işe eşit ücret uygulayacağız”. Oysa MHP İl Kadın Komisyonu Başkanı Rezzan Kardeşler kadınların sorunlarını tümüyle kadınlara bağlamakta, bu yüzden partilerin kadın erkek ayrımı yapmadığını insanları bir bütün olarak kabul ettiğinin söylemektedir. “Bize haklarımız büyük Atatürk tarafından verilmiş, İslamiyet’ten itibaren kadına büyük değer verilmiş, kadınlar bugün biz haklarımızı alamıyoruz diye bağırılmayacaklar, biz bize verilen haklarımızı kullanamıyoruz diye bir şikâyetleri olabilir ancak.(...) Biz bunları bilmiyorsak kabahat kimin?”⁹⁶ diyen Kardeşler’in bu ifadesiyle yukarıdaki reklam metninin çelişkisi reklamın güvenilirliğini azaltmakta, eşitlikçi bir amaçtan daha çok kadın oylarına yönelindiğini belgelemektedir.

18 Nisan 1999 seçimlerini izleyen günlerde kadınlarla ilgili ilk siyasal haber türban konusundadır. 21 Nisan tarihindeki “Gerekliyorsa Başımı Açarım” başlıklı haberde MHP Antalya milletvekili Nesrin Ünal ve onun konuyla ilgili görüşleri yansıtılmaktadır. “1935-39 ve 1939-43 yılları arasında CHP’den Meclis’e giden Antalya’nın ilk kadın milletvekili Türkan Örsbaştı’ın

⁹⁵ Filiz Koçali, Ayşe Bayrak; “MHP’nin Yeni Makyajı Kadınlar”, Kadınlara Mahsus Pazartesi , 9 Aralık 1995. S.4-5 Aktaran; A. Yaraman a.g.e. s 35

⁹⁶ Filiz Koçali, Ayşe Bayrak, a.g.m s.4-5, Aktaran; A. Yaraman a.g.e. s 37

ardından ikinci kadın milletvekili olma özelliği kazanan MHP'li Nesrin Ünal, 20 yıldır türban takıyor.(...) “Milletvekili olduğum için başımı açacağım diye bir şey yok. Ama Meclis İctüzüğü başka bir imkan vermiyorsa, başımı açmadığım takdirde, Meclis çalışmalarına katılamayacaksam, partimin de kararı doğrultusunda ve çok gerekiyorsa açarım. Meclis dışında türbanımı kullanırım.” Bu konuyla ilgili Devlet Bahçeli'nin görüşü de meclis iç tüzüğünün ne söylediğine göre şekilleniyor. Fikir olarak inançlar gereği türban kullanılmasına karşı olmamasına rağmen meclis kararına göre hareket etmeyi uygun buluyor.⁹⁷

Milliyetçi söylem batının bu konu üzerinde söz sahibi olmasından hoşlanmamaktadır. ABD, AB, Çok Uluslu Şirketler, NGO'lar, BM gibi, kurum ve kuruluşların yaptırımları ve söylemleri ile kadınların siyasete teşvik edilmesi, kadın ile ilgili hazırlanan muhtelif raporlar ile Türkiye'nin geri kalmışlığının özdeşleştirilmesi Cumhuriyet Türkiye'si için iç açıcı bulunmamaktadır. Unutulmamalıdır ki Türkiye Cumhuriyetinin nüfusunun %50,05'i kadındır. Bu kesimin becerisinden, yaratıcılığında ve sezgilerinden yararlanmadan daha mutlu ve gelişmiş bir ülke olmayacaktır.

Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere kadın Türk geleneğine göre önce anne olarak algılanıyor. Siyasette kendilerine biçilen roller ev içi rollerinin uzantısı olarak devam ediyor. Türk Kadınına yüklenen vasıflar ne yazık ki Türk kadınıni dar bir kalıp içerisinde yaşamaya mecbur bırakıyor. Bunun yanında kadını partinin vitrini olarak gören anlayış her düşünce biçiminde olduğu gibi burada da karşımıza çıkıyor.

⁹⁷ Ayşegül Yaraman, **Türk Kadınlarının Siyasal Temsili**, s 78-86

2-Batıcı Söylem ve Kadına Bakışı

Batıcılığa göre, medeniyet İslam'ın nede Hıristiyanlık'ın eseridir, medeniyet her şeyden önce çağdaş ve evrensel hümanist değerlerin ürünüdür. Batı medeniyetinin iyisini, kötüsünden ayırma çabaları, bu düşünürlerin gözünde, örtülü biçimde batıya karşı oluştan başka bir şey değildir.⁹⁸ Abdullah Cevdet'in deyişiyle batı medeniyeti gülleri ve dikenleri ile birlikte benimsenmesi gereken bir bütündür.

Radikal batıcıların gözünde İslami gelenekler medeniyet yolunda engel teşkil etmekteydi. Nitekim İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından Abdullah Cevdet' Müslümanların geri kalmasının ve imparatorluğun çökmesinin nedenleri olarak peçe, çok karılılık gibi dinsel kuralları ve "dejenere gelenekleri" sorumlu tutmaktadır.⁹⁹

Batıcı akım kadın hakları ve toplumsal ilerleme arasında açık seçik paralellik kurmaktadır. Nitekim ılımlı Batıcılar arasında bulunan Celal Nuri İleri Kadınlarımız adlı kitabında, "Türkleri yükseltmek istiyorsak" işe kadın haklarından başlanması gerektiğini yazmaktadır. "... Ameliyata yalnız ordudan, donanmadan başlamamalıyız. Hatta ilerlemelere mekteplerden bile başlamak doğru değildir. Her şeyden evvel kadınlarımızı ıslah etmeliyiz ki onlarda çocukları, çocuklarda büyüdüklerinde devleti ve milleti ıslah etsinler. Bir bina yapılacağı vakit çatıdan başlanmaz. Evvela temel kazılır. Kadın, insanlık binasının esas temelidir".¹⁰⁰

Batıcı düşünce ile birlikte toplumsal ilerleme, medeni hayat ile kadının eğitimi ve İslami geleneklerden sıyrılması temaları açıklık kazanmaktadır. Bu düşünürler için kadın özgürlüğü kadınların "insanlık mertebesi"ne erişmesi ile eşanlamlıdır. Ancak kadınlar sadece kendileri insanlık mertebesine erişmeyecekler, toplumu da medeniyet mertebesine eriştireceklerdir. Bu

⁹⁸ Berkes, Niyazi, Türkiye'de Çağdaşlaşma, aktaran Nilüfer Göle, a.g.e s 126

⁹⁹ Berkes, Niyazi aktaran Nilüfer Göle, a.g.e. s. 127

¹⁰⁰ Celal Nuri İleri , Kadınlarımız,, aktaran Nilüfer Göle a.g.e. s.61

akıma göre cinsiyet eşitliği modern ailenin oluşması için gerekli koşuldur; bu eşitliği mümkün kılmak için kız ve erkek çocukları aileleri tarafından bu yönde eğitilmelidir. Medeniyet ancak kadınların siyasi ve idari işlerde erkek gibi yer aldıkları zaman başlayacaktır.¹⁰¹

Batıcı ideolojide kadın-erkek eşitliği, teorik olarak aydınlanmanın eş anlamlısı olarak vurgulanır. Her alanda kadın-erkek eşitliği batıcı söylemin vazgeçilmezlerinden biri halindedir. “ Kadınlarımız gelişmedikçe ülkenin gelişmesi mümkün değildir” demekte ve cinsiyet ayrımcılığına” karşı çıkmaktadır.

Kadınlarımızın gelişimi ve müreffeh bir toplum için, kız çocukların eğitilmesi, okutulması ve fırsat verilmesi batıcı ideolojinin önemli ilkelerinden biridir. Yazarlar, şairler, düşünürler kadın figürünü her fırsatta işleyip kadın haklarına sürekli bir biçimde vurgu yapmaktadır. Aile içinde kadın ve erkek eşit olmalı, erkek evin yükünü kadınla birlikte üstlenmelidir.

Kadının, toplumsal alanda eşit olarak kabul görmesi ve kimliğinin tanınması gerekmektedir. Kadını atıl ve ücretsiz ev işlerine kanalize ederek, aktif iş hayatından dışlanmasına izin verilmemeli ve kadının düşünce ve yeteneğini ortaya koyabilmesi için gerekli her türlü tedbir alınmalıdır, denmektedir.

Kadının bireysel özgürlüğü için ekonomik özgürlüğünün şart olduğunun altı çizilmekte, şiddete maruz kalınmasını çağdışı ve insanlık dışı olarak gündeme taşımaktadır. Fikri ve iradesi hür bireyler olabilmesi için kadının siyasi ve kültürel gelişimini zorunlu görür. Kadının ev içine sıkıştırılarak, yalnızca ev işleri, yemek ve çocuk yetiştirmekle sosyal hayattan dışlanacağını ve bunun sonucunda da kadının gelişimini sürdürmesinin mümkün olmadığını savunur. Bu savlarla kadının sosyal, kültürel ve siyasi hayatın içinde fiili olarak yer almasının zorunluluğunu ifade eder.

¹⁰¹ Şirin Tekeli, **Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat**, İstanbul, Birikim Yayınları, 1982, s. 126

Kadının siyasi harekette yer almasını bu derece önemseyen bir ideolojiden, o ya da bu şekilde ortaya çıkmış siyasi partilerdeki durum ise pek de söylemlerle paralel gitmemektedir. Söz konusu siyasi partilerin teşkilatlarına ve yetki mercilerine bakıldığında, kadın unsuru açısından durum diğer partilerle aşağı yukarı aynıdır. Hükümet programlarında kadınların sorunları üzerinde durulmamış ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın parti programında da kadınlar ile ilgili herhangi madde yer almamıştır. Kadınları toplumsal hayat içinde aktif kılacak siyasal gelişmelerin hatta kurulan laik devlet ile birlikte dönüşüm hedeflerinin yeterince önemsenmediği ve reel hayata geçirilmediği görülmektedir. Kadınlar ilk kez 1933 yılındaki belediye seçimlerinde oy vermişlerdir. Belediye meclislerine ve muhtarlıklara kadınlar seçilerek gelmişlerdir. Bunlardan birkaçı daha sonra millet meclisine milletvekili olarak girebilmişlerdir. Tevhid-i Tedrisat, Medeni Kanun gibi çok önemli, kararları alan ve bunları kanunlaştıran bir meclisin kadınların siyasal haklarını vermek için 1930'lu yılları beklemesi, kadınlara verilen siyasal hakların bir simge olduğunun kanıtlarından biridir denebilir. Kadınların fiilen siyaset yapabilmesinin ilk adımı parti faaliyetlerine bilfiil katılabilmektir. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kadınların partiye kaydolması ve seçimler için çalışması hususunda herhangi bir gayreti olamamıştır. Kadınlar, Cumhuriyet Halk Fırkası programında yer almamışlar ve parti faaliyetlerine dahil edilmemişlerdir. Kadınların siyasi parti faaliyetlerine girmesinin onların kadınlık vazifelerini engelleyeceği görüşü hakimdir. Dolayısıyla kadınların, siyasi parti faaliyetleri dışında kalarak 'siyasete katılmaları' gibi olmayacak bir durum ortaya çıkmıştır. Kadınların bilfiil siyasete girmelerinden ziyade, parlamentoya girmelerinin simgesel yararı daha fazladır.¹⁰²

1947 yılına gelindiğinde Cumhuriyet Halk Partisi medeni haklara sahip Türk kadınının sosyal ve siyasal hayat içerisinde olmaları gerektiğini savunmuştur. Parti programının Türk kadınları arasında yayılması ve partide kadın üyelerin çoğalması amacıyla 1947'deki VII. Kurultayında partili kadınlar

¹⁰² Belma, Tokuroğlu, a.g.e, s. 130-131

kolu kurulması gerektiği kararı alınmıştır. CHP İl idare kurulunda oluşturulacak kadın kolları ile ilgili gönderilen yazıda şöyle denmektedir:

“1- En büyük vasıflarından biri inkılâpçılık olan partimizin bu alanda sağladığı büyük başarılarından biri de üstün kabiliyeti ve vasıfları olan Türk kadınının gerek medeni haklarında gerekse ulus hizmetlerinde erkeklerle eşit haklara malik olmasını sağlaması olmuştur.

Bu amacını kendi programının ana prensipleri arasına almak suretiyle bu yolda mesaisine durmadan çalışacağını Türk ulusuna karşı da ilan etmiş bulunmaktadır.

Bu günün Türk cemiyeti içinde bu farksız görüş ve her türlü iş ve fikir alanlarında eşit mesai devam etmekle beraber Türk kadınının yüksek vasıflarından biri olan yuvasına ve ailesine derin bağlılığı yönünden bir kısım kadınlarımızın çok zamanları evinde geçmekte ve bu sebeple sosyal ve siyasi cemiyet hayatı içinde çalışma zamanları ve şekilleri ayrı bir hususiyet arz etmektedir. Bu cihetten de parti teşkilatımız içinde erkek arkadaşlarımızla aynı zamanda çalışmaları bazı güçlükler doğurmaktadır. Bugünkü demokratik hayatta ve milli hâkimiyetin başlıca ve en önemli tecellisi olan genel seçimlerde cemiyetin büyük ehemmiyeti olduğu şüphesizdir. Bu noktadan ve aynı zamanda kadın hakları üzerinde büyük hamleler yapan ve bu görüşünde hassasiyetle duran partimiz programının Türk kadınları arasında yayılmasını ve partimizde kadın üyelerin çoğalmasını sağlamak emeliyle VII. Kurultayca kabul edilen tüzüğümüzün 58. Maddesi partili kadınlardan kollar teşkilini emretmektedir.”¹⁰³ Bu ifadelerde de görüldüğü gibi siyasi partilerdeki kadın faaliyetleri kadın kollarının ötesine geçmemektedir. Kadınların yerleşik kadınlık görevlerinden arta kalan zamanlarında partileri için çalışmaları, partilerini geriden desteklemeleri istenmiştir.

Bu durum günümüze gelindiğinde de pek farklı değildir. Örneğin Rahşan Ecevit, batıcı blokta yer alan bir siyasi partide etkin olan bir isimdir.

¹⁰³ BCA, CHP Kataloğu, (490.01), 948.20, (30 Mayıs 1949) ss 1-2

Onun partisinde de kadının siyasete çoğulcu ve etkili katılımı açısından çarpıcı bir fark gözlenmemiştir. Karar mekanizmaları ve yetki sahipliği konusunda, diğer partilerle benzerlik göstermektedir. Batıcı ideolojide kadının yeri ile batıcı siyasi partilerde kadının yeri paralel olmamıştır.

Şu anda Türkiye’de faaliyet gösteren partilerin içinde batıcı söylemin nicel anlamda en büyük temsilcisi Cumhuriyet Halk Partisi’dir. Türkiye’de siyasal partiler arasında, kadınların kadın olmaktan doğan sorunları olduğunu kabul edip doğrudan kadınlara yönelik politikalar geliştirmeyi amaçlayan ilk parti de Cumhuriyet Halk Partisi’dir. Bu parti siyasette, kamuda ve özel yaşamda erkek egemen düzeni sorgulamak gibi bir eğilimde değildir. Ancak diğer partilerden farklı olarak kadınların ikincil konumda oluşlarını eleştirmekte ve kadınların kamu yaşamına katılabilmeleri için önlemler almayı ve kadının özel yaşam dışı hayata katılımını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Örneğin CHP, aile kurumunu ve erkek egemen yapıları sorgulamakta, ama kadınların çalışabilmeleri, ekonomik bağımsızlıklarını elde edebilmeleri için çocuk bakım kurumları açmayı veya ev kadınlarına sosyal sigorta imkânı getirmeyi önermektedir.¹⁰⁴

Nitekim CHP programında, bazı kadın sorunlarının, kadın olmaya özgü olduğu varsayımı kabul edilmiş bu çerçevede kadın sorunlarıyla doğrudan ilgilenmek üzere kadın ve aileden sorumlu bir devlet bakanlığı önerilmiştir. CHP, Atatürkçü-laik çizgideki kadınlar için eşit vatandaşlar modeli önermektedir. Parti gerek vatandaşlığın temel haklarından birinin seçme ve seçilme hakkı olduğu anlayışıyla, gerekse Sosyalist Enternasyonel’in etkisiyle, kadınların katılımını artırıcı bazı önlemler almak çabasıdadır. Bunların en önemlisi 1989’da başlattığı ve Türkiye’de ilk olumlu ayrıcalık örneği olan kota uygulamasıdır. CHP, kadın katılımını ve etkin kadın kolları geleneğinin devamı olduğu iddiasındadır. Fakat kota uygulaması sadece parti içi yönetim düzeyindedir. Bu uygulamanın parlamentoya

¹⁰⁴ Ayşe Güneş-Ayata, “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı”, Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadın, (der) , Şirin Tekeli, s.240

yansımaması ve genişletilememesi, partinin kota uygulaması konusundaki samimiyetini kuşkulu duruma getirmektedir.¹⁰⁵

Batıcı ve laik söylem Osmanlı'nın İslami mirasını bir kenara atarak yeni bir ideoloji oluşturdu. Reformlara rağmen kadının birincil işlevini doğurganlık ve çocuk bakımı olarak vurgulamış, kadını geleneksel evcil rolüyle tanımlamaya devam etmiştir. Kadınların eğitimi erkek çocukların ilk öğretmenleri olması sebebiyle önemsendi. Kadın demokrasinin, çağdaşlaşmanın meşrulaştırıcısı olarak görülmüştür. Kadına tanınan haklar lütuf gibi verilmiş, batıcı söylem açısından bile kadın, siyaset sahnesinde yardımcı oyuncu olarak yer almaktan öteye gidememiştir.

3-İslamcı Söylem ve Kadına Bakışı

Batıcı akım toplumsal ilerlemeyi kadının “insanlık mertebesine” ulaşmasına bağlarken Batıcılığın karşı olarak ortaya çıkan İslamcılık, kadınların ahlaki arılığı ve dini kurallara sadakati olmaksızın toplumsal hayatın tahrip olacağını düşünmektedir. İslamcı görüşe göre imparatorluğun varlığını sürdürmesi şeriatın yaygın ve kesin biçimde uygulanmasına bağlıdır. Modern medeniyet ile alışveriş, önce İslami, ahlakın asal gerçeklerine ulaştıktan sonra mümkün olacaktır; ve bu alışveriş teknik ve bilimsel alanlarda sınırlı kalmalıdır. 1908 devriminin kadın davranışları üzerinde yaptığı zararlı etkilerinden kaygı duyan İslamcılar kadın hakları konusundaki tüm liberalleşme girişimlerine karşı çıkmışlardır. Sadrazam Said Halim Paşa Batıcıları eleştirmiş medeniyet ile kadın özgürlüğü arasında olsa olsa negatif bağ olduğunu ileri sürmüştür: “... hiçbir medeniyet, hiçbir vakitte kadın hürriyeti ile başlamadığı gibi aksine bütün medeniyetlerin kadınların tam

¹⁰⁵ Ayşe Güneş-Ayata, “Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998 s. 237

hürriyetlerini ele geçirmeleri ile mahvolup gittikleri tarihin en gerçek olaylarından biri olarak sabittir.¹⁰⁶

Batıcılık akımının yaygınlaşmaya başladığı dönemlerde kadınların gerek bu tartışmalara katılmaları ve Avrupa kültürünü öğrenmeye yönelmeleri, gerekse kıyafet alanında bazı özgürlükler elde etmeleri İslamcıları rahatsız etmiştir. Bu özgürlükler İslamcılar için ahlaki bir çözümlenin göstergesiydiler. Yazılarında herkesin ortasında erkeklerle konuşan, üstelik peçesiz dolaşan batılılaşmış hafif kadın tipi karşısında, ağırbaşlı ve namuslu Müslüman kadın tipini çıkarmışlardır. Bazı İslamcılar kız çocukların öğrenim hakkını, bu öğrenimin Fransızca, piyano ve şan eğitimine değil de dini eğitime yönelik olması koşuluyla, meşru kabul etmişlerdir. Türk kadınının Batı'nın etkisiyle yozlaşması üzerine Mehmet Tahir tarafından yazılmış Meşrutiyet hanımları adlı kitapta şu satırlar yer alır: “ eskiden bizim kadınlarımızın niteliğini oluşturan büyük ciddiyetin yerinde bugün yalnızca dantelâ ve kurdele aşkıyla, dar entariler ve moda aşkı kalmıştır.¹⁰⁷Batıcılar için kadının peçesini kaldırması, ev dışına çıkması ve özgürleşmesi medeniyetin bir ön şartı ise, kadının İslami ahlaka uygun giyinmesi ve davranması da İslamcılar için içtimai yaşamı ve gelenekleri korumanın bir teminatıydı. İçerisi/ dışarısı, mahrem/ namahrem alan arasındaki sınır çizgisini kadının gövdesi, kadının görünmezliği çizmekteydi. Hangi medeniyetin yörüngesine girileceğini kadının mahrem ile namahrem daireleri arasındaki yeri belirlemekteydi.¹⁰⁸

İslamcılar; toplumun İslâmî kurallara geri dönmesi gerektiğini, aile hukukunun İslam'a göre yeniden düzenlenmesini ve kadınlara verilecek eğitimin onu kamusal alana sokmaya değil, daha sağlıklı ve dindar nesiller yetiştirmeye yönelik olmasını önermekteydi.

¹⁰⁶ Said Halim Paşa, **Buhranlarımız:Tercüman 1001 Temel Eser**, İstanbul, (t.y. , ilk basım 1919) s. 139, Aktaran Nilüfer Göle, a.g.e. ss. 63

¹⁰⁷ Bernard Caporal , **Kemalizimde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını**, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları, 1982, s. 84

¹⁰⁸ Nilüfer Göle, a.g.e. s.66

İslamcı görüş, Atatürkçü görüşün aksine laikliğin ve modernizmin kadınların aşağılanması ve sömürülmesinin nedeni olduğu iddiasındadır. Bu yaklaşımla bir yandan kadının aile içindeki anne ve eş rollerinin kutsallaştırıldığını, diğer yandan bir mümine olarak kadının İslam'ı emriyle görevlendirildiğini görüyoruz. İlimli İslamcılar, kadını metalaştırdığı için kapitalizme ve batılılaşmaya karşı çıkmakta, kadının temel görevini iyi Müslüman evlatlar yetiştirmek olarak tanımlamaktadırlar.¹⁰⁹ İslamcı görüş çerçevesinde, kadına erkek egemen alanlarda yer açılması beklenemez. Çünkü İslamcı görüş özünde, kadın ve erkeğin eşitliğine karşıdır ve bunun yaratılıştan geldiğini kabul eder.

İslamcı ideolojiye yakın olan partilerden Refah Partisi'nin devamı Saadet Partisi ve Adalet Kalkınma Partisi seçimlerde kadın adaylar çıkarsa dahi, genellikle kadın kolları biçimindeki örgütlenmeler ile etkinliklerini sürdürmektedirler. 1980'de bir dönem kesintiye uğramasına karşın siyasal yaşamda kadın varlığı için önem taşıyan bir örgütlenme biçimi olarak partilerin kadın kolları bir yandan kadınları siyasetle buluştururken, diğer yandan da onların siyasetteki erkeğe bağımlı ve edilgen konumunu pekiştiren çelişik işlevlere sahiptir. Kadın kollarındaki kadınların görevi erkeğin seçilmesine yardım etmek, onların giremediği mekânlarda seslerini duyurmak, kadınların egemen ve beceri sahibi olduğu yüz yüze iletişimi onlar lehine kullanmak, tüm bu amaçlar doğrultusunda kadın kadına ilişki ve çoğunlukla özel alanla sınırlanmak anlamını taşımaktadır.¹¹⁰ Böyle kullanıldığı sadece kadınların siyasete yakınlaştırılması değil, siyasetteki erkek egemenliğinin pekiştirilmesi söz konusu olmaktadır. Kadınların seçilmesine yasal ve örgütsel bir engel bulunmamakta, ancak kadınlar erkeklerin seçilmesini yeğlemektedirler.(!)

¹⁰⁹ Erdoğan Aydın, **İslamiyette Ahlak ve Kadın**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2006, s 88

¹¹⁰ Gültekin Avcı, **Kıyamet Kadınları: İslamcı ve Modern Kadının Yozlaşması**, Ankara, Metropol Yayınları, 2007, s 220

1980 ve 1990'lı yıllarda Refah Partisinin kadınları bu biçimde kullanarak oylarını artırması diğer partilerin tepkisini çekmişse de, onların kadınlara, en azından kadın kollarının işlevleri açısından yaklaşımı da pek farklı görünmemektedir. Ayrıca parti kadın kollarının yeniden yasallaşması üzerine büyük bir siyasal parti olarak ANAP'ın kadın kolları başkanlığına bir erkeğin, Yaşar Eryılmaz'ın atanması böyle bir örgütlenmedeki erkek egemenliğinin somutlaşması açısından ilginç bir örnektir.

Kadınlara Mahsus Pazartesi gazetesi 9 Aralık 1995 tarihli sayısının başyazısında öncelikle, kadınları Meclis'e yöneltmek için gerçekçi ve somut davranışlar bulunmadığını saptamakta, feministlerin ve diğer kadınların, kadın hareketinin içinden gelen, kadın bakış açılı adaylar çıkarmaması eleştirilmektedir. Mevcut hiçbir siyasi partinin kadın çıkarlarını asla gözetmediğine değinildikten sonra MHP ve RP'nin hem kadınlar hem Türkiye'de siyasetin gündemi açısından özel bir önem taşıdığı belirtilmekte ve bu iki partiyle ilgili özel yazılara yer verilmektedir. Bu yazılardan birinde RP'nin kadın milletvekili adayı göstermeyişi bu yayının organında da tartışılmıştır.¹¹¹ RP Ankara Hanımlar Komisyonu Başkanı Halise Çiftçi'nin konuya yaklaşımı şöyledir: "Türkiye'nin dokusuna uygun bir parti RP. Düzenin içinde bir parti. Toplumda erkek egemen bir anlayış var. Bütün partilerde de öyle. Toplum kadına nasıl bakıyorsa öyle bakıyorlar. Kadınlar için kota uygulayacağız diyenler bile sözlerini yerine getirmiyor." Diyerek konunun sadece RP'ye özgü olmadığını vurgulamaktadır.

1995 yılı seçimleri sırasında RP bir alt kategori olarak kadınlara mesaj iletmekte, "Kadınları onurlu bir toplumun mimarları olmaya" çağırmakta; ancak kadınları milletvekilliğine aday göstermemesi bu mimarlığın kısıtlı çalışma alanına sahip bulunduğunu belgelemektedir.

Son dönemde İslamcılar açısından kadının siyasi ve sosyal hakları türban noktasında kilitlenmektedir. Merve Kavakçı olayından sonra iyice su

¹¹¹ Nihal Tura; "Tesettür Mücadelesi Meclisin Kapısına Kadar" **Kadınlara Mahsus Pazartesi**, 9 Aralık 1995, s 6.

yüzüne çıkan bu tartışmalar bir dönem iyice alevlenmiş, son zamanlarda ılımlı İslamcı bir partinin iktidara gelmesi ve parlamentoda çoğunluk olarak türban uygulamalarının yumuşatılması fikri ile biraz durulmuştur. Türban meselesi de kadının örtünmesi durumundan, erkek politikacıların elinde bir silah olma durumuna gelmiştir.

4-Siyasi Partilerin Kadın Hareketine Yaklaşımı

Türkiye’de kadın hareketinin gelişmesinde, Mustafa Kemal Atatürk önemli değişimlere öncülük etmiştir. Medeni ve çağdaş toplum oluşturmanın, eşitliğin sağlanması ve kadın haklarının hayata geçirilmesiyle mümkün olacağını bilen M. Kemal önemli yasal düzenlemeler yapmıştır. Ne var ki bu gelişim ve kararlılık devam ettirilememiş, daha yüzeysel söylemlerle yetinilmiştir. Bu günkü anlayış devam ettirilirse demokrasinin bir ayağı topal kalacaktır.

M. Kemal’in şu sözü, kadını hangi noktada gördüğünü açıklaması bakımından oldukça önemlidir: “Şuna kani olmak lazımdır ki, dünya üzerinde gördüğümüz her şey kadının eseridir”. Bu sözün kadınları onore etmek amacıyla söylenmiş olduğu düşünülebilir. Ancak her ne amaçla söylenmiş olursa olsun, bir gerçeğin de altını çizmekten geri kalmamaktadır. Kadınlarımız toplumu ve toplumun geleceğini belirleyen en önemli unsurdur. Bu unsur, ülke yönetiminde irade olarak var olmalı ve siyaseti yapılandırmalıdır.

Bu güne kadar alıştığımız siyasi anlayış içinde, siyasi partiler her seçim dönemi, kadınlara çağrıda bulunmayı da ihmal etmemişlerdir. Kadınların önemini, onlara ne denli değer verdiklerini, demokrasinin olmazsa olmazlarından olduklarını çeşitli övgülerle sürekli söylemişlerdir.

Ancak somut adımlar gerektiğinde, bunların söylemlerle sınırlı olduğu gözlenmektedir. Siyasal çağrılarının temelindeki amaç, kadınların kol ve komisyonlar olarak faaliyet göstermelerini sağlamak, partiye vitrin oluşturmak, halkla iletişim ve destek isteminde kolaylık sağlanmasıdır.

Bugünkü siyasi partilerin hemen hemen tamamında, bu tip kadın örgütlenmeleri mevcuttur. Siyasal karar bakımından anlam ifade etmeyen bu kollar, parti için çok şey ifade etmektedir. Çünkü partilerin yükü bu kolların omuzlarındadır. Diğer taraftan kollara üye olan, çalışan her kişi aynı zamanda partinin gönüllü neferidir. O nedenle siyasi partiler kadınların partilere gelmesini, çalışmasını çok önemsemekte ve çağrılarda bulunmaktadır.

Seçim meydanlarında ve parti içi kadın toplantılarında, genel başkanlar; kadınların ne denli sağduyulu, ne kadar nazik olduklarını ve kadınların siyasete girmesiyle birlikte, siyasete zarafet, incelik ve hoşgörünün geleceğinden bahsederler.

Ancak kadınların söylemden öte, somut ve ciddi adımlara ihtiyacı vardır. Bu bağlamda partilerin samimiyeti, kadınların siyasete çoğulcu katılımını destekleyen ve karar mekanizmalarında varoluşunu sağlayan uygulamaları desteklemesi ile görülebilir. Dolayısıyla “pozitif ayrımcılık” ve kota tüm kademelerde uygulanmalıdır.

Türkiye'nin ilk kadın başbakanı Tansu Çiller, kadının siyasi partilerde nasıl yer alabildiğini gösterebilmesi açısından bahsedilmesi gereken bir örnektir. Çiller bir taraftan bir cumhuriyet kızı olarak laiklikten ödün vermiyor ve neredeyse Osmanlı'dan bu yana Batı karşısındaki eziklik duygusunu yok edici tavırlar sergiliyor, diğer taraftan da 90'ların Türk kadını olarak cinselliğini öne plana çıkartmaktan çekinmiyor, ama gerektiğinde başörtüsünü takıyor ve olayları kendi istediği şekilde yönlendiriyordu. Bu arada Türkiye siyasi tarihinin en militarist politikalarını uyguluyordu. Bir taraftan botlarını giyip Hakkâri'ye gidiyor ve sınır karakollarını denetliyor, diğer taraftan da kendisinin de bir anne olduğunun üstüne vurgu yaparak yöre halkına

sesleniyordu. Çillerin üslubu parlamentonun erkek üyelerinden hiçte farklı değildi. Elini kürsüye vurarak konuşuyor, söyleminde ailenin reisinin erkek olması gerektiğinden evdeki erkeklere saygı duyulmasına kadar tüm geleneksel kadınlık duygularına yer veriyordu. İsteddiği bir şeyin sonuçlanmaması olanaksızdı. Konuşurken kullandığı dil onun iktidarın dilini konuştuğunu gösteriyordu. İsteddiği herhangi bir şey “ ya olacaktı ya da olacaktı” . Zaten iktidara gelirken kadın örgütlerini desteğini alma gereği de duymamıştı. Ne kadın kotasından nede daha fazla kadının karar alma süreçlerine girmesinden bahsetmemişti. Erkek egemen bir parlamentoda önceleri kendini kabul ettirmek için daha sonraları da iktidarını sağlamlaştırmak için “erkeklerin oyunu” nu oynuyor gibi görünüyordu.¹¹²

Merve Kavakçı örneği de erkek egemen bir partinin kadın piyonu olarak gösterilmesi bakımından ilgi çekicidir.19. yüzyıldan bu yana Batıcılı, Osmanlıcılık, Türk Milliyetçiliği, Kemalizm, Marksizm, Kürt Milliyetçiliği ve İslamcılık gibi Türkiye’de etkili olmuş tüm ideolojiler, kendilerini toplumda kadına biçtikleri rolle tanımlamışlardır. Ancak her ne kadar kadınlar siyasi projelerde merkezi bir yere sahip olsalar da, hiçbir zaman kendi başlarına hareket edebilen aktörler olarak da değerlendirilmemişlerdir. Siyasi bir eylemde bulduklarında kadınların birtakım erkekler tarafından yönlendirildikleri birer maşa oldukları düşünülmektedir. Hem kadın hem de genç olan Merve Kavakçı’nın millet meclisine başörtüsüyle girerek yaptığı eylemin, kendisi tarafından tasarlanmış ve uygulanmış olmadığı konusunda çoğu kişi hemfikirdi. Kavakçı’ya bu eylemi yaptırdığı öne sürülen ilk kişi, kapatılan Refah Partisi’nin yasaklı başkanı Necmettin Erbakan idi. Merve Kavakçı’nın yaptığı siyasal eylemi bile tasarlamaktan öte, toplantı salonuna gelmesi bile kendi iradesinden bağımsız, erkekler tarafından tasarlanmış ve uygulanmış bir proje olarak değerlendirilmiştir. Kavakçı yalnızca siyasi iradesi bulunan bazı erkekler tarafından kullanılmıştı. Bu nedenle mecliste Merve Kavakçı’yı protesto etmediği için ANAP’tan istifa ettiğini açıklayan Melike

¹¹², Meltem Ağduk, “Cumhuriyet’in Asil Kızlarından 90’ların Türk Kızlarına: 1990’larda Bir “Türk Kızı: Tansu Çiller,” (der) , Ayşe Gül Altınay, **Vatan Millet Kadınlar**, İstanbul, 3.bs. İletişim Yayınları, , 2009, s 320

Hasefe “Merve Hanım’ı kınamıyorum. Orada kullanıldığı için ona acıyorum,” demiştir. Aynı şekilde DSP Amasya milletvekili Gönül Saray Alphan da “tetikçilik yapan Merve kullanıldı, kendisine yazık etti” demiştir.¹¹³

İslamcı ideolojinin 2000’li yıllardaki temsilcisi Ak Parti içinde kadının yeri piyon olmanın daha gerisine itilmiştir. Recep Tayyip Erdoğan ve Ali Babacan’ın ve görünürlükleriyle sürekli gündemde olan eşlerinin “başarılı, güçlü ve himaye edici erkek” ve “ona destek olan, anlayışlı, iyi anne, ev kadını birliktelikleriyle yeni bir rol modeli oluşturduklarını söylemek mümkündür.¹¹⁴Bu birliktelikte sürekli göz önünde olan kadının aslında siyasal anlamda bir etkinliği bulunmamaktadır. Kadına bu kez de eşine destek olma, onun başarısı için gereken ortamı sağlama, yani başarılı erkeğin arkasındaki kadın olma rolü biçilmiştir.

Erkek egemen sistemler ve otoriteler tarafından engellenmediği sürece kadınlar her alanda birçok ürün ortaya çıkarmış, toplumuna ve insanlığa pek çok fayda sağlamıştır. Engellenme hareketi her seferinde toplumu geriye götürmüş, sonuçta bunun zararı engelleyenlere de dokunmuştur. Konuya bu yönüyle yaklaşıldığında, kadın hareketinin desteklenmesi toplumda her kesimin lehine olacaktır.

5- Kadın ve Aileden Sorumlu Bakanlığın Kuruluş Amacı Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Kadın ve Aileden Sorumlu Bakanlığın asıl amacı, kadının cinsiyet ayrımına tabi tutulmaksızın tüm hak ve özgürlüklere sahip olmasını sağlamak olarak bilinir. Söz konusu bakanlığın başında görev almış kişilerin, şu ana kadar hangi sorunlar üzerinde durup, hangilerini çözebildiklerine bakmak gereklidir.

¹¹³ Esra Özyürek, “Meclis’te Başörtüsü Düğümü”, (der) Ayşe Gül Altınay a.g.e. s 362

¹¹⁴ Sema Erder, “Muhafazakar Toplumda Kadının Değişen Görünmezlik Biçimleri”, **Amargi**, Yaz 2008 sayı 9, s 23

Aile içi şiddet, , töre cinayeti adı altındaki kadın ölümleri ve intiharları, sokak çocukları ve çocuk yuvalarındaki kimsesiz çocukların görev alanını oluşturduğu bu bakanlık, şimdiye kadar İslamcı, Batıcı, milliyetçi bakanlar değiştirmiş, ancak icraat olarak çok farklılık yaşanmamıştır.

Halen AKP hükümetinde, görev yapan Cemil Çiçek, Aileden sorumlu Devlet Bakanı görevini Özal ve Akbulut hükümeti döneminde ilk yapan bakan olarak bilinir. Cemil Çiçek'in aileden sorumlu bakan olduğu dönemdeki "flörtün fahişelikten ne farkı vardır" açıklaması oldukça tartışılmış ve tepkilere yol açmıştır. Çiçek 16 senedir böyle bir ifadem olmadı dese de hafızalarda bu biçimde kalmıştır.

29.12.1989'da başbakanlığa bağlı kurulan, Aile Araştırma Kurumu" "kadının çalışmasıyla birlikte yapısı bozulan, Müslüman Türk Ailesini güçlendirmek için" yapılan çalışmalara Çiçek de destek vermiştir.

Önay Alpago, DYP-SHP hükümeti sırasında sekiz ay boyunca Kadından ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı yapmıştı. " *Bekâret kontrolünde olumlu değişiklikler yapılmıştır. Artık hâkim ya da savcı kararı olmadan muayeneye götürülenler ya da muayene edenlere ceza verilmesi öngörülüyor. Fakat buradaki eksiklik, mağdurun da onayının alınmasıdır. Çünkü bu bir beden bütünü ihlalidir. İkinci önemli eksiklik, töre cinayeti yerine namus cinayeti denmemesidir. Çünkü töre dediğimiz zaman daha bölgesel bir durumun ifadesi var, ama namus aile şiddete karşı 1998'den beri bir yasa var aslında. Ailenin Korunmasına Dair Kanun. Şiddet uygulayan kişiyi evden uzaklaştırmaktan hapse atmaya kadar bir dizi önlem içeriyor. Ancak hala Türkiye'de dayak yiyen kadını tekrar evine gönderen polisler var. Onların kanunları çok iyi biliyor olması gerekmez mi? Tabi ki devlet doktorlarıyla, polisleriyle, psikologlarıyla aile içi şiddetin var olduğunu, bunun toplumsal bir sorun ve yara olduğunu, onarılması için hepimize önemli görevler düştüğünü bilmeli. Bizde yasaların uygulanması yavaş oluyor. Yenilikler için çalışmaları hızlandırmak gerekiyor," sözleriyle basında yer alan konuşma ve röportajlarıyla akılda kalmıştır.*

Anlaşıyor ki Batıcı bir söylem benimsemeye çalışsa da bakan geleneksel kalıplardan sıyrılamamıştır. Kadının yaşam hakkına açıkça müdahale içeren konuları biraz daha esneterek kabul etmektedir. Bekaret kontrolünü mazur gören, namus cinayeti denildiğinde töre cinayetini de kabullenen bir zihniyet, kadınlar üzerine söz söyleyebilme hakkına sahip olabilmıştır. Kadının zayıf, aciz ve korunmaya muhtaç bir varlık olduğu batıcı söylemde de görülmektedir.

AKP hükümetinin ikinci, Kadın ve Aileden sorumlu devlet bakanı olan Çubukçu, şu an Milli Eğitim Bakanlığı görevini sürdürmektedir.

Çubukçu söylemleri en çok tartışılan bakanlardan olmuştur. Anayasa'nın 10. Maddesine kadınlar lehine "pozitif ayrımcılık" maddesi eklenmesi üzerine, içinde Nimet Çubukçu'nun da bulunduğu bakan ve milletvekillerine, "Sizi, bu çağdışı ayrımcı tutumunuzdan dolayı kınıyoruz" şeklinde protesto faks ve mektupları gönderilmiştir. Bakan Çubukçu, faks ve mektupların altında imzası bulunan kadınlar hakkında kişisel haklarına hakaret ettikleri gerekçesiyle" suç duyurusunda bulunmuştur.

"Zinanın suç kapsamına alınmasından yanayım, çünkü..." sözü yine çok tartışılanlar arasındadır.

Malatya çocuk yuvasında ortaya çıkartılan çocuk istismarı, dayak ve taciz olayının, medyaya yansımalarının ardından, ülkenin değişik illerinde de benzer olayların yaşandığı, medya ve basında sıkça yer almaya başlayınca, bakan bu olayları yansıttığı için medyayı suçlamıştır. Sivil toplum örgütlerinin tepkilerine de azarlayan ve suçlayıcı bir tavır takınması da dikkatleri çekmiştir.

Devlet bünyesinde oluşturulmuş olan söz konusu bakanlık; ülkede eşitliğin sağlanması adına kadın statüsünün yükseltilmesi, kadının sosyal hayata katılımının sağlanması, istismar ve şiddete uğrayan kadınların yasalarla korunması, eşitliği sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması, kimsesiz kadın ve çocukların devlet güvencesinde korunmasını sağlamak

amacıyla oluşturulmuş bir kuruluştur. Ancak kadınla en çok tartışan bakanlık olması bakımından oldukça düşündürücüdür.

Toplumda kronikleşmiş kadın sorunları ve eşitsizliğin doğurduğu sonuçlar bakımından, meclisteki kadın milletvekillerinden de beklentiler oldukça yüksektir. Ne var ki toplum, beklentilerine somut bir karşılık bulamamaktadır.

SONUÇ

1908-1919 arasındaki II. Meşrutiyet dönemi, İmparatorluğun çözümlüşüne rağmen bir düşünce bolluğunun yaşandığı, Osmanlı'da vatandaşlık ve kadın eşitliği fikirlerinin gündemi belirlediği bir dönem olmuştur. Kemalist reformların temelinde, bu dönemde doğan düşünce akımları yatmaktadır.¹¹⁵

Üç önemli düşünce akımı İslamcı, Batıcı ve Türkçü görüşler imparatorluğu "ihya" etmek için ideolojik temelleri tanımlarken kadın hakları konusundaki tavırlarıyla da birbirinden ayrılırlar.¹¹⁶ Bu dönemin tüm reformcu akımlarının modernleşme ve ilerlemenin karşısında olduklarını söylemek zordur. Önemli olan soru Batılılaşma hareketlerinin nereye kadar İslam kültürü ile bağdaşıp bağdaşmadığıdır. Meşrutiyet dönemi batılılaşması Batılılaşmaya bir karşı çıkış değil, batılılaşmanın İslami kimliğe bürünmesi olarak da değerlendirilebilir. İslamcı, batıcı ve milliyetçi akımların ortak noktaları ilerlemeci ve batı merkezli olmalarıdır. Ancak kimlik konusunda önemli ayrılıkları vardır.

Geleneksel Türk kültüründe mahrem yaşam ve cinsiyet ilişkileri dini kurallarca düzenlenmiş olması sebebiyle batı kültürüne en çok direnen karakteristiktir. Batıcılar İslami gelenekleri medeniyetin önünde büyük bir engel olarak görüp, kadının bu esaretten kurtulması gerektiğini düşünürken, İslamcılar ise batıcıları taklitçilikle suçlayarak Müslüman ahlakının korunması gerektiğini düşünürler. Milliyetçiler ise değerlerini İslam dininden başka, geçmişteki Türklerin yaşantısından alarak korumak istemişlerdir.

¹¹⁵ Nilüfer Göle, a.g.e. s 67

¹¹⁶ Bernard Caporal, **Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını**, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları, , 1982, s78

Bu akımların geçmişten günümüze tezahürlerini incelediğimiz çalışmada üç akımın da aslında öz olarak çok farklı olmadığı görülmektedir. Her üç akımda da kadınlar yan rollerde kalmış, kendisine hak bahşedilen, pasif bireyler olarak görülmüştür. Kamusal yaşamda var olmaya çalışan kadınlar, kamusal yaşamı erkeksi görüntüsünden kurtarmalıdır. Ancak bu şekilde siyasal yaşamda var olduğu söylenen kadın gerçek etkisini gösterebilecektir.

1980 sonrasında Türkiye’de kadınlar siyasete artan bir şekilde girmeye başlamıştır. Siyasi partiler bir yandan kadınları siyasete çekmenin yolunu ararken, diğer yandan kadın sorununa kendi görüşleri çerçevesinde çözümler getirme çabasında olmuşlardır. Ancak siyasi partiler ne kadınların cinsiyete dayalı ikincil konumunu değiştirecek veya erkek egemenliğini sorgulayacak bir girişimde bulunmakta, ne de bu tür girişimleri desteklemektedirler. Ayrıca kadınların seçilmelerinin önündeki sosyolojik engeller de sürmektedir. Yani 1980 sonrasında Türkiye’de kadının siyasete eklenmesine olumlu bakan yumuşak bir tavrın geliştiği söylenebilse de, bu, kadının temsiline artması için tek başına yeterli değildir.

Sonuç olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’de yüzyıl başında kadın statüsünde kaydedilen dönüşümler, kadın hareketi, Osmanlı İmparatorluğu’nun ayakta kalma mücadelesi, genç Cumhuriyet’in çağdaşlık anlayışı veya demokrasiyi simgeleme işlevi gibi etmenler sonucunda yasallaşan kadınların siyasal hakları, bilinçli/bilinçsiz, kasıtlı/kasıtsız, açık/kapalı çeşitli engeller sonucunda doksanlı yıllarda milletvekili sayısına henüz anlamlı bir biçimde yansımayan ivme kazanmış, siyasal gündemde ve kamuoyunda giderek önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Genel seçimler öncesindeki dönemlerde gündemi

ve dolayısıyla kamuoyu oluşturan ve onları yansıtan işleviyle basın bu gelişmenin en önemli tanığı ve belgesidir.¹¹⁷

Kadınların aktif siyasette başarılı olabilmeleri ve siyasal haklarının göstermelik olarak var olmaması; ya da bir süs, bir aksesuar, bir vitrin olarak mecliste yer almamaları için, söz konusu yaygın kanaatlerin değişmesi ve kadını siyasetten alıkoyan engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunun için de seçilenlerin tümünün bu doğrultuda çaba sarf etmeleri gerekmektedir.

¹¹⁷ Kendisiyle yapılan görüşmede D. Asena siyasete kesinlikle girmek istemediğini belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. S.S. Tezcan; La Femme et La Politique En Turquie, Lisans Bitirme Ödevi, M.Ü.İ.İ.B.F. Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul, 1996, s.69

KAYNAKÇA

AĞDUK , Meltem; Cumhuriyet'in Asil Kızlarından 90'ların Türk Kızlarına.. 1990'larda Bir "Türk Kızı:Tansu Çiller, (der) Altınay, Ayşe Gül, **Vatan Millet Kadınlar**, İstanbul, İletişim Yayınları,2009

AYDIN, Erdoğan; **İslamiyette Ahlak ve Kadın**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, ,2006,

AKÇURA, Yusuf; **Üç Tarz-ı Siyaset**, Ankara, Lotus Yay, 2005,

ALANKUŞ KURAL, Sevda; Türkiye'de Alternatif Kamular Cemaatler ve İslamcı Kadın Kimliği" **Toplum ve Bilim**, s. 72 Bahar,1987

ALKAN, Türker – ERGİL, Doğu; **Siyaset Psikolojisi**, Ankara,Turhan Kitabevi , 1980,

ASIM, Salahaddin, **Osmanlı'da Kadının Durumu**, Yeni Basım, İstanbul, Arba Yayınları, 1989,

ATSIZ, Yağmur, 'Üç Tarz-ı Siyaset ve Bir Arz-ı Kiyaset', **Türkiye Günlüğü**, sayı:31, Kasım-Aralık 1994

AVCI, Gültekin, **Kıyamet Kadınları: İslamcı ve Modern Kadının Yozlaşması**, Ankara, Metropol Yayınları, 2007

AYATA, Ayşe Güneş-, "Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye'de Kadın ve Siyaset, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998

..... "Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı" **Kadın Bakış Açısından 1980 ler Türkiye'sinde Kadın**, (der.) Tekeli, Ş., İstanbul, İletişim Yayınları, 1990

BAŞAK, Suna. **Kültür Olgusu Analizleri ve Üç Tarz-ı Siyaset** , Ankara, Odak Yayınevi, 2004

BCA, CHP Kataloğu, (490.01), 948.20, (30 Mayıs 1949)

CEVDET, Abdullah, **İçtihad'ın İçtihad'ı (Abdullah Cevdet'ten Seçme Yazılar)**, Hazırlayan: Mustafa Gündüz, , Ankara ,Lotus Yayınevi, 2008

CAPORAL, Bernard., **Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını**, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları1982

ÇAHA, Ömer, Erişim;
www.fatih.edu.tr/~omercaha/Makaleler/.../KadininTarihi.doc .

ÇAKIR, Serpil, **Osmanlı Kadın Hareketi**, İstanbul, Metis Yayınları, 1996

DURAKBAŞA, Ayşe, **Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007

ECEVİT, Yıldız, , “Türkiye’de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları,1998

..... “Türkiye’de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde -Analizi”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998

ERASLAN, Cezmi “Yusuf Akçura’nın İslamcılığı Üzerine”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı:31, Kasım-Aralık 1994

ENDER, Sema, Muhafazakar Toplumda Kadının Değişen Görünmezlik Biçimleri, **Amargi**,Yaz 2008 sayı 9

GENCER, Ali İhsan, ÖZEL, Sabahattin, **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul, Der Yayınları, 2001

GEORGEN, François, Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, (ev. Alev Er, Yurt Yay. , Ankara, 1986, Dergiye nakil eden:Eyüp Zengin, **Türkiye Günlüğü**, Ocak-Şubat 1995

GÖKALP, Ziya, **Trklğn Esasları(Garba Doğru)**, Ankara, Milli Eğitim Basımevi,1976

GÖLE, Nilüfer, **Modern Mahrem**, ,İstanbul, Metis Yayınları1992

HATEMİ, Hasan Hüsrev, **Yozlaşmadan Uzlaşmak**, İstanbul, Dergah Yay. 1988,

HATEMİ, Hüseyin,**Kadının ıkış Yolu- İlahi Hikmette Kadın**, İstanbul , İşaret Yayınları, 1989

İNAN Afet; **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, İstanbul, MEB Yayınları, 4. Bsk. İst. 1982

İLKKARCAN AJAS, Türkiyenin Dönüşüm Sürecinde 1980'lerden Bu Yana Kadın Hareketi, erişim, http://www.obarşiv.com/e_voyvoda_0607.html, 13.06.2009

KILIÇ, Zuhal, Cumhuriyet Türkiyesi'nde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, , İstanbul , Tarih Vakfı Yayınları, 1998

KOALI, Filiz ,BAYRAK, Ayşe; "MHP'nin Yeni Makyajı Kadınlar, **Kadınlara Mahsus Pazartesi** , 9 Aralık 1995. S.4-5 Aktaran; A. Yaraman

KANDİYOTİ, Deniz, **Cariyeler, Bacılar, Yurттаřlar**, İstanbul, Metis Yayınları,2007

KARAKAŞ, Mehmet, Trklğk ve Türk Milliyetçiliği, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Milliyetçilik I

KARA, İsmail, **Türkiyede İslamcılık Düşüncesi**, İstanbul, Risale Yayınları, 1999,

KORAY Meryem, “ Türkiye’de Kadın Hareketinin Soru ve Sorunları” **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998

.....“Kadın Siyaset Kota”, **Her yönüyle Türkiye’de Kadın Olgusu** Yayına hazırlayan: Necla Arat, 2. Bsk. İst. 1995

KÖSEOĞLU, Nevzat ‘Üç Tarz-ı Siyasete Dair Sözler, **Türkiye Günlüğü**, Sayı:31, Kasım-Aralık 1994

ÖZALP, Ahmet Erişim ,[http:// http://www.sevde.de/islam_Ans/ii/islamcilik.htm](http://www.sevde.de/islam_Ans/ii/islamcilik.htm)

ÖZYÜREK, Esra, Meclis’te Başörtüsü Düğümü, Altınay, (der)Ayşe Gül Altınay. **Vatan Millet Kadınlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 3.baskı, 2009

PARLA, Jale, **Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri**, İstanbul, İletişim Yayınları,İletişim Yayınları, 1990

PATEMAN Carole; The Sexual Contract, Politiy,1988,s:224 ‘ten aktaran A. Philips; **Demokrasinin Cinsiyeti**, İstanbul, Metis Yayınları, 1995

SAİD HALİM PAŞA, **Buhranlarımız, Tercüman 1001 Temel Eser**, İstanbul, (t.y. , ilk basım 1919) ss. 139, Aktaran, GÖLE, Nilüfer

SAKTANBER, Ayşe, Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest Müsait Kadın veya iyi Eş Fedakâr Anne, **Kadın bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadın**, (der) Tekeli, Şirin, , İstanbul, İletişim Yayınları,1990

SUNAY, Cengiz, Bir Kollektif Okuma Denemesi: Hilmi Ziya Ülken ve Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi, **Yerel Siyaset Dergisi**, Temmuz 2008,

UNAT, Nermin Abadan, Söylemden Protesto’ya Türkiye’de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü, İstanbul, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**,Tarih Vakfı Yayınları, , 1998

TEKELİ, Şirin, Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları,1998

..... Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat, Birikim Yayınları, İstanbul, 1982,

Vı.Cumhuriyet, 19 Nisan 1935 ve Z.toprak; '1935 İstanbul Uluslar arası 'Feminizm Kongresi' ve Barış ', **Düşün**, sayı:24, Mart 1986

..... "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayatta Yeri" , **Türk Toplumunda Kadın**, Ankara, 1979

..... **Kadın bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın**, (der) , Şirin Tekeli, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990.

TOKUROĞLU, Belma, **Özgürleşemeyen Kadın: Tek Parti Dönemi Toplumsal Cinsiyet** Anlayışı, Ankara, Odak Yayınevi, 2004

TURA, Nihal; "Tesettür Mücadelesi Meclisin Kapısına Kadar" **Kadınlara Mahsus Pazartesi**, 9 Aralık 1995.

TÜRKÖNE , Mümtaz'er 'Milli Devlet-Laiklik-Demokrasi', **Türkiye Günlüğü**, s. 29, Temmuz-Ağustos 1994

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, **Üç Tarz-ı Siyaset Üzerine Panel**, (Derleyen: Dr. Recep Duymaz, Boğaziçi Yay, İstanbul, 1995).

YANGIN, İlhami, **Osmanlı'da Sosyalizm**, İstanbul, Bilge Oğuz Yay, 2009

YARAMAN, Ayşegül , **Türk Kadınlarının Siyasal Temsili**, İstanbul, Bağlam Yayınları, ,1999,

..... **Resmi Tarihten Kadın Tarihine**, İstanbul, Bağlam Yayınları,2001

YILMAZ, Aliye, **Dişilikten Kişiliğe**, Ankara, Fark Yayınları, 2007,ss189(Rahşan) ss194(çiller)

WEDEL,Heidi, **Siyaset ve Cinsiyet**, İstanbul, Metis Yayınları, 2001,

ZEYDAN, Abdülkerim, **İslam Hukukunda Ferd ve Devlet(İslam Anayasa Hukuku)**, -International Islamic Federation, .1977, ss.23

ZİHNİOĞLU, Yaprak, **Kadınsız İnkılap**, İstanbul, Metis Yayınları, 2003

Kendisiyle yapılan görüşmede D. Asena siyasete kesinlikle girmek istemediğini belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. S.S. Tezcan; La Femme et La Politique En Turquie, Lisans Bitirme Ödevi, M.Ü.İ.İ.B.F. Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul, 1996, s.69

Erişim, <http://www.tarihciniyeri.net/forum/arsiv-baslik1960.0.html>

Erişim,http://farabi.selcuk.edu.tr/suzep/tarih/ders_notlari/guz_yariyili/bolum_5/bolum05.html

Erişim, <http://www.turkocagi.org.tr/kisatarihce.php>

Erişim,http://www.turkdiliveedebiyati.com/bati_tesirinde_turk_edebiyati_milli_edebiyatt2871.0.html

Erişim, http://www.antoloji.com/siir/siir/siir_SQL.asp?siir_id=48794.

Erişim, <http://www.ansiklopedim.com/detay/311/Turk-Ak>

EK

CUMHURİYET Halk PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

-3-

X

VII inci Kurultayca kabuledilen tüzüğümüzün 58 inci maddesi

Partili ^{ve} kadınlardan kollar teşkilini emretmektedir.

Bu ehemmiyetli konuyu ^{merkezi} tatbika koymak üzere hazırlanan

ve Genel İdare Kurulunca kabuledilen yönetmelikten İlinize ayrı-

lan ^{ayrı paket halinde} sayısı ~~beş~~ ~~olmak~~ sunulmuştur .

İl ve ilçe merkezi olan şehir ve kasabalarda oturan

partili kadınlarımızın kendi aralarında seçecekleri bir idare
kurulu tarafından sevk ve idare edilecek bu kolların kuruluş ge-
killeri ve çalışma tarzları yönetmelikte açıkça belirtilmiştir.

İliniz merkezinde ve ilinize bağlı ilçe merkez-

lerinde yönetmelikte belirtilen esaslar dairesinde kadın kolları

teskili için hemen tesebbüse geçilmesini ve kurulacak bu kol-

ların vakit kaybetmeden faaliyete geçmelerinin teminini ve parti-

490	01			9	48	20
-----	----	--	--	---	----	----

10/

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

-5-

X

miz için pek hayırlı ve muvaffakiyetli bir teşekkül olacağında

hiç şüpheli olmıyan bu kolların il ve ilceler merkezlerinde

kuruldukça kuruluşlarından bilgi verilmesi önemle rica eder

başarılar dilerim.

2 - Gereği için C.H.P. İl İdare Kurulu Başkanlıkla-

rına yazılmış ve bu çalışmaların biran evvel tahakkukunu sağlamak

ve bu yeni teşekküllerimizle yakından alakalanmak üzere Bölge

Müfettişlerine gönderilmiştir.

A - C.

J. İsmail Paşa

490 01 19 48 20

11

CUMHURİYET Halk PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

X

8.5/3138

1-27-49

C.H.P. İl İdare Kurulu

30. Mayıs 1949

Başkanlığına

1 - En büyük vasıflarından biri inkılabçılık olan partimizin bu alanda sağladığı büyük başarılarından biri de üstün kabiliyet ve vasıfları olan türk kadınının gerek medenî haklarında gerekse ~~ve gerekse~~ ulus hizmetlerinde erkeklerle eşit haklara malik olmasını sağlaması olmuştur.

Bu amacını kendi programının ana prensipleri arasına almak suretiyle bu yolda mesaisinde durmadan çalışacağını türk ulusuna karşı da ilan etmiş bulunmaktadır.

Bu günün türk cemiyeti içinde bu farksız görüş ve her türlü iş ve fikir alanlarında eşit mesai devam etmekle

490	01			19	48	20
-----	----	--	--	----	----	----

8

CUMHURİYET Halk Partisi
GENEL SEKRETERLİĞİ

-2- X

beraber türk kadınının yüksek vasıflarında biri olan
yuvasına ve ailesine derin bağlılığını yönünden bir kısım
kadınlarımızın bir çok zamanları evlerinde geçmekte ve bu
sebeple sosyal ve siyasi cemiyet hayatı içinde çalışma zaman-
ları ve şekilleri ayrıbir hususiyet arz etmektedir. Bu cihet-
ten de Partir teşkilatımız içinde erkek arkadaşlarımızla aynı
zamanda çalışmalarını bazı güçlükler doğurmaktadır. Bugünkü de-
mokratik hayatta, ve milli hakimiyetin baslıca ve en önemli
tecellisi olan genel seçimlerde kemiyetin büyük ehemmiyeti
olduğu şüphesizdir. Bu noktadan ve aynı zamanda kadın hakları
üzerinde büyük hamleler yapan ve bu görüşünde hassasiyetle
düren Partimiz programının türk kadınları arasında yayılma -
sını ve Partimizde kadın üyelerin çoğalmasını sağlamak emeliyle

490	01		13	48	20
-----	----	--	----	----	----

9

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

-2-

Halbuki ,nufusumuzun azımsanmayacak bir mertebede

mühim bir kısmını kadın vatandaşlar teskil etmektedir. Böyle iken,

bu kıymetli ve geniş nüfusa sahip kitlelerimizden bir takım ailevi düşünce ve geleneklerin ârizi-zorlukları

adıyla kadınlar katifinde etkilenmesi

Yüzünden Parti çalışmalarında ve memleket hizmetinde kadın

etken Etkette uygun bir şekilde *olabilir*
vatandaşlardan geniş ölçüde istifade edilememektedir.

Partimiz için bir nevi kayba sebep olan bu

imkânsızlığı giderip kadın vatandaşlarımızın da parti geliş-

malarına başka yollardan katılmalarını sağlamak amacıyla

sırf kadınlardan mürekkep kollar teşkiline tüzümlümüzün

58 inci maddesinin (n) fıkrası gereğince karar verilmiş

bu karar kabul edilmiş olduğundan
bu kararın yetli Kurulunun katlika kayıtları kayıtları
ve Genel İdare Kurulu tarafından bir yönetmelik yapılmıştır.

bu yeter münhasırlığı olarak sunulmuşdur *Kabul edilmiş*

" Cumhuriyet Halk Partisi' Kadınlar Kolu "

adı altında hazırlanıp Genel İdare Kurulunun 5.5.1949 günlü

toplantısında kabul ve tasdik edilen bu yönetmelikten baş-

490	01			3	48	20
-----	----	--	--	---	----	----

13

CUMHURİYET Halk Partisi
GENEL SEKRETERLİĞİ

MEKATİP GENELİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

lerimlesunarım.

İİ - Gereği için C.H.P. İl ve İlce İdare Kurulu

başkanlıklarına yazılmış ve bu yoldaki faaliyetin müsbet şekilde

taahhukunu sağlamak üzere ~~yazılması gereken devamlı tesvik~~

için ayrıca bölge müfettişlerimize de gönderilmiştir.

G.B.

490	01			9	48	120
-----	----	--	--	---	----	-----

15

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

-3-

~~kararınıza şimdilik yeter sayıda gönderilmiştir.~~ Kurulduğu
mahallin Sarti Kurulu tarafından teskil edilecek ve
yandaki parti İdare Kuruluna bağlı ve fakat aralarından
seçilecek ^{idare} ~~yönetim~~ kurulunun başkan ve üyeleri tarafından ^{idare}
~~sevk ve idare edilecek~~ olan bu kolların kuruluş şekli ve su-

reti, sosyal, kültürel ve siyasal alanda meşgul olacağı konu-

lar ve netice olarak bu hizmetleri başarmağa çalışırken

partimize nasıl faydalı olabilecekleri, yönetmeliğinde açıkça

belirtilmiştir.

~~Durumu elverişli olan~~ ^{ve} ~~çalışmağa hevesli~~

~~kafi elemanı mevcut bulunan yerlerde~~ yönetmelikte belirtilen

esaslar dairesinde ~~birer~~ kadın kolları teskili için hemen

tesebbüse geçilmesini ve kurulacak kadın kollarının vakit kay-

betmeden faaliyete geçmelerinin teminini, kollar kuruldukça da

Sizleriniz için çok hayırlı ve müreffeh bir hayatın teminini arz ederim. Başarılar dilerim.

bu hususta alınmayan bilgi verilmesini önemle rica eder, başarılar dilerim *sevgi-*
si arkadaşlarınız *16*

07 07 6 10 1964

ÖZET

KIŞLAK YENİARAS, Burcu, Üç Tarz-ı Siyasette Kadına Bakış, Yüksek Lisans Tezi Ankara, 2010.

Bu çalışmanın amacı, Türk Siyasal Hayatına yön veren üç önemli siyasal akımın kadın meselesine bakışını incelemektir. Öncelikle Yusuf Akçura'nın Üç Tarz- Siyaset makalesi ele alınmıştır. Daha sonra kadın sorununun Türkiye ve dünyadaki durumu açıklanmıştır. Son olarak üç fikir akımının kadın ile ilgili söylemleri ele alınmıştır. Tez hazırlanırken literatür taranmış, tarihsel analiz yapılmış, parti liderlerinin ve üyelerinin söylemleri incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler

1. İslamcılık
2. Batıcılık
3. Milliyetçilik
- 4.Feminizm
- 5.Kadın

ABSTRACT

KIŞLAK YENİARAS, Burcu, Style Three Perspectives Into The Women In Politics, Thesis for Master deegree programme, Ankara, 2010.

The aim of this thesis is examine three important political trend's view of women problem which direct the Turkish Political Life. First of all we take charge of acticle Yusuf Akçura's Üç Tarz- Siyaset. After that we explane women problem in the world and Turkey. At the and of the thesis we explane the three trend's wiew of women problem. When we preparing the thesis, we examine literature, words of political party leaders and members.

Anahtar Sözcükler

1. Islamism
2. Westernism
3. Nationalism
- 4.Feminism
- 5.Woman